

POHJOIS-POHJANMAAN MAISEMA

POHJOIS-POHJANMAAN SEUTUKAAVALIITTO

ISBN 951-9328-19-X

ISSN 0357-7945

Kartat ©Maanmittaushallitus Helsinki 1990

Julkaisusarja A:96

POHJOIS-POHJANMAAN MAISEMA

MAISEMAN HUOMIOONOTTAMINEN SUUNNITTELUSSA

Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliitto
Oulu 1990

ALKUSANAT

Tämän julkaisun tarkoituksena on esitellä Pohjois-Pohjanmaan maiseman ominaispiirteitä sekä niiden syntyperusteita ja huomioon ottamista maisemaa muuttavassa suunnittelussa.

Julkaisussa käsitellään niitä maisema-alueita, joihin on kohdistunut tai kohdistuu ihmistoiminnan muutosvaikutuksia. Käsittelyn ulkopuolelle on jätetty toisaalta puhdas luonnonmaiseman suojele ja toisaalta pelkän rakennetun ympäristön maisemalliset ominaisuudet.

Laadintatyössä ei ole tähdätty koko Pohjois-Pohjanmaan kattavaan läpikäyntiin, vaan siinä on keskitytty maakunnalle tyypillisiin esimerkkikohteisiin ja ongelmiin, joihin on esitettävissä selviä toimintaohjeita ja uusia näkökulmia.

Tämä kirjanen on tarkoitettu myös virikekirjaksi niille eri alojen ammattilaisille, jotka ovat tekemisissä maisemaa muuttavien suunnitelmien, päätösten ja eri toimenpiteiden kanssa.

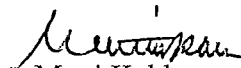
Kirjan ovat laatineet Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliiton toimeksiannosta arkkitehti Timo Takala (Arkkitehtitoimisto Timo Takala Ky) ja maisema-arkkitehti Terttu Kurttila (Oulun Viatek Oy). Työtä on valvonut seutukaavaliiton asettama toimikunta, johon ovat kuuluneet suunnittelija Markus Alapassi Ympäristöministeriöstä, tarkastajat Juhani Kaakinen ja Mauri Toivio Oulun lääninhallituksesta sekä seutusuunnittelupäällikkö Jaakko Ravaska (pj), suunnittelija Ismo Karhu ja seutukaava-arkkitehti Eija Salmi (siht.) seutukaavaliitosta.

Seutukaavaliitto kiittää kaikkia työhön osallistuneita ja toivoo julkaisun edistävän entistä määrätietoisempaa maisemanäkökohtien huomioon ottamista eri ympäristönmuutostilanteissa.

Oulussa marraskuulla 1990

POHJOIS-POHJANMAAN SEUTUKAAVALIITTO

Liittohallituksen
puheenjohtaja

Matti Kakko

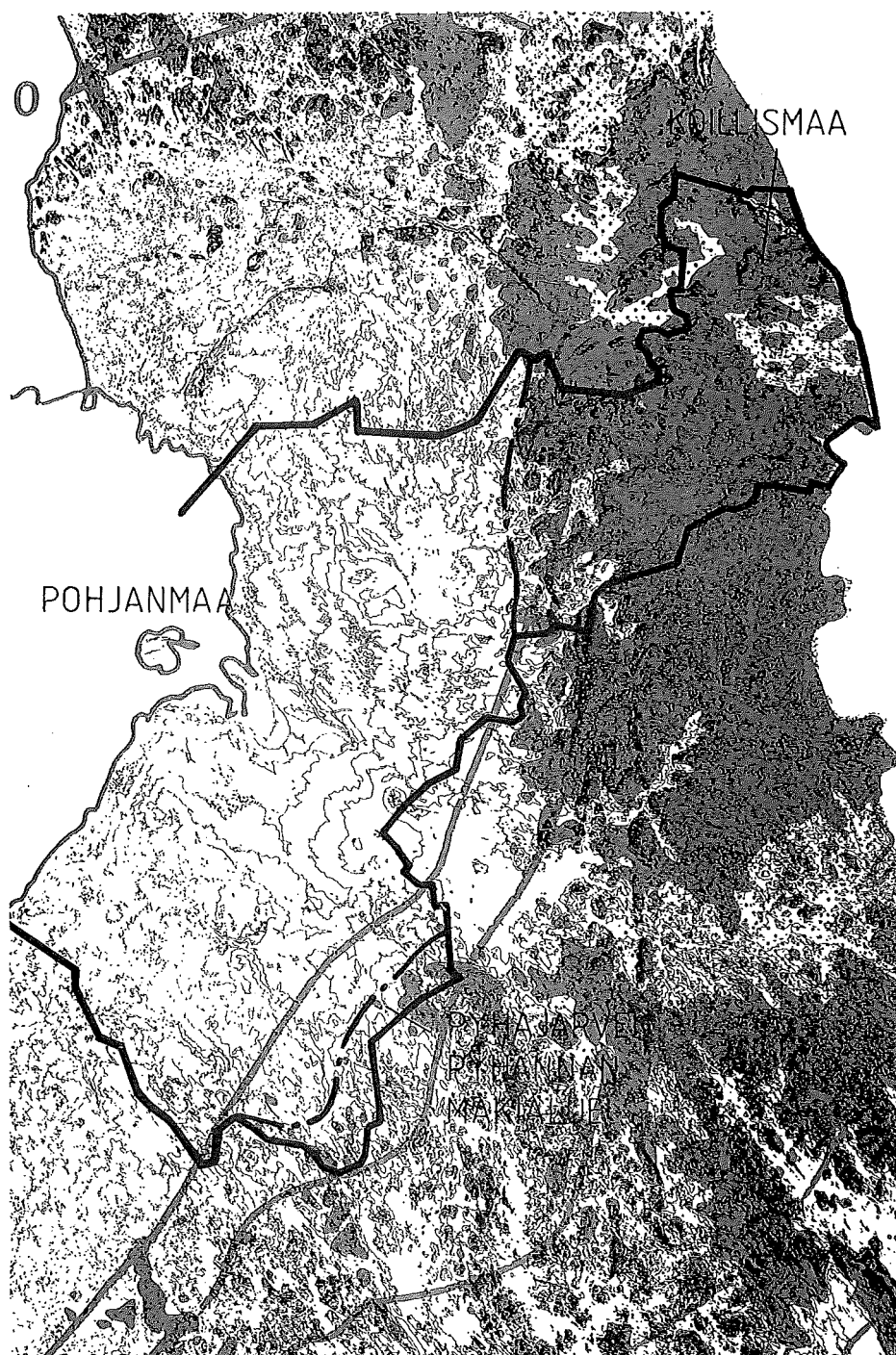
Seutusuunnittelu-
päällikkö

Jaakko Ravaska

SISÄLLYSLUETTELO

1.	POHJOIS-POHJANMAAN KOLMET KASVOT	2
1.1	POHJANMAA	4
1.2	PYHÄJÄRVEN-PYHÄNNÄN MÄKIALUE	8
1.3	KOILLISMAA	10
2.	MAISEMANHOIDON TEHTÄVÄKENTÄT	12
3.	MAASEUTU	14
3.1	MAASEUTUMAISEMAN ONGELMAT	16
3.2	MAASEUTUKYLÄT	20
4.	TAAJAMAT	26
4.1	TAAJAMIEN MAISEMAN ONGELMAT	28
4.2	TAAJAMIEN MAISEMAKUVAN KORJAAMINEN	30
5.	KAUPUNGIT	34
6.	LUONNONOLOSUHTEIDEN HUOMIOONOTTO KAAVOITUKSESSA	36
7.	MATKAILUALUEIDEN MAISEMA	40
7.1	MATKAILUKESKUKSET	40
7.1.1	RUKA JA ISO-SYÖTE	40
7.1.2	ROKUA	41
7.1.3	KALAJOEN HIEKKASÄRKÄT	41
7.2	LEIRINTÄALUEET	42
8.	RAUTATIEALUEIDEN MAISEMA	43
8.1	ASEMA-ALUEET	43
8.2	ASEMAPUISTOT	43
9.	TIEALUEIDEN MAISEMA	44
9.1	LEVÄHDYS - JA PYSÄKÖIMISALUEET	44
9.2	TAAJAMIEN LIIKENNEJÄRJESTELYT	45
9.3	MOOTTORI- JA MOOTTORILIIKENNETIET	46
9.4	MUUT PÄÄTIET	46
10.	VESISTÖMAISEMA	47
10.1	JOKIEN RAKENTAMINEN	47
10.2	JÄRVIEN RAKENTAMINEN	47
10.3	MERENRANNAN RAKENTAMINEN	47
10.4	LOMA-ASUTUS	48
	YHTEENVETO	49

POHJOIS-POHJANMAAN KOLMET KASVOT

Pohjois-Pohjanmaan maakunta voidaan jakaa kolmeen erilaiseen maisematyypin. Erilaiset alueet erottuvat selvästi oheisesta kartasta.

POHJANMAA

Suurin osa alueesta on Pohjanmaan lakeutta. Alueen korkeus merenpinnasta on alle 200 metriä ja asutuilta osiltaan pääasiassa alle 150 metriä. Tämä alue on ollut jääkauden jälkeen kokonaan veden alla. Se, että vesi on huuhtonut aluetta, on aikaansaanut maiseman peruspiirteet ja lainalaisuudet.

KOILLISMAA

Pohjanmaan lakeudesta eroavat ne maakunnan osat, joissa on suurempia korkeuseroja ja yli 200 metrin korkeudelle kohoavia huuhtoutumattomia alueita. Huuhtoutumattomilla alueilla on kokonaan toisenlaiset maiseman lainalaisuudet kuin huuhtoutuneilla. Näistä alueista merkittävin kokonaisuus on Koillismaa eli Pudasjärven itäosa, Taivalkoski ja Kuusamo.

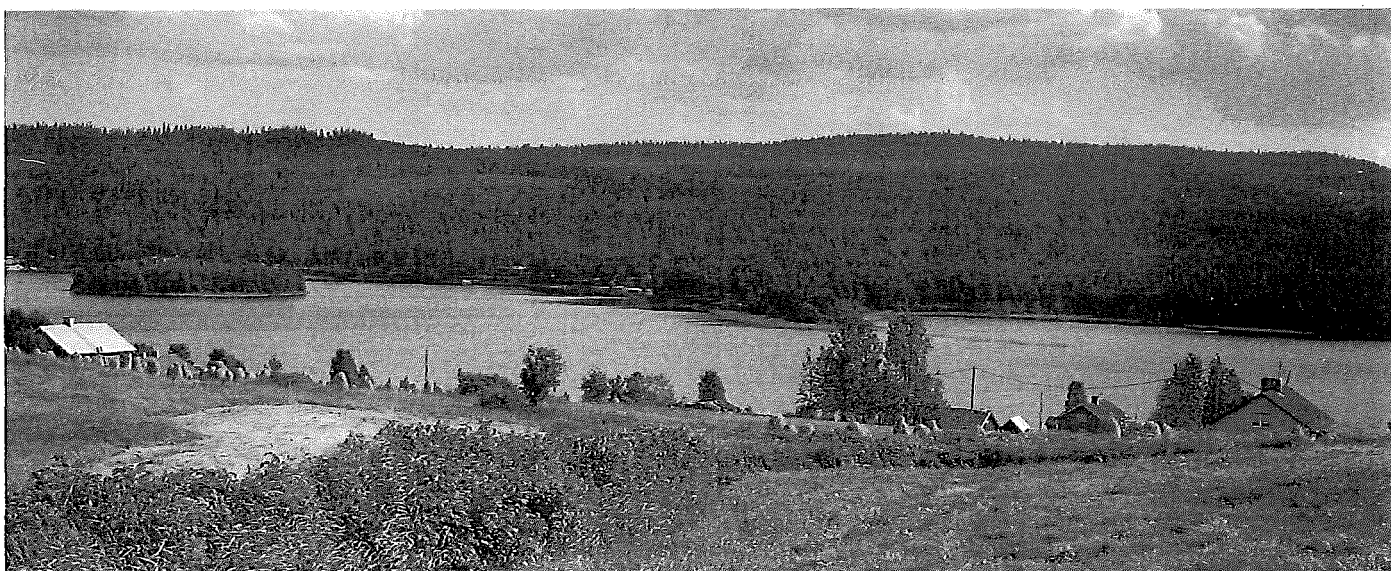
- 1 Huuhtoutumattomat alueet, jotka eivät ole olleet koskaan veden alla.
- 2 Jääkauden jälkeen veden alla olleet huuhtoutuneet alueet.
- 3 Jään patoamia järviä. Huuhtoutuneita alueita ylimmän merenpinnan yläpuolella.

PYHÄJÄRVEN-PYHÄNNÄN MÄKIALUE

Huuhtoutumattomia mäkiiä on myös Pyhjärven ja Pyhännän kunnissa Pohjois-Pohjanmaan kaakkoisreunassa. Tämä alue kuuluu pohjoissavolaiseen ja keskisuomalaiseen maisematyypin.

Pohjanmaa

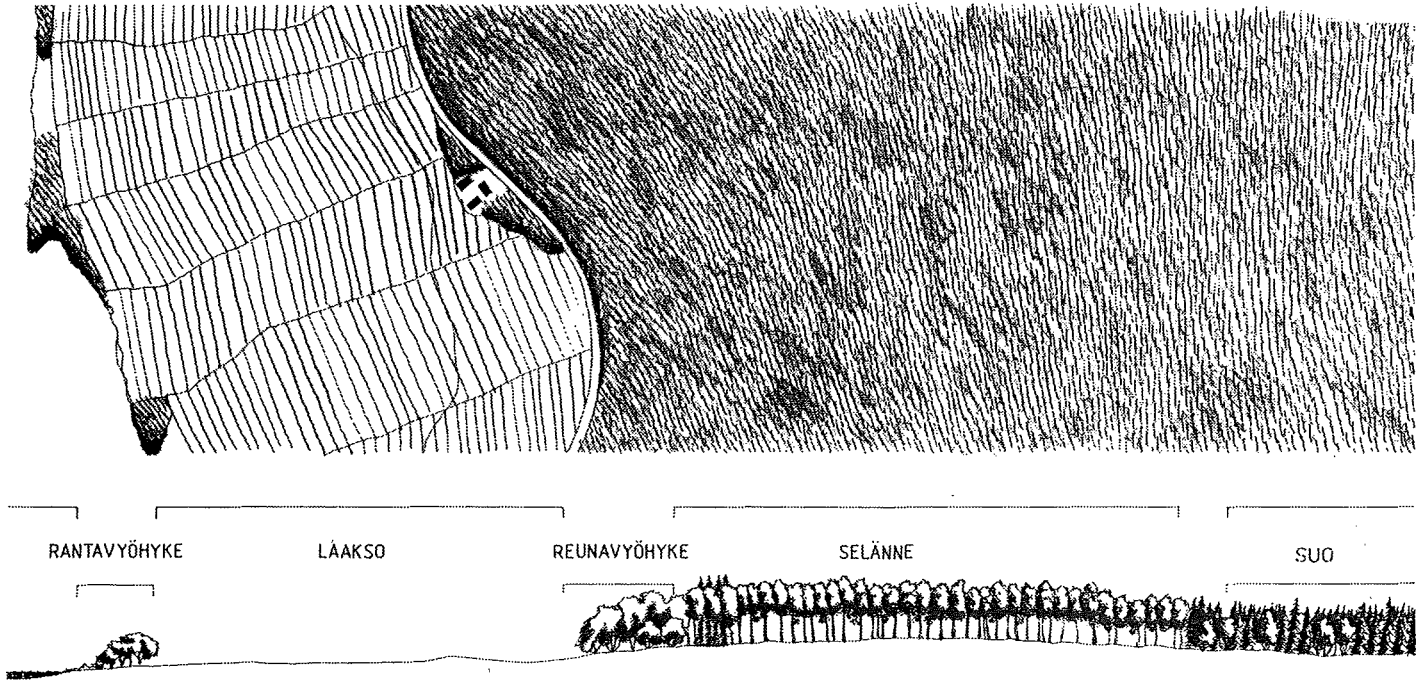

Koillismaa

Pyhäjärven-Pyhännän mäkialue

1.1 POHJANMAA

Pohjanmaalle tyypillisiä piirteitä ovat loiva-piirteiset maanpinnan muodot, jotka ovat useimmiten irtaimien maalajien aikaansaamia. Kallio on näkyvissä melko harvoilla alueilla.

Vaikka korkeuserot ovat vähäisiä, ovat muut maisemaan vaikuttavat luonnonolosuhteet hyvinkin vaihtelevia jääkauden ja sen jälkeisten merivaiheiden aikaisen huuhtoutumisen ja lajittumisen seurauksena.

Korkeimmat maastokohdat ovat aina huuhtoutuneet karkeimmista maalajeista koostuviksi, ja kasvuolosuhteet niillä ovat karuimpia. Hienoimmat maalajit ovat puolestaan laskeutuneet alaviin maastokohtiin, joten ne ovat kasvuolosuhteiltaan ravinteikkaimpia.

VESISTÖ

Veden kiertokulku on elämän perusedellytys. Vesistöt ovat tärkeä osa tätä kiertokulkua. Aikojen kuluessa joet ovat kuljettaneet hienoja maalajeja ja ravinteita varsilleen niin, että pääsääntöisesti isoien jokien varsilla ovat laajimmat viljelyaukiot, ja vesistöjen latvoilla ja pienempien purojen varsilla viljelykelpoinen alue kapenee. Tästä pääsäännöstä on maaperäolosuhteista johtuvia poikkeamiakin: isokin joki on voinut puhkaista uomansa karujen maakerrostumien läpi tai pienenkin puron varsille on voinut kerrostua laajoja hedelmällisiä maita. Sen lisäksi, että vesistöjen varrella ovat parhaat maalajit, myös vesistön lämmittävä vaikutus hallaöinä lisää vesistöjen varsien edullisuutta. Täten asutus on sijoittunut pääasiassa vesistöjen varrelle ja se harvenee jokien suupuolella latvoille noustaessa.

Vesiolosuhteet parantavat laaksoalueiden kasvuolosuhteita, sillä korkeimmat maastokohdat saavat vettä vain sateena ja alavimmat maastokohdat myös pintavalumavesinä ja paineellisen pohjavetenä. Tästä johtuu, että hyvin vähäisistä korkeuseroista huolimatta erot kasvuolosuhteissa ovat usein suuret pienelläkin alueella. Olosuhteet voivat muuttua hyvin lyhyellä matkalla ja muutaman metrin korkeuserolla rehevästä purolaaksosta jäkälää kasvavaksi kankaaksi. Tästä syystä luonnon olosuhteiden huomioon ottaminen maankäytön suunnittelussa on korostetun tärkeää huolimatta maastomuotojen näennäisestä merkityksestä.

Usein pinnanmuodot ovat kuitenkin niin loivapiirteiset, että kaikesta huolimatta rajanveto eri maisemavyöhykkeiden välillä on vaikeata. Tasaisilla mailla, missä vedet eivät pääse valumaan tarpeeksi nopeasti, aiheuttaa soistuminen oman lisänsä maiseman perusmuotoihin.

Pienenkin puron varsi on muuta ympäristöään rehevämpänä keidas Pohjois-Pohjanmaan luonnossa.

RANTAVYÖHYKE

Rantavyöhyke toimii suojavyöhykkeenä veden ja maan välillä. Rantavyöhykkeen kasvilisuus sitoo rantoja ja estää maan ja ravinteiden huuhtoutumista vesistöön ja näin se suojaa vesistöä tukkeutumiselta ja likaantumiselta. Ranta- ja vesikasvillisuus käyttävät myös vesistön ravinteita ja siten puhdistavat vesistöä. Rantavyöhyke on jokien varsille muodostunut usein jyrkäksi törmäksi, jota vain siihen juurtunut puusto estää sortumasta veteen. Rantavyöhykkeiden kasvillisuutta on aina käsiteltävä hyvin varovasti sen tärkeän merkityksen vuoksi.

LAAKSO

Vesistöjen lähellä olevat hienojen maalajien alueet on suurelta osin raivattu pelloiksi. Kosteutta ja ravinteita pidättävän hienolajitteisen maalajin, vesistön suomien kuivatusmahdollisuuksien ja edullisen pienilmaston vuoksi ne ovat parhaita maanviljelysalueita. Monien laaksoainanteiden edullisuutta ovat lisänneet myös vuotuiset kevättulvat, jotka ovat tuoneet vuosittain ilmaisia ravinteita. Mikäli laaksoaluetta ei ole raivattu viljelykseen, on tunnusmerkkinä lehtomainen metsä tai korpi.

SELÄNNE

Selänteiden maaperä on karkearakeista, soraa, hiekkaa tai karkeaa moreenia. Selänteet saavat vettä vain sateena, joten ravinteet huuhtoutuvat pois päin. Täten ne ovat kasvuolosuhteiltaan karuja, kuivia ja vähäravinteisia. Selänteillä on kuitenkin tärkeä merkitys pohjaveden muodostumisalueina. Niiden mäntymetsät suojaavat myös alempana olevaa laaksoa tuulilta. Pohjanmaalla on jokilaaksojen välillä yleensä laajoja, pääosin mäntymetsää kasvavia seläntealueita, jotka tasaisuudesta johtuen ovat laajalti soistuneet. Selänteiden suot ovat karuja suotyyppejä.

SUO

Pohjanmaalla sataa paljon enemmän kuin metsämaa pystyy haihduttamaan. Täten metsän kasvun edellytyksenä on, että liika vesi pääsee virtaamaan pois vesistöihin. Pohjanmaa on laajoilta osiltaan niin tasaista, että veden virtaus ei ole riittävää, vaan alueet ovat soistuneet. Pohjois-Pohjanmaan alueesta noin 60 % on turvemaita. Soilla on tärkeä tehtävä ennen kaikkea sulamisveden ja rankkasateiden vesimassojen pidättäjänä ja siten vähäjärvisen Pohjanmaan jokien virtauksen tasaajana. Soita voi olla yhtä hyvin selänteillä kuin laaksoissakin. Pinnanmuodoilla on kuitenkin merkitystä soiden ravinteisuudelle. Pohjois-Pohjanmaalla aapasuot ovat leimaa antavia. Rannikko-Suomen keidassuojavyöhyke ulottuu alueen läntisimpään osaan. Jokivarsien ravinteikkaita soita on raivattu laajalti viljelykseen.

Rantavyöhyke

Laakso

Selänne

Suo

INHIMILLISET VYÖHYKKEET POHJANMAALLA

Asutus on aina pyrkinyt hakeutumaan selänteiden ja laaksojen välisille laaksoa kuivemmille, mutta selänteitä reheväkasvuisemmille alueille. Sen vuoksi näitä alueita on kutsuttu inhimillisiksi vyöhykkeiksi. Tunnuksmerkkejä ovat vanhan asutuksen lisäksi tuoreen kankaan metsätyypit tai kuivahkot rinnepellot. Inhimillisten vyöhykkeiden esiintymismuotoja ovat Pohjanmaalla selänteen reuna, laaksosta kohoava matala kumpare, harjanne tai jokitörmä.

POHJANMAAN INHIMILLISTEN VYÖHYKKEIDEN ESIINTYMISALUEET OVAT:

Rinnealue selänteen ja laakson välillä

Selänteen ja laakson välistä rinnealuetta voidaan pitää ihanteellisimpana asuinpaikkana siellä, missä tämä vyöhyke esiintyy selvänä kuivana rinteenä. Metsä suojaa tuulilta, ja kylmä hallailma pääsee valumaan alempana oleville pelloille. Tasaisilla alueilla ei tällaista

rinnealuetta ole, vaan laakso muuttuu vähitellen selänteen karuksi suotyyppiksi, joka on kauttaaltaan liian märkää asuttavaksi. Tällöin asutus on joutunut hakeutumaan muille paikoille. Sielläkin, missä rinnealue on havaittavissa, muuttuu maaperä pian karuksi selän-

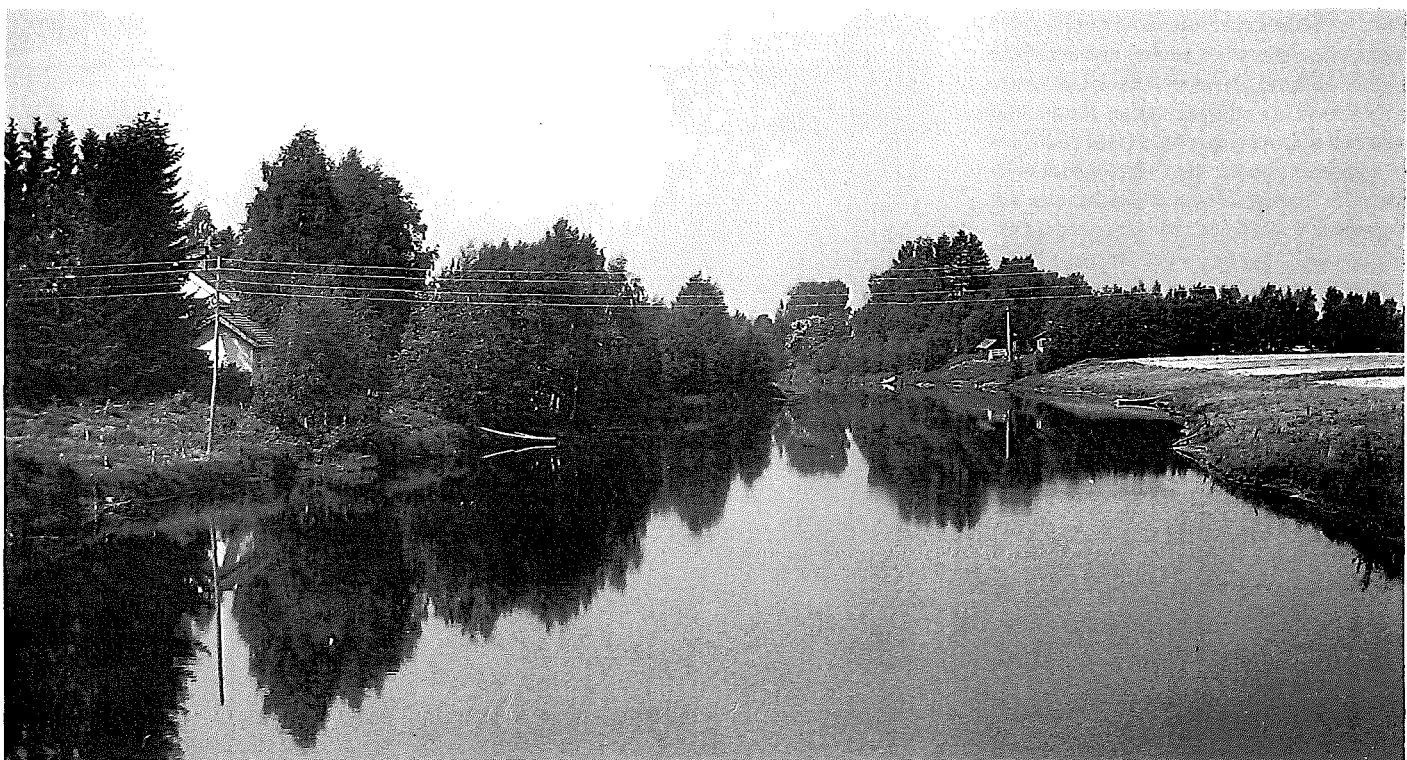
teeksi. Inhimillistä vyöhykettä on Pohjanmaalla yleensä vain kapeana nauhana, joka noudattaa suunnilleen korkeuskäyrien muotoa. Tällainen reunavyöhyke on usein johtanut siihen, että talot ovat yhdessä rivissä kankaan reunassa. Kylät ovat pitkiä jokilaakson suuntaisia nauhukylä.

Laaksoista kohoavat vähäiset kumpareet
Siellä, missä tasangot ovat niin laajoja, että etäisyys selänteiden reunasta viljelyksille olisi

tullut liian pitkäksi, tai missä viljelyaukea ei rajaudu selänteisiin, vaan suoalueisiin, on asutus hakeutunut laaksosta hiemankin kohoavil-

lekuivemmille maastokohdille. Näin on muodostunut kumpareasutusta tai lähes tasangolle sijoittunutta asutusta.

Jokitörmät

Hienojen maalajien muodostamien laakso-tasankojen läpi virratessaan on joki uurtanut itselleen jyrkkätörmäisen uoman. Tällöin

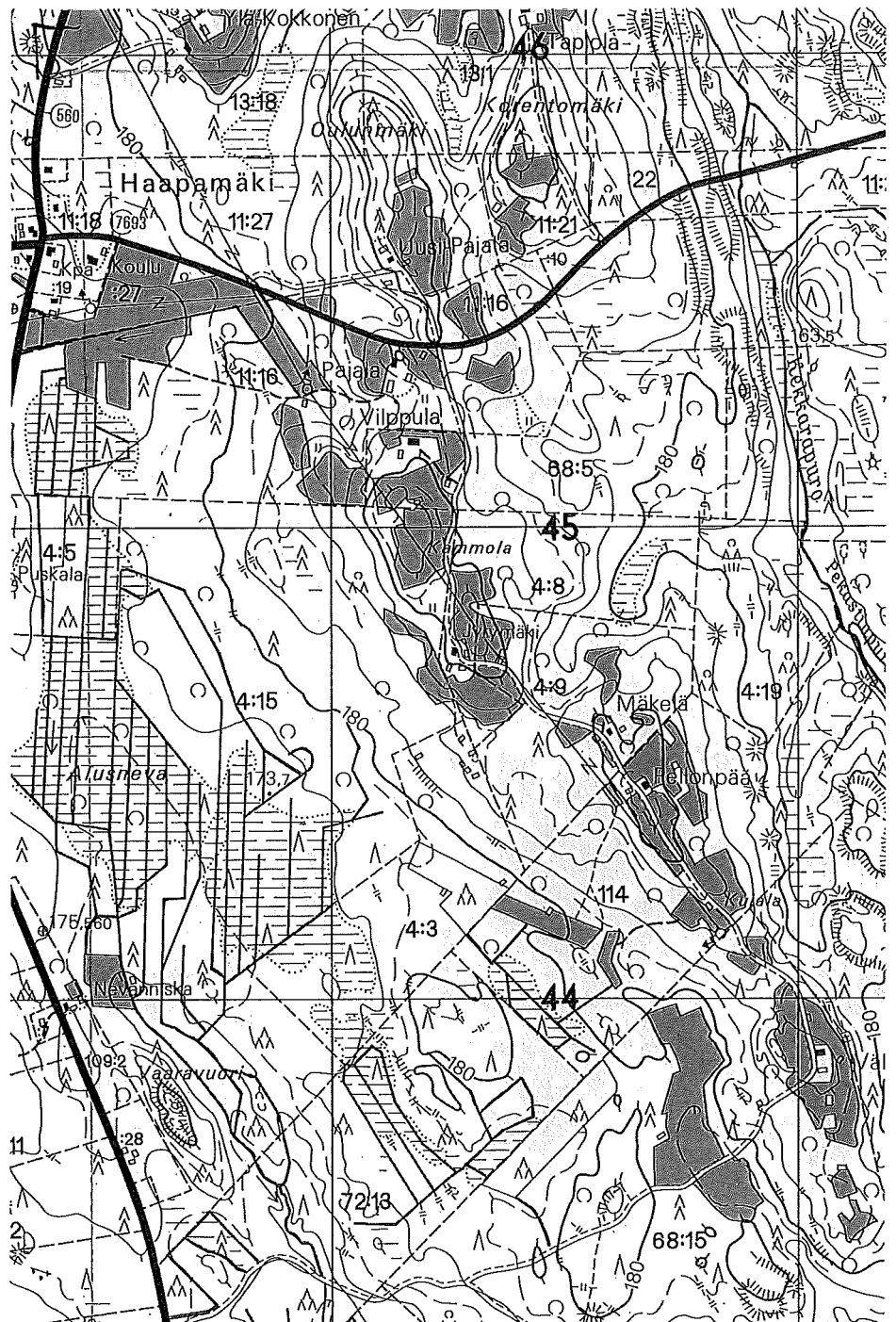
ovat jokitörmät laaksotasankoa edullisempia, kuivia ja lämpimiä asuinpaikkoja. Näin on muodostunut joen vartta seuraavia nauhakyliä.

1.2 PYHÄJÄRVEN-PYHÄNNÄN MÄKIALUE

Pyhäjärven-Pyhännän itäosat ovat Suomenselän varsinaista vedenjakaja-aluetta, jolta vesiä lähtee Kalajoen ja Pyhäjoen lisäksi Päijänteen ja Saimaan vesistöihin. Maanpinnan korkeus meren pinnasta on alavimmilla paikoilla n. 140 metriä.

Järvien reunoilla maiseman lainalaisuudet ja sen mukainen peltojen ja asutuksen sijoittuminen noudattavat edellä kuvattuja Pohjanmaan periaatteita. Mutta kun nousemme korkeimmille mäille, tulee ensin vastaan noin 175-185 metrin korkeudella meren pinnasta karu, kalliainen ja kivikkoisin vyöhyke, joka on ollut jääkauden jälkeisen ylimmän vesipinnan rantavyöhyke ja on siten erityisen huuhtoutunut. Kun nousemme vielä ylemmäksi 185-190 metrin korkeudelle, ei tullakaan karulle mäen lakialueelle, vaan mäen huuhtoutumattomalle kalotille, jolle on jäänyt hienorakeisista moreeneista koostuvaa viljavaa maata. Huuhtoutumattoman alueen maaperässä ei ole kuitenkaan sitä tasalaaatuisuutta kuin on jokilaaksojen veden alle kerrostuneiden maalajien alueilla. Ainoastaan Vuohomäellä avautuu laajoja yhtenäisiä viljelyaukioita, mutta yleensä viljelykelpoinen maa esiintyy pienimuotoisina kuvioina, joiden väliin on pitänyt jättää raivaa-matta kiviä maastokohtia. Näin on muodostunut pohjalaisesta maisemasta selvästi poikkeava sitä pienipiirteisempi maisemakuva.

Pyhäjärven Haapamäki
Asutus on sijoittunut mäken laelle. Viljelykelpoinen maa on raivattu tarkasti käyttöön, josta on syntynyt pienimuotoinen maisemakuva.

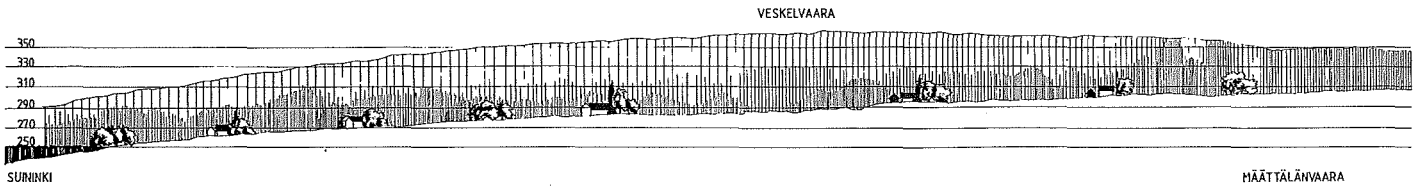

Vuohtomäen päällä viljelyalue on niin laaja, että mäellä olon voi kokea kauas ympäristöön ulottuvina näköaloina

Viereisen sivun kartalla on esitetty tyypillisempää pienipiirteistä mäenlakiasutusta. Kuva on tältä alueelta.

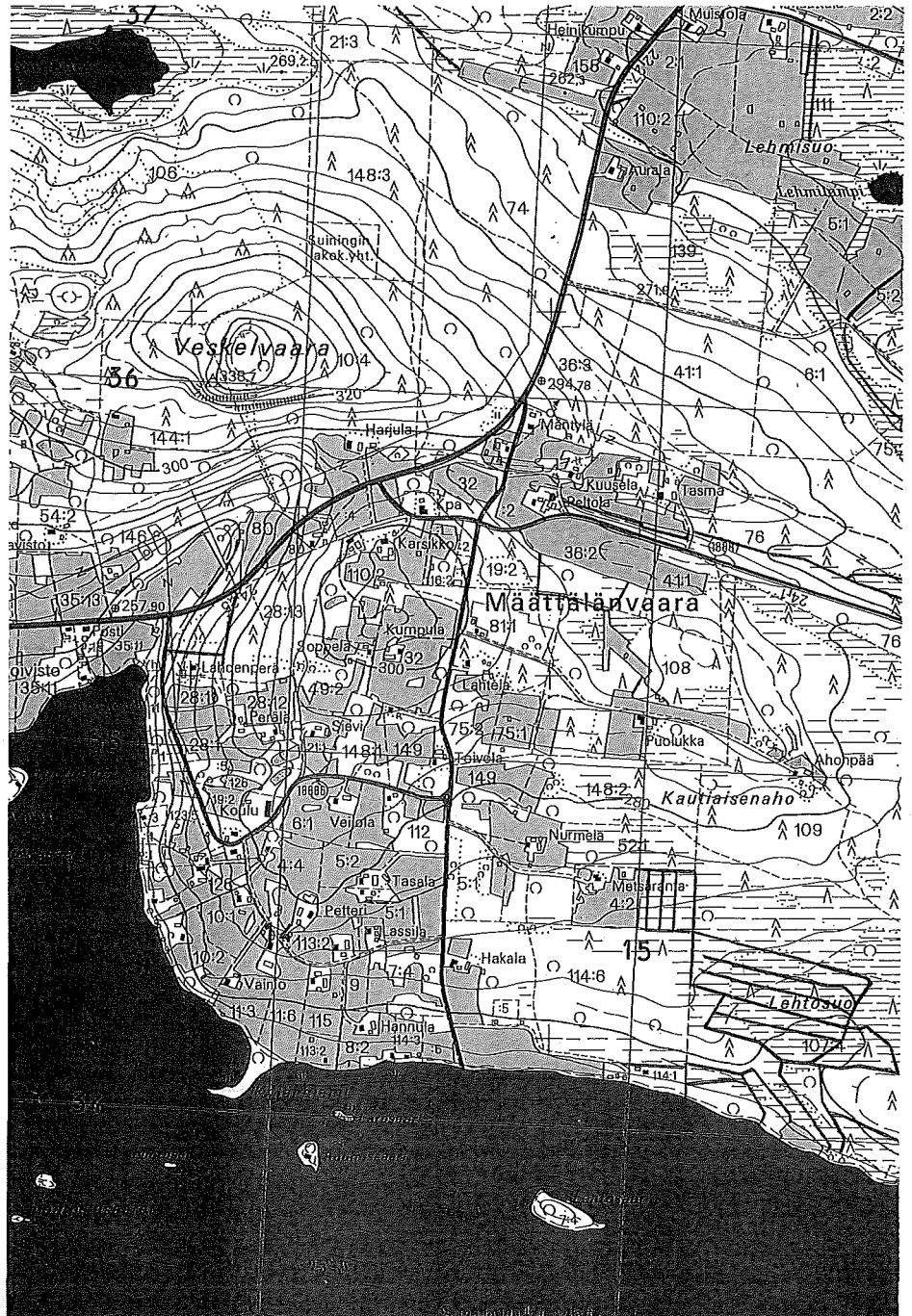
1.3 KOILLISMAA

Iijoen laakson maisema on hyvin tasaista Pudasjärven Jongunjärven seudulle saakka. Jongunjärven korkeus on 119 metriä meren pinnasta. Alueen maisema noudattaa siten selkeästi Pohjanmaan huuhtoutuneen alueen periaatteita. Erona Pohjanmaahan on, että jokilaaksojen kerrostuneiden maalajien vyöhykkeet ovat niukkoja. Siten yhtenäisiä viljelyalueita ei ole voinut syntyä, vaan viljeltyt alueet ovat pienimuotoisempia kuin varsinaisen Pohjanmaan jokilaaksoissa.

Koillismaan maisematyyppin raja on erittäin selvästi havaittavissa. Kallioperän muodoista johtuen kohoavat Karelidien vaarajakson vaarat selkeänä, pohjois-eteläsuuntaisena lähes seinämäisenä linjana suolakeudesta. Tämä vaaravyöhyke on osa pitkää, Kaakkois-Suomesta Aavasaksan seudulle ulottuvaa vaarajaksoa. Varsin monet vaarat ovat kvartsikohoumia ja huuhtoutumattomilta osiltaan niin kallioisia ja karuja, että lakialueilla ei juuri ole viljelyksiä. Täten Pudasjärven alueella asutus on pääasiassa vielä pohjalaisittain jokien ja järvien rannoilla tai sijoittunut selänteiden reunoihin ja matalien maastokohoumien laelle kumpareasutuksen tapaan.

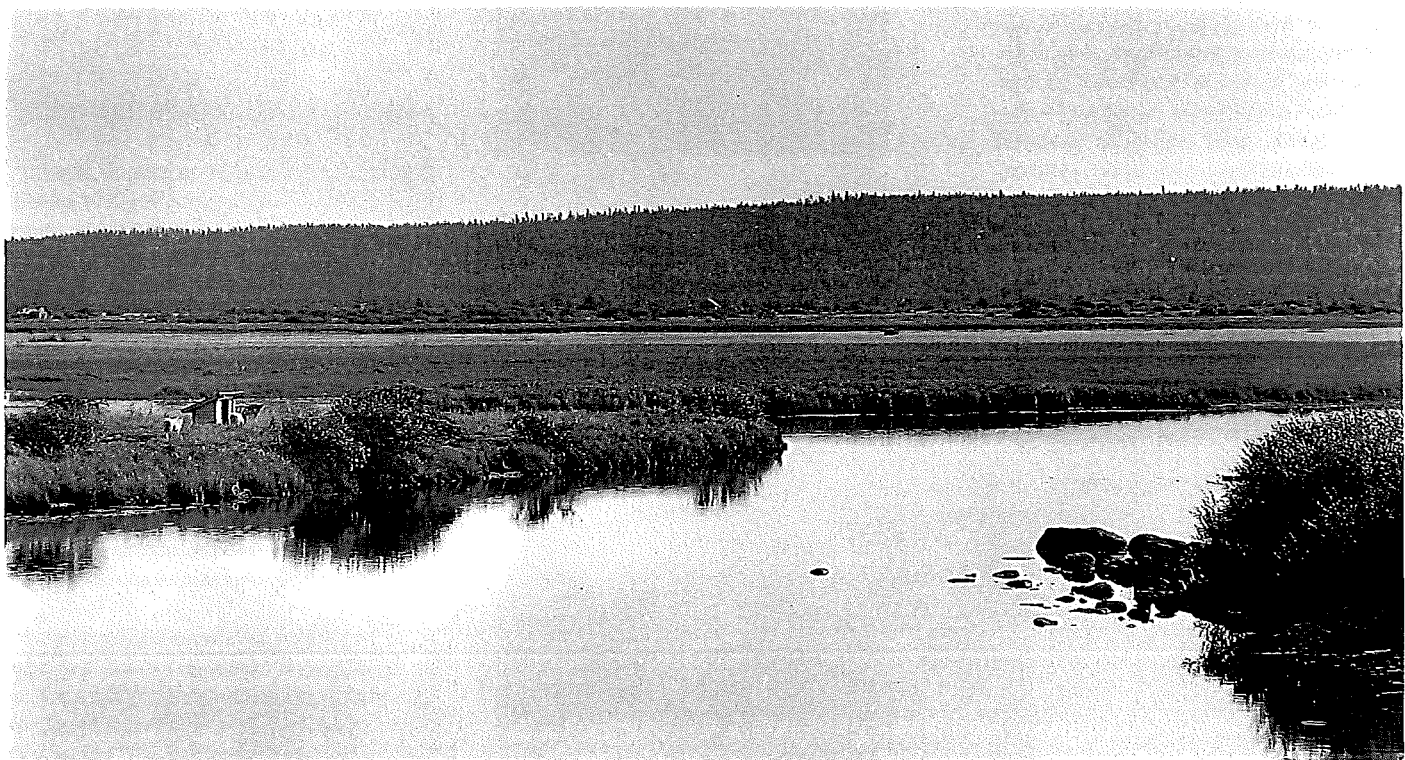
Vaarakiasutusta on yksittäistaloina tai muutamien talon ryhmissä vaarojen laella. Kuusamon ja Taivalkosken alueet ovat lähes kokonaan ylimmän vesipinnan yläpuolella ja siten niukasti huuhtoutuneita. Jää on padonnut alueelle järviä, joten myös huuhtoutuneen alueen piirteitä esiintyy Kitkajärven ja Muojärven alueilla. Asutus on näilläkin alueilla useimmiten mäkien alarinteilla vesistöjen lähellä ja harvoin pienten mäkien tai vaarojen laella. Isojen mäkien lakialueet ovat jo ilmastoltaan sopimattomia asutukseen. Asutut alueet ovat korkeimmillaan n. 320 metriä meren pinnan yläpuolella. Maiseman muodot ovat Koillismaalla huomattavasti vaihtelevampia ja monimuotoisempia kuin Pohjanmaalla, joten maisemansuunnittelu näillä alueilla edellyttää aina perusteellista tilanteen selvittämistä tapauskohtaisesti ennen johtopäätösten tekemistä.

Kuusamon Määtälänvaara on maalajeiltaan viljelykelpoisena ja ilmasto-olosuhteiltaan edullisena antanut mahdollisuuden isokkon kylän syntymiseen vaaralle.

Kuva on viereisen sivun kartalta kuvatulta Määttälänvaaralta etelään yli Suiningin. Vaaralta kauaksi avautuvat erinomaiset näköalat luovat tämän kylän erityisen maisemakuvan.

Pohjanmaan lakeus muuttuu Pudasjärven Sotkajärven takana jyrkästi ja näyttävästi Koillismaan vaaramaisemaksi.

2. MAISEMANHOIDON TEHTÄVÄKENTÄT

RANTAVYÖHYKKEIDEN HOITO

Vesistöjen terveyden ja vesimaiseman kannalta on tärkeää, että rannoilla on luonnollisen rantakasvillisuuden muodostama suojavyöhyke. Maisemanhoidon tehtävänä on suojella rantavyöhykkeitä sekä kehittää uusi rantakasvillisuus sinne, mistä se on hävinnyt tai missä se on vaurioitunut vesistöjärjestelyiden tai rannan rakentamisen vuoksi.

Suuret vesistöt ovat jo tällä hetkellä huolenpidon alaisina. Sen sijaan pienistä puroista ja ojista ei ole useinkaan pidetty tarpeeksi huolta. Erityisesti taajamien suunnittelussa tulisi pienet ojanvarret huomioida niin, että ne voitaisiin säilyttää sellaisenaan luontaisesti rehevinä virkistysalueina. Kanavaksi kaivetun ojan kunnostaminen luonnolliseksi on aina vaikea ja vaativa tehtävä, mutta taajamissa joudutaan tulevaisuudessa tällaistenkin tehtävien eteen.

VESISTÖJEN VESITASAPAINON JA PUHTAUDEN SÄILYTTÄMINEN

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurimaisema rakentuu usein vesistöjen äärelle. Maisemanhoidon yksi päämäärä on tukea vesistöjen terveyttä, joka toisaalta on tuloksekkaan maisemanhoidon perusedellytys. Vesistöjen likaantuminen lisää haitallista umpeenkasvua. Ojitukset aiheuttavat tulvaherkkyyden lisääntymistä ja ajoittaista kuivumista. Nämä puolestaan aiheuttavat painetta vesimaisemaa entistä rajummin muuttaviin vesistöjärjestelyihin.

AVOIMEN LAAKSOMAISEMAN HOITO

Pohjanmaan jokilaaksot on paikoin raivattu liiankin tarkoin viljelykseen. Etenkin jokeen laskevien laskuojien varressa kapea suojametsäkaistale pidättäisi jokeen valuvia ravinteita ja voisi olla maisemallekin eduksi.

Nykyinen maatalouspolitiikka ei johda tällaisten pienten pellon osien metsittämiseen, vaan poistaa viljelystä sattumanvaraisesti kokonaisia tiloja. Tällaisella kehityksellä on pääsääntöisesti kielteisiä vaikutuksia maisemakuvaan.

Taajamien maisemakuvaa vaarantavat sekä niiden sisäinen täyteen rakentaminen että niitä reunustavien peltoalueiden vesakoituminen.

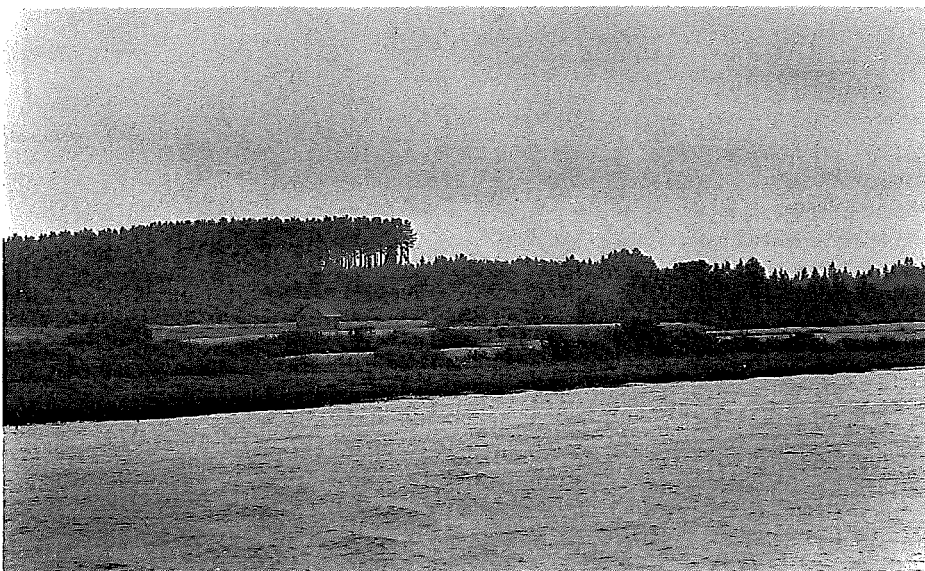
Avoimien tilojen jättäminen laaksojen muotoja myötäillen on keskeisiä keinoja taajamien maisemakuvan kehittämisessä. Näitä tarvitaan paitsi taajaman sisälle, myös taajamien reunoille, missä puolestaan maan odotusarvosta johtuva vesakoituminen pilaa taajamakuvaa.

PELLON JA METSÄN VÄLISEN REUNAVYÖHYKKEEN HOITO

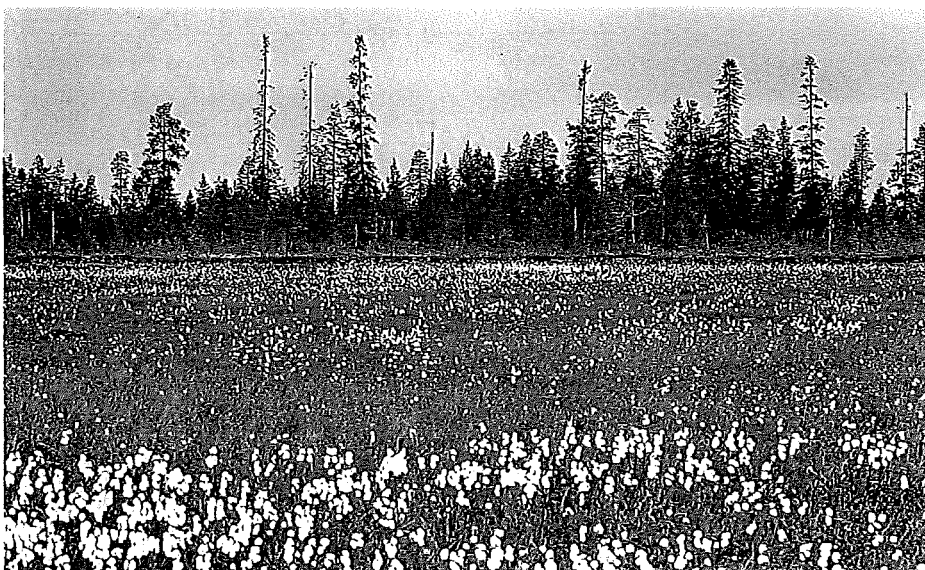
Ehyet ja maaston muotoja noudattavat reunavyöhykkeet, jotka rajaavat avointa aluetta metsän reunassa tai rakennetun alueen reunassa, ovat kauniin ja sopusuhtaisen maiseman ehdoton edellytys. Reunavyöhykkeen tiheä kasvillisuus suojaa takana olevaa metsää tai asutusta avoimen alueen tuulilta, hallalta ja kuivuudelta. Ehjiä luonnollisia reunavyöhykkeitä tulee suojella, ja kehittää luonnolliset reunavyöhykkeet sinne, mistä ne on esimerkiksi rakentamisen yhteydessä hävitetty.

Erityisesti taajamien maisemanhoidossa ovat reunavyöhykkeiden hoito ja eheyttäminen keskeisiä tehtäviä. Taajamissa reunavyöhykkeet muodostuvat parhaimmillaan rakennusten ja kasvillisuuden vuorovaikutuksesta.

HAVUMETSÄSELÄNTEIDEN HOITO MAISEMAN SELKÄRANKANA

Havumetsäselänteet ovat tärkeitä pohjaveden muodostumisalueita sekä marjastus-, virkistys- ja puuntuotantoalueita. Rakennetuilla alueilla niillä on suuri merkitys maisemaa jäsentävinä tekijöinä, tuulensuojavyöhykkeinä ja talvivihreyden antajina. Selännealueita uhkaavat soranotto ja liian tehokas rakentaminen sekä ilman saasteet. Selännealueen mäntymetsän säilyttäminen on luonnon toimivuuden ja maisemakuvan kannalta ensiarvoisen tärkeää.

SOIDEN SUOJELU

Soita tulisi suojella luonnonsuojelusyiden lisäksi myös vesistöjen vesitasapainon ylläpitämiseksi. Suot pidättävät sadevesiä ja estävät tasaisessa maastossa muutoin helposti syntyviä tulvia. Luonnontilaisilla soilla on huomattava merkitys myös virkistys-, opetus- ja marjastusalueina sekä luonnonsuojelualueina.

Valokuva: Harri Nurminen

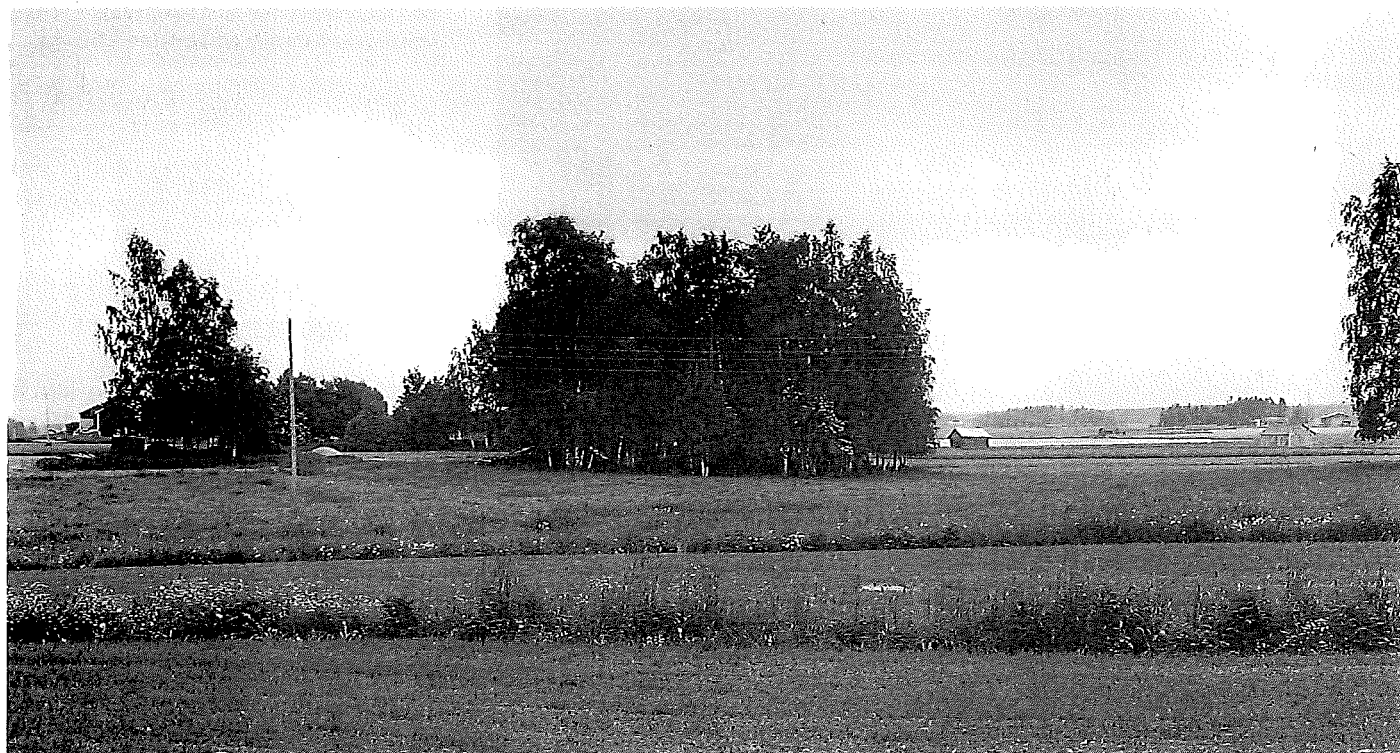
3.MAASEUTU

Maaseutumaiseman kauneus on seurausta jääkauden ja sen jälkeisen aallokon, virtaavan veden ja tuulen hiomista maanpinnan sulavalinjaisista muodoista. Ihmisen toiminta on ja-

lostanut maiseman muotoja paremmin nähtäväksi, kun pellot on raivattu aikanaan tarkoin viljelykelpoisen maaperän rajavyöhykkeiden muotoja myötäillen.

*Kauniin maaseutumaiseman edellytykset:
1. Vesistö on terve, ja rantavyöhykkeet ovat luonnolliset ja ehjät.*

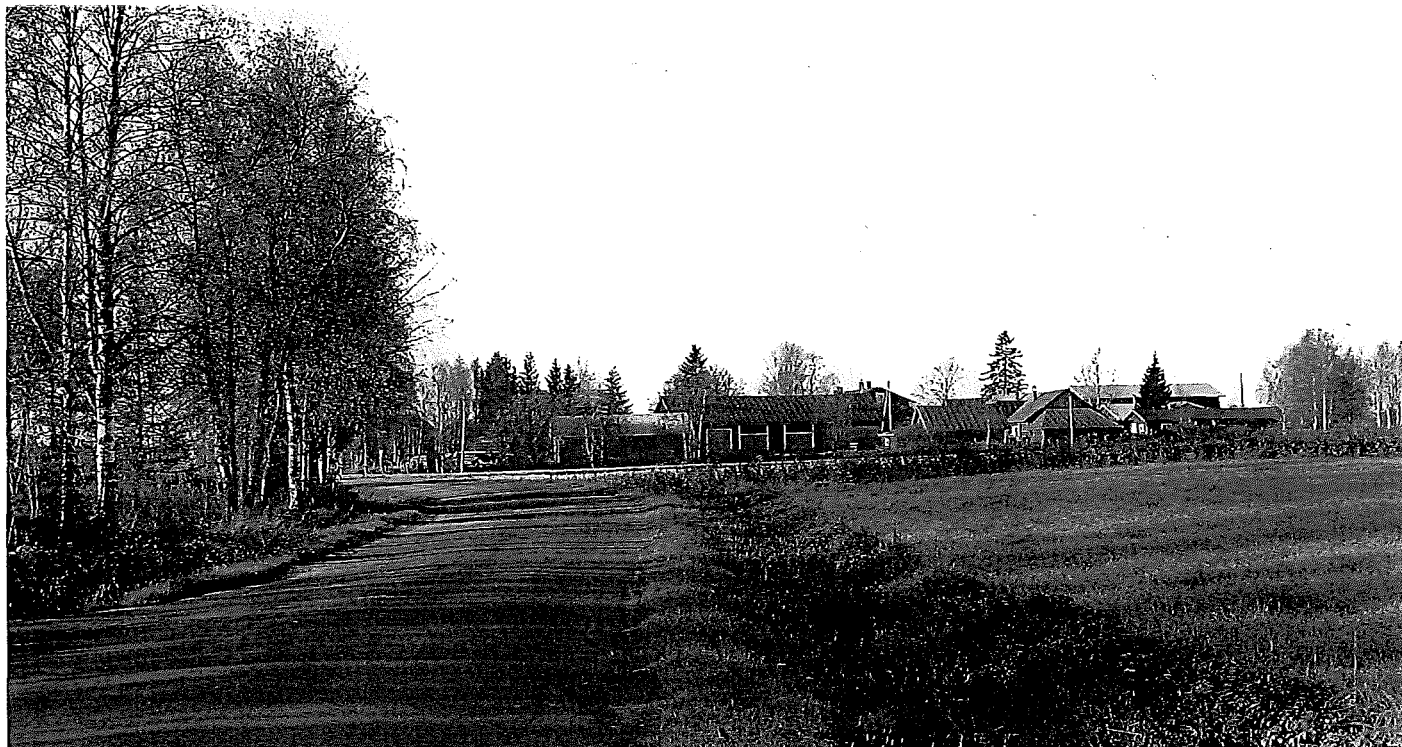
2. Pellot on viljelty tarkoin karkeamman maalajin reunaan saakka. Pellon reuna myötäilee tällöin maisemamuotoja ja korostaa niitä. Pit-

käaikaisen viljelykulttuurin aikana reunavyöhykkeet ovat kehittyneet sulkeutuviksi ja rajavat kauniisti maiseman muotoja.

3. Maisemaa jalostavat edelleen asutus ja rakennukset, jotka ovat sijoittuneet luonnonolosuhteiltaan edullisille alueille ja jotka ovat

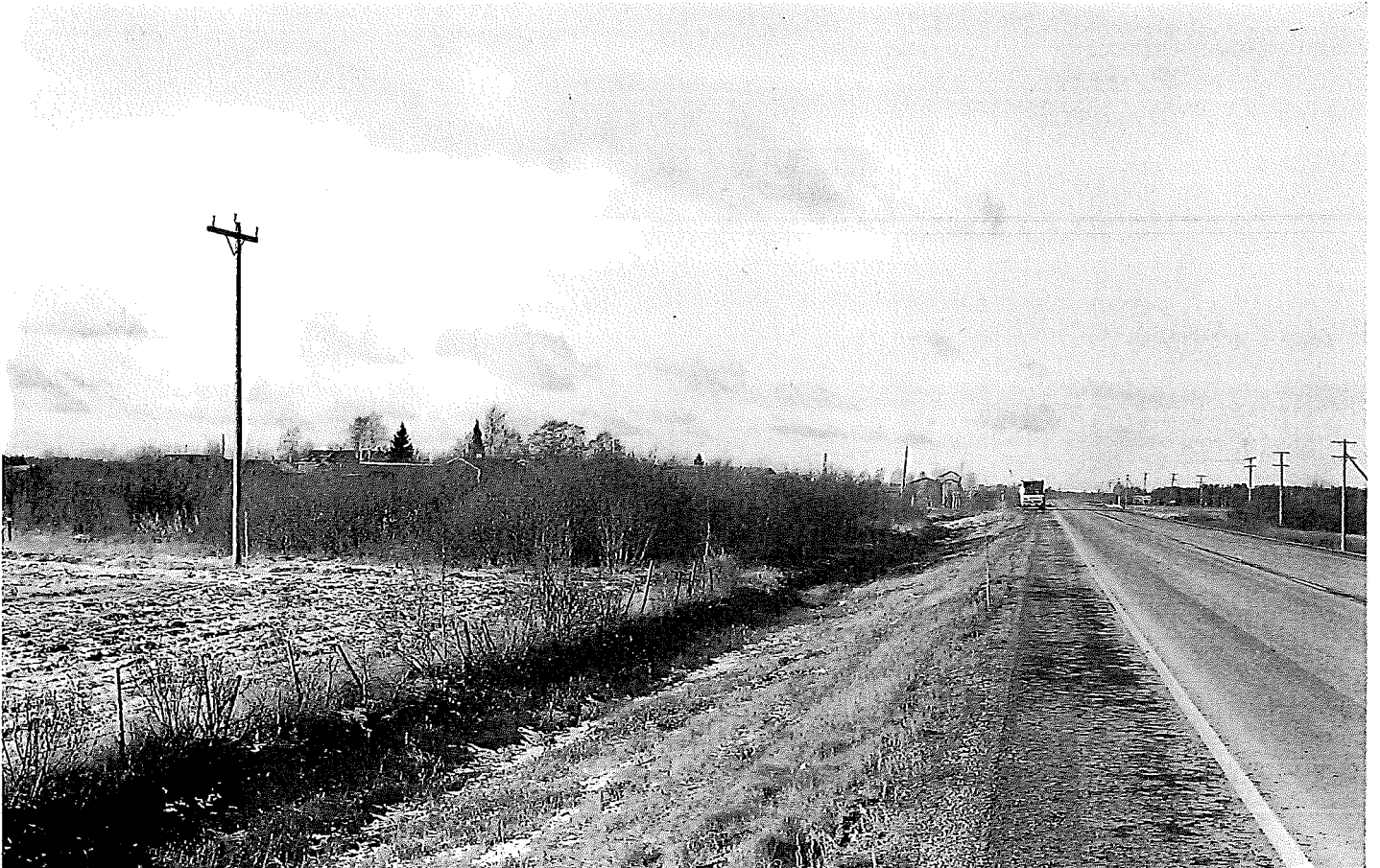
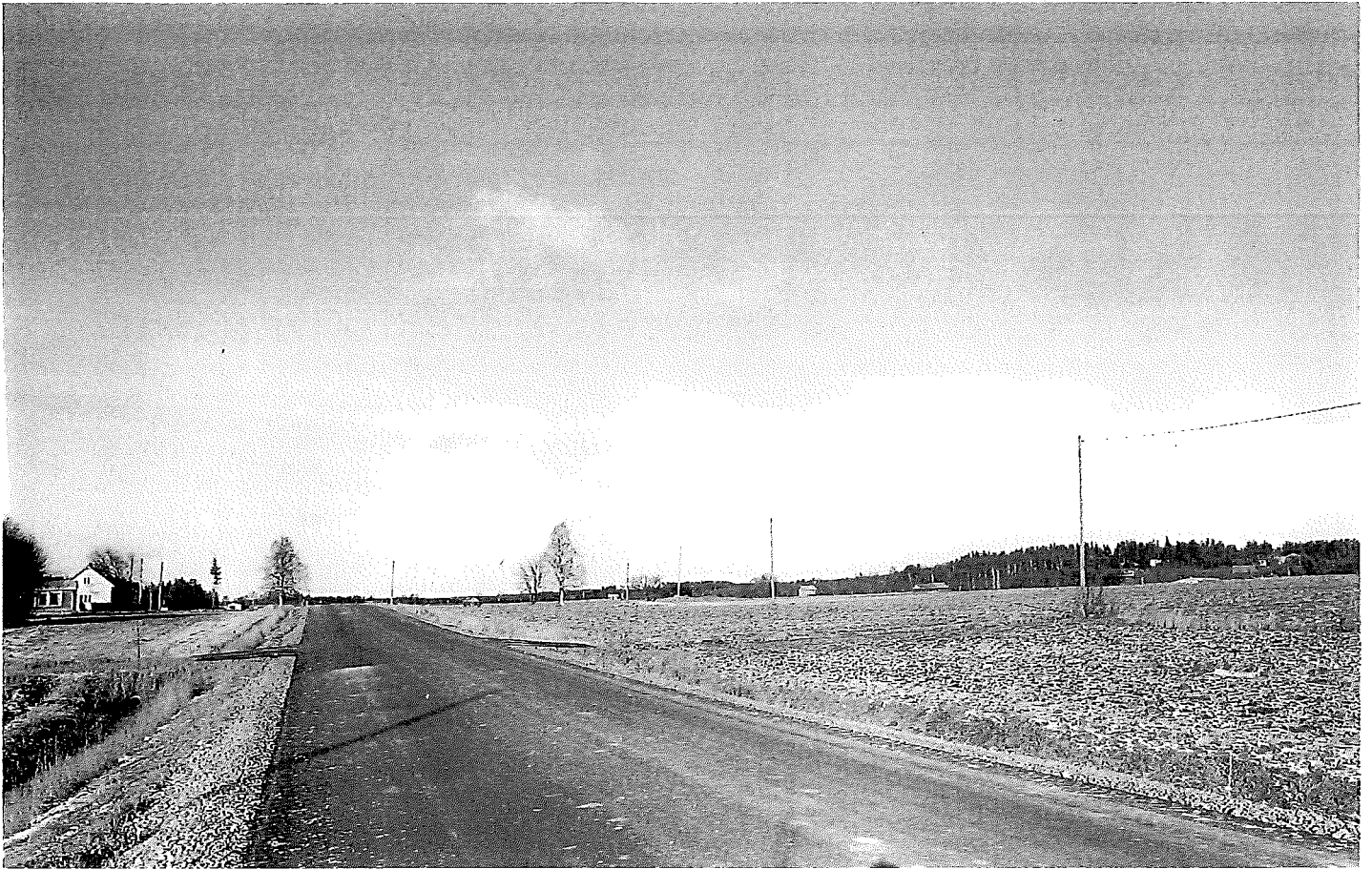
muodoiltaan ja väreiltään suurpiirteiseen maisemaan sopivan selkeitä ja paikallisista materiaaleista rakennettuja.

4. Tiestö noudattaessaan maaston reunavyöhykkeiden muotoja tekee maiseman kokemisen miellyttäväksi. Jos nämä kohdat toteutuvat,

syntyy jokaiselle alueelle omanlaisensa, alueen maiseman muotoja noudattava tasapainoinen maisemakuva.

3.1 MAASEUTUMAISEMAN ONGELMAT

Koska maiseman säilymiseksi kaikkien edellä esitettyjen kohtien tulisi toteutua, voi missä tahansa kohdassa tapahtuva muutos huonontaa maaseudun maisemakuvaa.

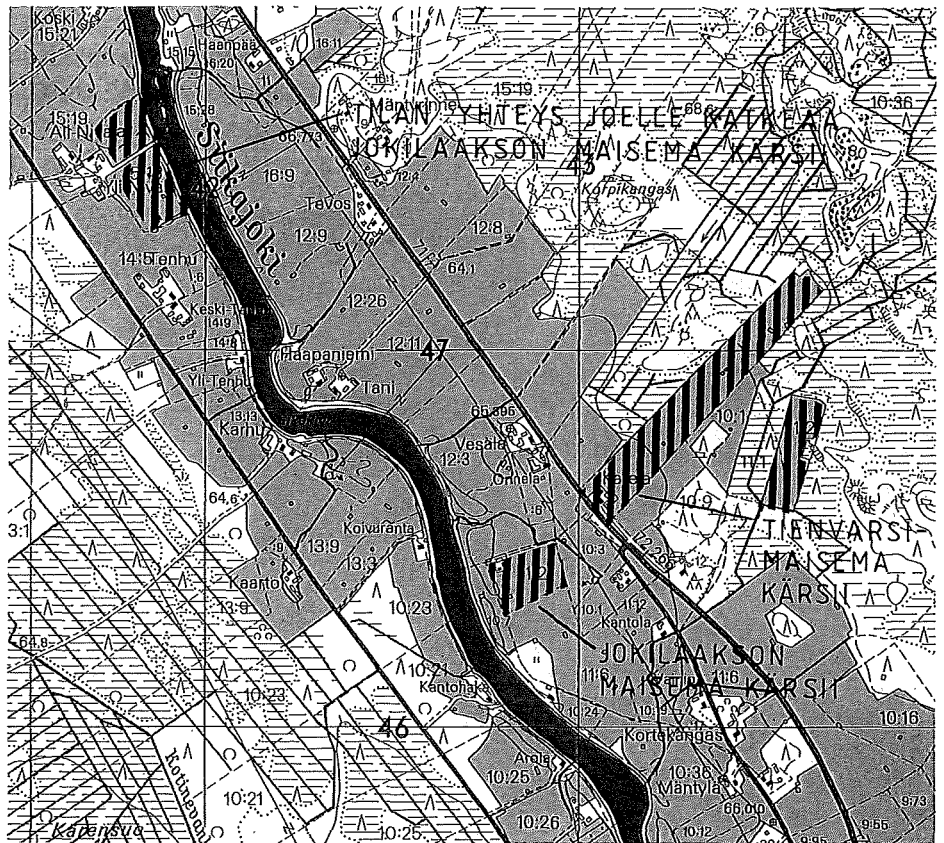
1. Peltöjen poistuminen viljelyksestä

Peltöjen vesakoittuminen on maaseutumaisemaa koskettavista kehitysnäkymistä uhkaavin. Mikäli ylituotannon leikkaaminen toteutetaan poistamalla merkittävässä määrin peltoa viljelyksestä, tulee muutos näkymään Pohjois-Pohjanmaan maisemakuvassa hyvin ikävällä tavalla. Nykyisen lainsäädännön perusteella viljelyksestä ei poisteta pelkistä tilojen huonoimpia peltöjä, vaan kokonaisia tiloja, joiden omistajat jäävät luopumiseläkkeelle. Tällöin viljelemättömät pellot sijoittuvat sattumanvaraisesti maanomistusrajoja noudattaen laajojenkin yhtenäisten viljelyalueiden keskelle. Jokilaaksojen maisemakuva on tällöin erityisessä vaarassa.

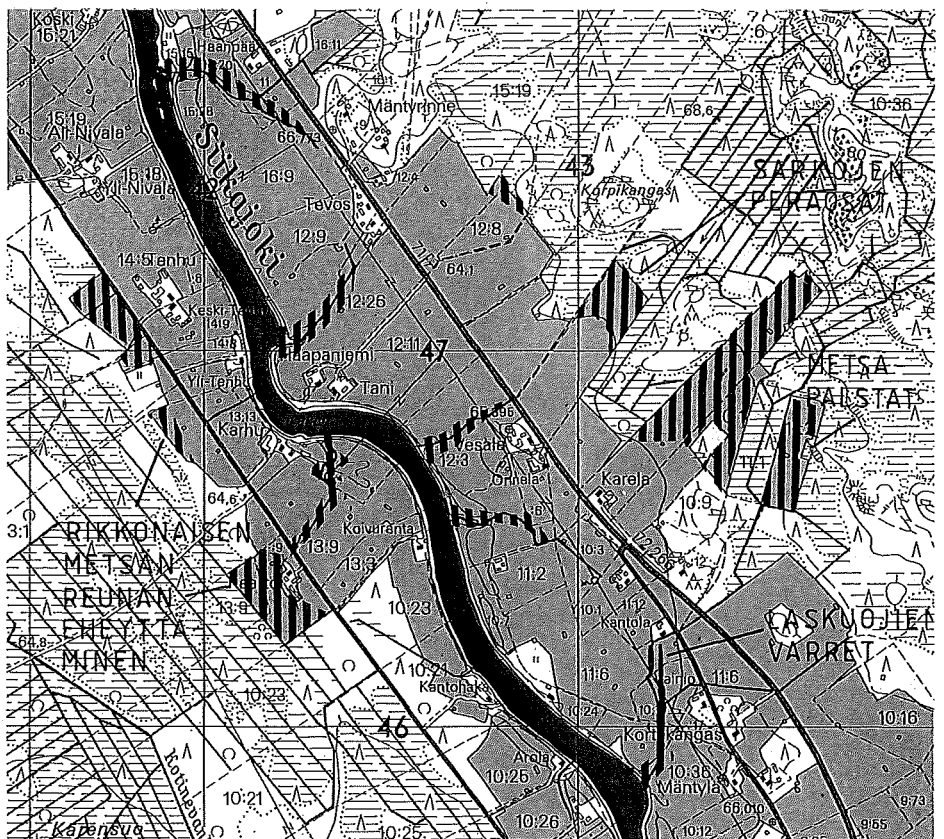
Maakunnan keinoin ei ongelmaa pystytä hoitamaan, vaan se edellyttää muutoksia valtakunnan maatalouspolitiikkaan.

Viljelymaata on Pohjanmaalla aikanaan raivattu jo yli maiseman tarjoamien luontaisten mahdollisuuksien. Täten terveelle viljelymaan vähentämisellekin olisi mahdollisuuksia. Viljelyksestä voitaisiin poistaa mm:

- Metsän sisällä olevat pellot.
- Syväälle metsään työntyvät sarkojen päät, jolloin saataisiin ehyempi metsän reuna.
- Vesistöjen rannalle ja laskuojien varteen olisi ravinteiden vesistöihin huuhtoutumisen estämiseksi hyvä jättää tähänastista leveämpi viljelemätön suojavyöhyke

Esimerkki siitä, miten viljelyksestä poistuvat palstat nykyisin sijoittuvat.

Periaatteessa olisi jopa suotavaa poistaa yllä olevassa esimerkissä poistuva peltopinta-ala. Tällainen hallittu poistaminen vaatisi vain perusteellista muutosta lainsäädäntöön.

2. Viljelytapojen rationalisointi tulee muuttamaan maiseman yksityiskohtien kauneutta

Aiemmin tarkoin luonnonmuotoja seuraavia reunapeltoja jää viljelyksestä ja pellon reunat oikaistaan koneille sopivimmiksi, suoraviivaisiksi. Salaojituksen myötä poistuu ojanvar sien puustoa ja pensaistoa.

Karjanpidon vähentyminen pakottaa poistamaan viljelyksestä sellaiset raja-alueet, joita pienimuotoisina, kivisinä tai liian jyrkkinä vain laiduntamalla on pysytty hyödyntämään. Juuri laiduntamisen pikkutarkka maaston muotojen paljastaminen on luonut hienoisimmat puisto- maiset pienmaisemat. Uhanalaisia ovat mm. laidunsaaret ja muut yhteislaidunalueet.

Viljelytapojen muutos on luonnollinen seuraus yhteiskunnan kehitymisestä. Mikäli muutos saa tapahtua riittävän hitaasti, luonto ehtii sopeutua ja korjata muutokset huomaamattomasti.

3. Maaseudun rakennuskulttuurissa tapahtuu seuraavia muutoksia:

3. a) Maatalouden kehityksestä seuraava maatilojen rakennuskannan kehitys

Erityisesti voimakkailla viljanviljelyalueilla ovat suuret varastohallit tulleet näkyväksi osaksi maisemaa. Koska ne on rakennettu yleensä vanhoihin tilakeskuksiin ja ovat sopusuhtaisen muotoisia, ne soveltuvat koostaan huolimatta suuripiirteiseen maisemaan. Isojen talousrakennusten sijoittelussa tilakeskukseen on kuitenkin syytä käyttää harkintaa, jotta rakennus ei esimerkiksi tule päärakennuksen eteen.

Maatalouden kehityksestä seuraa myös, että aikaisempaan viljelykulttuuriin kuuluneita pieniä talousrakennuksia ja latoja jää pois käytöstä. Nämä rappeutuvat rakennukset antavat jossain määrin alakuloisen kuvan maaseudusta.

Rakennusten purkamista on pidetty yleisesti eräänä keskeisenä maisemanhoitotoimenpiteenä. Purkamista olisi kuitenkin syytä välttää viimeiseen saakka. Mieluummin olisi pyrittävä vähäisillä keinoilla, kuten katon korjaamisella pitkittämään maisemakuvaan kuuluvien rakennusten säilymistä. Erityisesti pihapiirien rakennukset olisi syytä säilyttää, vaikka välitöntä käyttötarkoitusta ei olisikaan, sillä rakennuksen purkaminen avartaa suojaisten pihapiirien helposti aiempaa paljon epämiellyttävämmäksi. Katon kunnostaminen on halpa toimenpide, jolla saadaan tiloja mahdollisesti myöhemmin ilmeneviä tarpeita varten. Galvanoitu profiilipeltikin on käyttökelpoinen kateaine talousrakennuksille.

3. b) Liitännäiselinkeinojen rakennuskanta

Maaseudun liitännäiselinkeinot ovat yleensä lähteneet kehittymään maataloudesta vapautuneissa rakennuksissa, eivätkä ne vielä paljon näy maisemassa. Ongelmana on elinkeinon kehittyminen laajemman teollisuuden asteelle, jolloin jokilaaksojen avoimilla viljelyaukioilla teollisuuslaitos valitettavasti usein häiritsee pahasti maisemaa.

Jokilaaksojen suuripiirteisyys antaa periaatteessa hyvät mahdollisuudet laitosten sopeuttamiseen maisemaan.

Elinkeinon kehittämiseen olisi syytä varautua ajoissa istuttamalla tontin ympäristöön suoja- puusto.

Hallien tulisi olla maatalouden hallien kaltaisia, harjakattoisia ja maalattuja. Maalaamaton kaarihalli soveltuu huonosti viljelyalueiden maisemakuvaan.

3. c) Lieveasutus

Häiritsevintä maaseudun rakennuskannassa on perinteisestä kylämuodosta poikkeava asutus. Uudisrakennukset ovat liian usein sijoittuneet asumiseen huonosti soveltuville paikoille peltoaukeille. Väärillä paikoilla talot sekoittavat maisemakuvaa. Taajamien läheisyydessä tämä on varsin yleinen maisemahaitta.

Ongelmaan ei ole yhtä vaikuttavaa keinoa. Muutosta voidaan saada aikaan vain useiden toimenpiteiden yhteisvaikutuksella.

- Neuvonnalla ja valistuksella tulisi rakentajat saada ymmärtämään, että huonolla rakennuspaikalla he eivät koskaan saavuta sitä viihtyisyyttä, jota ovat maaseudulta lähteneet hake- maan.

- Kylätoimikunnat voisivat vaikuttaa kylän yleisellä mielipiteellä siihen, että maata ei myytäisi tonttimaaksi sopimattomilta paikoil- ta.

- Viranomaiset voisivat tulkita jyrkemmin ra- kennuspaikan soveltuvuutta koskevia pykäliä

- Taajamien omakotialueiden suunnittelun ta- soa korottamalla tulisi tarjota viihtyisiä ja kohtuuhintaisia vaihtoehtoja taajamista.

- Maaseutukylästä tarjottavien palstoitustont- tien tulisi sijaita edullisilla alueilla, ja myös niiden suunnittelun tasoa tulisi parantaa. Kylätoimikunnat voisivat auttaa palstoitus- alueiden saamista kylän parhailta alueilta.

- Kyläkeskusten alueilla sekä taajamien lieve- alueilla voidaan rakentamista ohjata myös osayleiskaavan avulla.

3.2 MAASEUTUKYLÄT

Maaseutukylät ovat syntyneet yleensä voimak-
kaiden viljelyalueiden tuntumaan siten, että
laaja viljelyalue on turvannut elinmahdollisuu-
den useammille taloille. On syntynyt taloryh-
mä, jonka yhteyteen ovat luontaisesti sijoittu-
neet koulu, kauppa ja muut palvelut.

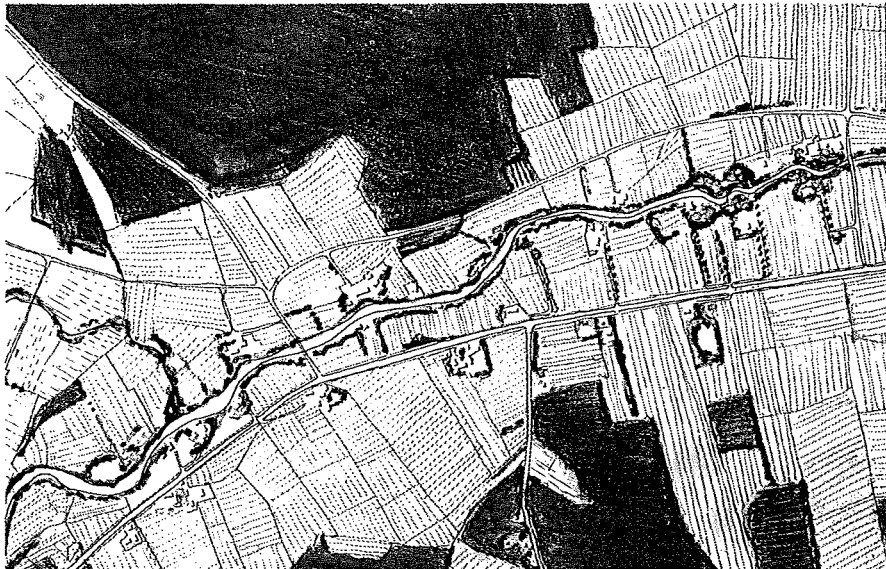
Kun talot ovat sijoittuneet maiseman muotoja
noudattaen inhimillisille vyöhykkeille, nou-
dattavat kylien muodot näiden vyöhykkeiden
muotoja. Näin kullekin alueelle on syntynyt
maiseman muodoista johtuva omanlaisensa
kylämuoto.

Kylien muodot voidaan jakaa edellä esitettyjen
inhimillisten vyöhykkeiden tyyppejä seura-
viin päätyyppeihin:

- 1 a Jokitörmien nauhakylä
- 1 b Selänteen reunojen nauhakylä
- 1 c Kapealle harjanteelle sijoittuva kylä
- 1 d Kumpareille sijoittunut kylä
- 1 e Vaaranlakikylä (vain Koillismaalla ja
Suomenseinän mäkialueella)

Kylät ovat harvoin puhtaasti yhtä tyyppiä.
Yleensä ne sisältävät eri periaatteilla sijoitu-
neita taloryhmiä. Usein joku näistä on kuiten-
kin kylän päämuoto.

Tämä Etelä-Pohjanmaalla yleinen kylätyyppi on tiiviinä perusmuotona nähtävissä ainoastaan Kalajoen Pitkäsenkylällä.

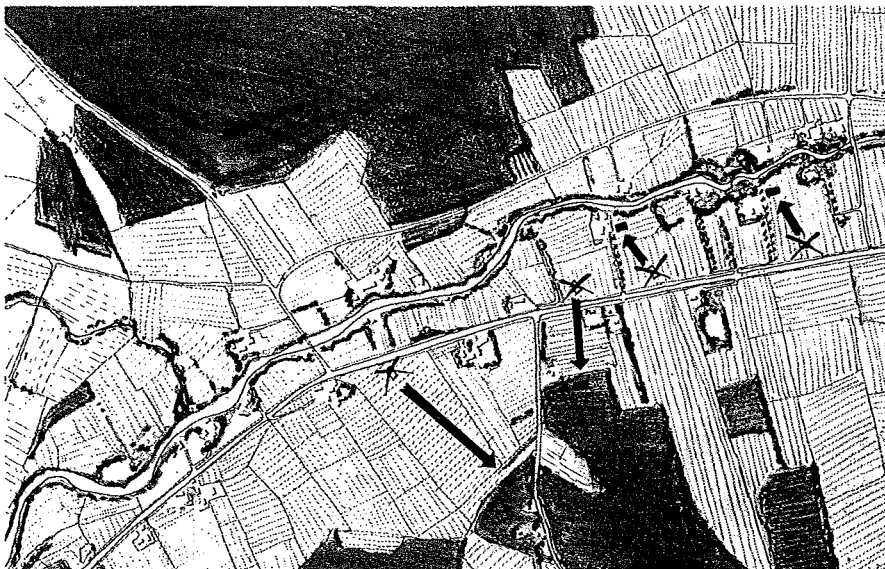
Pohjois-Pohjanmaalla ovat jokilaaksojen viljelyalueet yleensä kapeita, jolloin tiiviitä kyliä ei ole päässyt syntymään. Yleisempi tyyppi on sellainen, jossa talot ovat harvakseltaan joen tai ojan varressa ja tie kulkee kauempana vesistöstä. Tieltä johtaa erillinen kuja jokaiseen taloon.

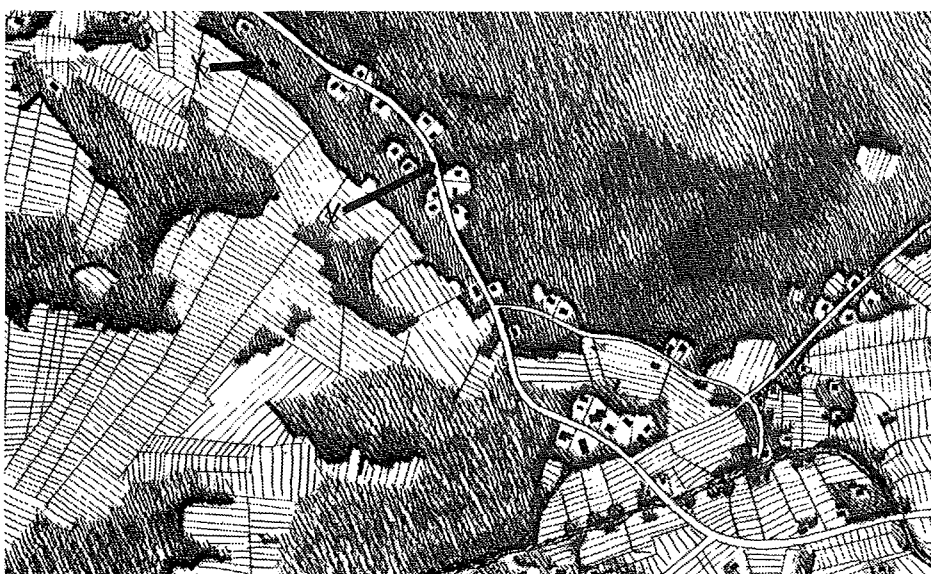
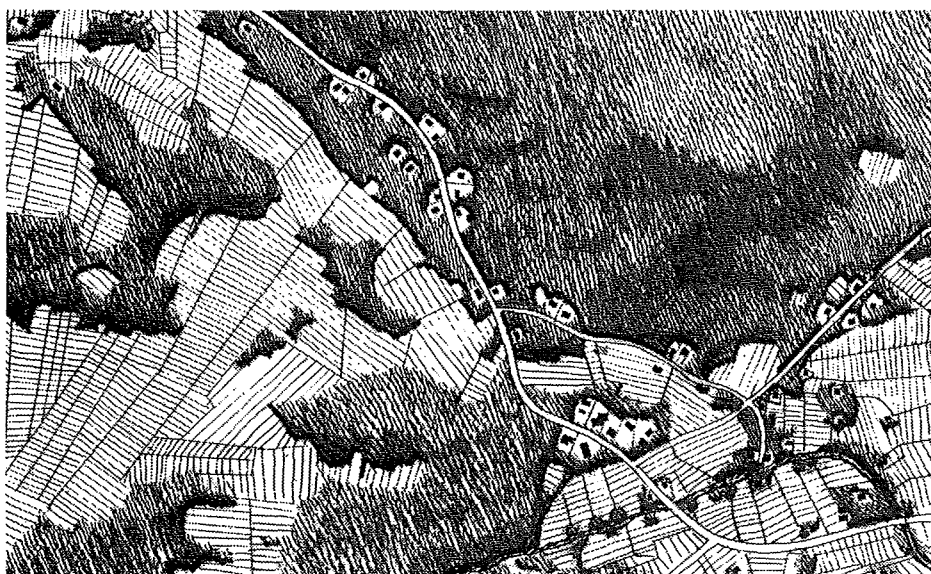
Esimerkkejä:

Kalajoen Pitkäsenkylä, (kuva), Limingan Alatemmes (kartta)

Ongelmat:

Tällainen kylä on hyvin avoimena erittäin arka muutoksille. Jokainen poikkeama luonnollisesta rakennusten sijoittelusta ja rakennustavasta näkyy pahana häiriönä kauaksi. Erityisesti tie houkuttelee puoleensa asutusta sopimattomiin maastokohtiin. Asutus olisi pidettävä joen varressa tai sijoitettava kauemmaksi selänteiden reunaan.

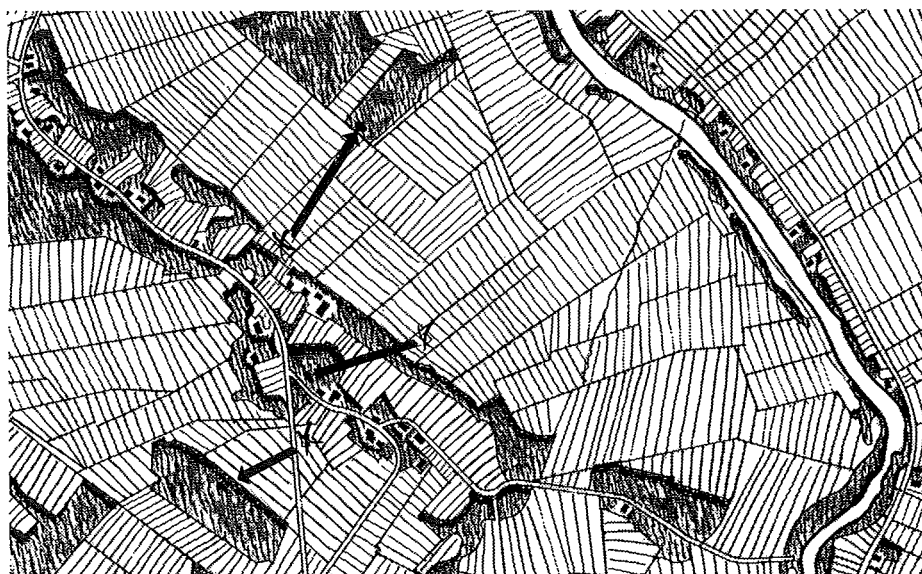

Tämä kylätyyppi on kaikkein edullisin ajattelun kylän kehittymistä ja uudisrakentamista. Taustana oleva metsä sopeuttaa maisemaan isotkin maatalousrakennukset. Uudisrakennuksille on usein tilaa jopa edullisimmalla pellon ja metsän rajavyöhykkeellä, jolloin rakennukset on helppo sopeuttaa maisemaan olemassa olevaa puustoa säilyttämällä. Jos reunapaikat on jo varattu, kuten joissakin kylissä on asian laita, on metsän puolella toisessa rivissä vielä varsin hyviä rakennuspaikkoja. Näissä kylissä on tyyppillisesti reunan rakennusrivistön takana kulkeva miellyttävä raitti. Kylän sisäisen viihtyisyyden kannalta olisi tärkeää säilyttää raitin pienipiirteinen linjaus. Jos tien vilkas liikenne edellyttää oikomista tai kevyenliikenteen väyliä, olisi parempi linjata päätie kauempaa rakennus- ja viljelysmaan ulkopuolelta ja jättää raitti entiselleen. Näin onkin monessa tapauksessa tehty. Näissä kylissä on ehdottoman tärkeää, että uudisrakennuksia ei rakenneta pellon puolelle.

Esimerkkejä:
Ylivieskan Vähäkangas (kuva), Alavieskan Taluskylä (kartta), Nivalan Haapaperä, Sievin Järvikylä

HARJANTEELLE SIJOITTUNUT KYLÄ

Tämä kylämuoto on Pohjanmaan jokilaaksoissa verrattain yleinen. Harjanne voi olla joko jokilaaksoon pistävä selänteen nokka tai jokilaakson suuntainen loivaksi huuhtounut harju tai moreenimäki. Erotuksena selänteen reunan kylämuodosta näillä kylillä ei ole suojaavaa metsäselkärankaa, vaan pihapiirien välillä oleva puusto muodostaa ainoan tuulensuojan. Harjanteen päällä kulkee yleensä kylänraitti, jonka molemmilla puolilla on taloja.

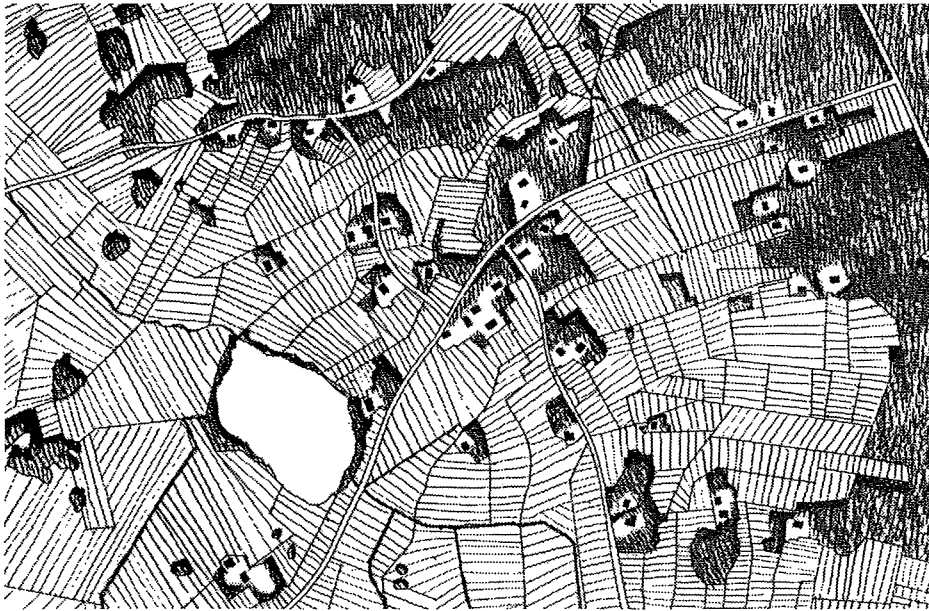
Kylän lisärakentaminen on vaikeaa, koska kummallakin puolella avautuvat peltoaukiot ja kylä on usein jo tiivistä rakennettu. Selänteen aikaansaaman taustan puuttuessa on kylä "läpinäkyvä" ja rakentaminen maisemassa näkyvämpää kuin selänteen reunakylissä.

Harjanteen muoto on yleensä hyvin loiva, ja se erottuu nimenomaan rakennusten ja niitä reunustavan puuston avulla. Täten rakentaminen alas pelloille hävittää helposti kokonaan tämän kylämuodon hienouden. Ellei muita rakennusmahdollisuuksia ole, olisi uudisrakennukset sijoitettava kauemmaksi toiselle kumpareelle tai läheisen selänteen reunaan.

Esimerkkejä:

Sievin Vanhakirkko (kuva), Rantsilan Mankila (kartta), Nivalan Ahde

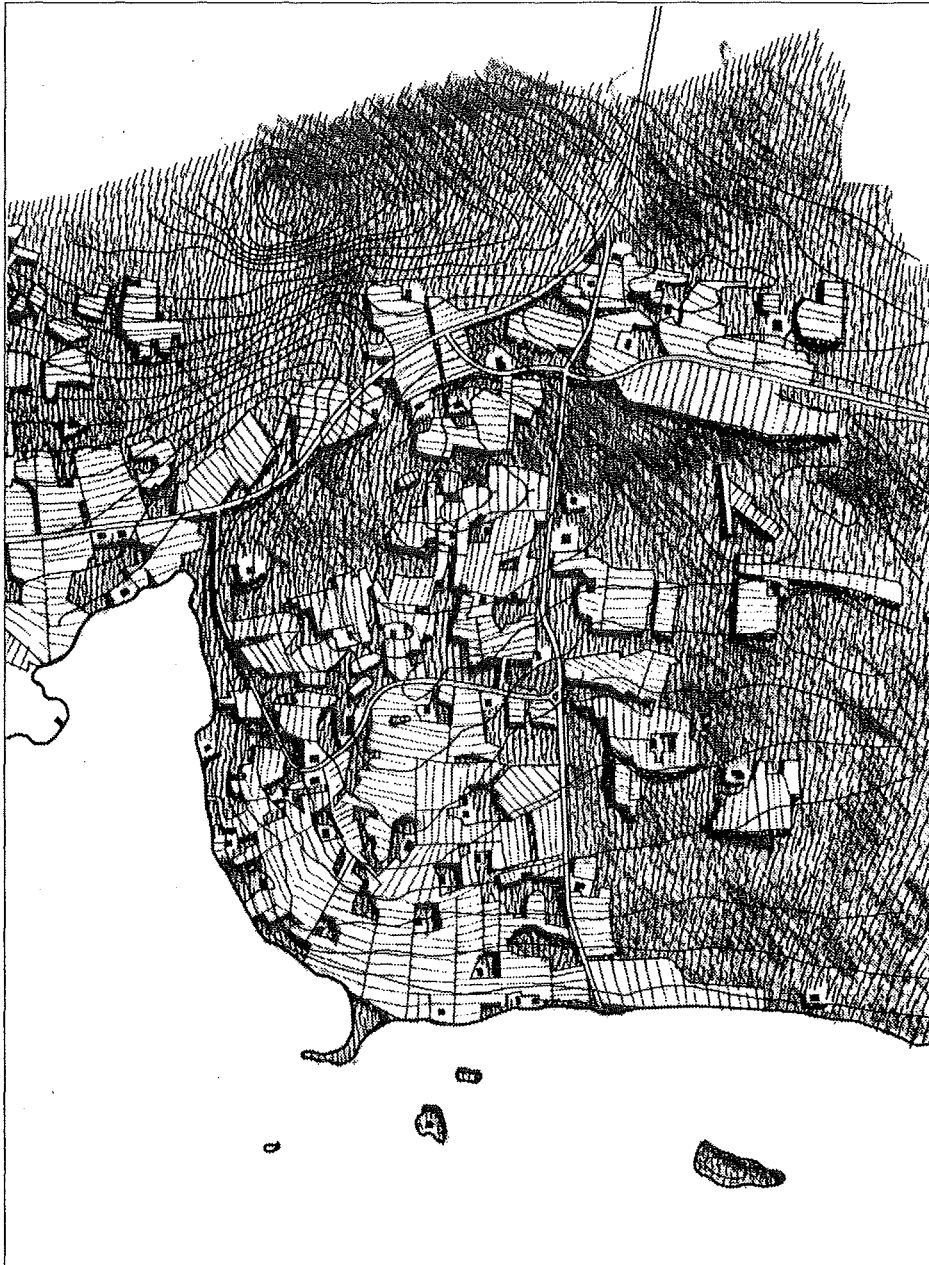
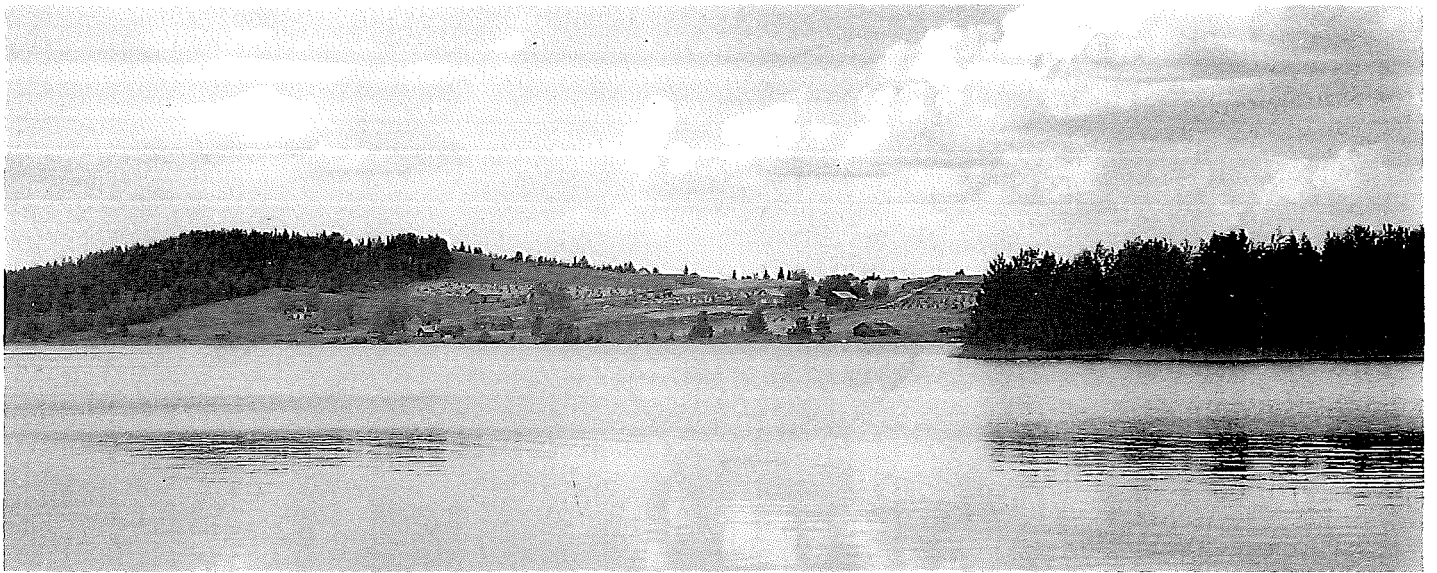
KUMPAREILLE SIJOITTUNUT KYLÄ

Eräissä tapauksissa kylä muodostuu useille pienille kumpareille sijoittuvista taloryhmistä. Tällainen kylämuoto on erittäin haavoittuva. Yksikin talo kumpareiden välisissä laaksoissa rikkoo kylän maisemakuvan, joka muodostuu kumpareiden väliin jäävien avoimien tilojen muodosta. Mikäli kumpareilla ei ole enää tilaa, on tällaisessakin kylässä haettava rakennuspaikkoja kauempana olevilta kumpareilta tai selänteen reunasta.

Esimerkkejä:
Nivalan Ypyä (kartta ja kuva)

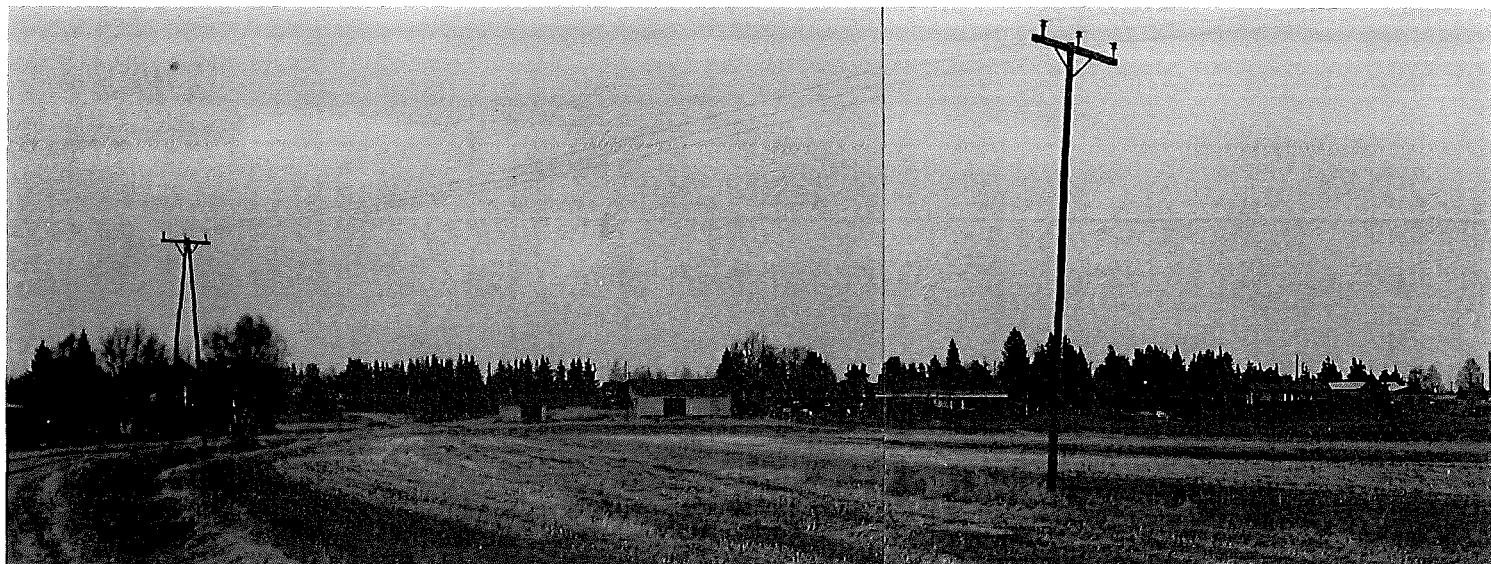

Nämä kylätyypit sijaitsevat syrjäisillä alueilla, missä rakennuspaine on vähäinen. Siksi ne ovat säilyttäneet hyvin luonteensa. Alueilla on yleensä runsaasti sopivia rakennuspaikkoja. Vaikka kylät ovat melko avoimia, sopeuttaa maiseman suurimuotoisuus uudetkin rakennukset luonnollisiksi osiksi maisemaa. Talon paikat haetaan näillä alueilla maaston pienten muotojen perusteella kuiville kohdille, eikä yleisiä sijoittumisohjeita voida antaa.

Esimerkkejä:

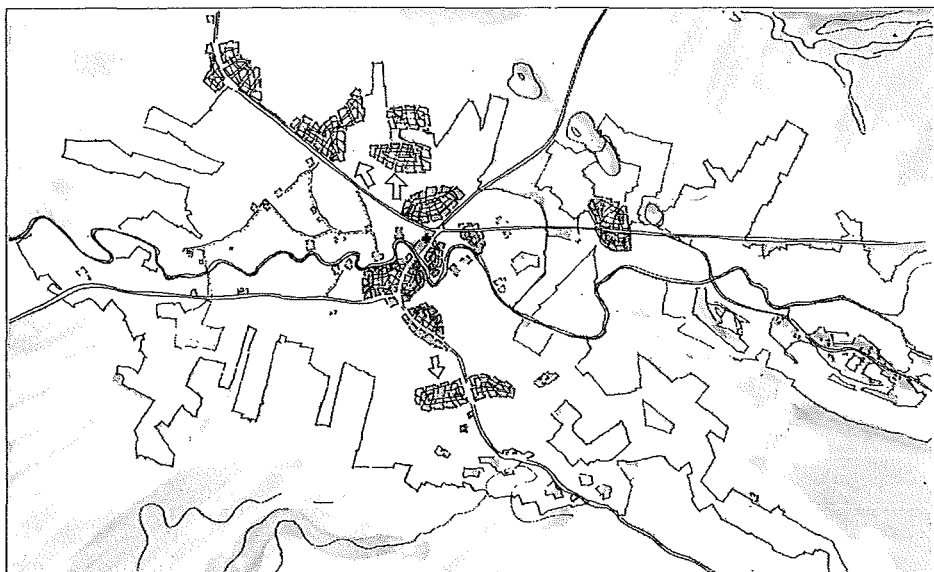
Kuusamon Määttälänvaara (kartta) ja Säkkilä (kuva), Pyhäjärven Vuohtomäki

4. TAAJAMAT

Kuntakeskukseksi on yleensä kehittynyt kullakin alueella laajimman viljelyalueen keskellä oleva kunnan voimakkain kylä.

Kuntakeskusten sijoittuminen noudattaa alkuperältään siten yleensä jotakin edellä mainituista kylätyypeistä tai näiden yhdistelmää.

JOKITÖRMILTÄ LÄHTENYT TAAJAMA

Jokitörmä on kapeana nauhana tarjonnut rakennusmahdollisuuksia vain hyvin pienelle taajamalle. Täten jokitörmiltä alkunsa saaneet taajamat ovat jo kauan sitten laajentuneet läheisille kumpareille tai viereisten selänteiden reunoille. Sitten on taajamarakentaminen laajentunut näiden väliseen peltolaaksoon.

Luonnollisten lähtökohtien niukkuudesta johtuen tätä taajamatyyppiä vaivaa hahmottomuus ja sekavuus. Maisemasuunnittelu olisi siten erityisen tärkeää näiden taajamien yleiskäyttövoituksessa. Tähän tyyppiin kuuluvia ovat mm. Kalajoki, Liminka, Ii, Muhos ja Piippola.

*suositeltavat
kasvusuunnat*

Alavieska on syntynyt jokilaakson poikki suuntautuvalla harjanteella. Taajama on säilyttänyt hyvin maisemallisen perusmuotonsa. Taajama rajautuu kauniisti ympäröiviin peltoalueisiin. Tällainen eheys on jo valitettavan harvinaista.

SELÄNTEEN REUNAN TAAJAMA

Selänteiden reuna on ollut edullisin lähtökohta taajaman sijoittumiselle. Taajaman taustalla oleva laaja selänne on tarjonnut luonnollisen laajentamissuunnan.

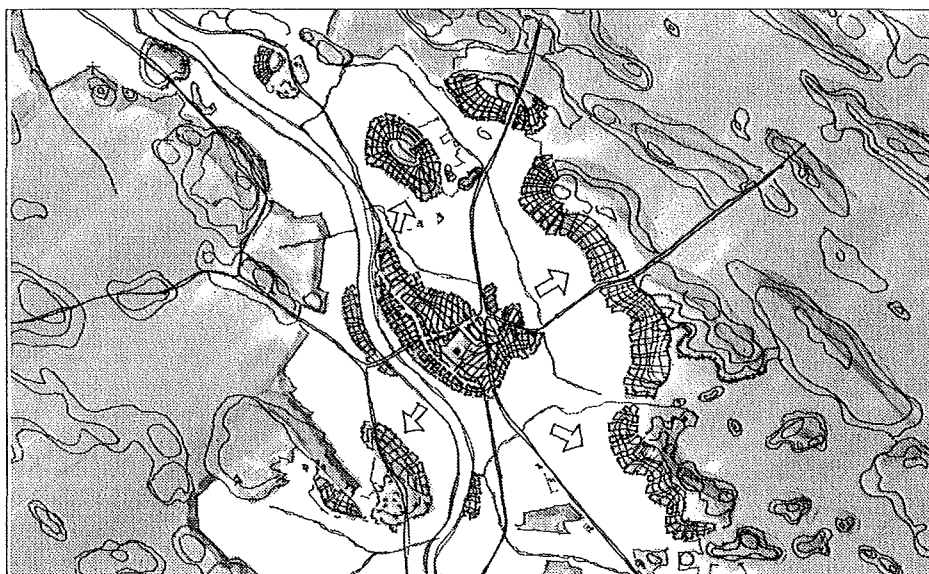
Kun asutusta on laajennettu samalla kumpaankin suuntaan selänteiden reunojen suuntaisesti, ovat tämän tyyppiset taajamat säilyttäneet melko hyvin maisemalliset lähtökohtansa. Taajaman laajentuessa edelleen tulee ongelmaksi etäisyyksien piteneminen reunan suuntaisessa rakenteessa, silloin tulee houkutus nousta selänteelle liian karuille maille, missä ei saavuteta enää sitä asumisviihtyisyyttä kuin reunan ihmisillä vyöhykkeillä. Ennen pitkää joudutaan harkitsemaan siirtymistä joen toiselle puolelle.

Tähän tyyppiin kuuluvia taajamia ovat mm. Haapavesi, Pyhäjoki, Kärämäki, Temmes ja Yli-Ii.

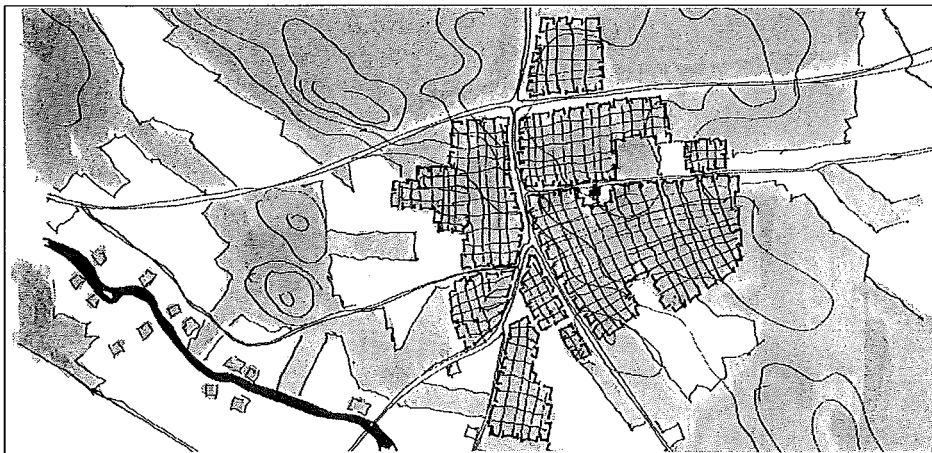
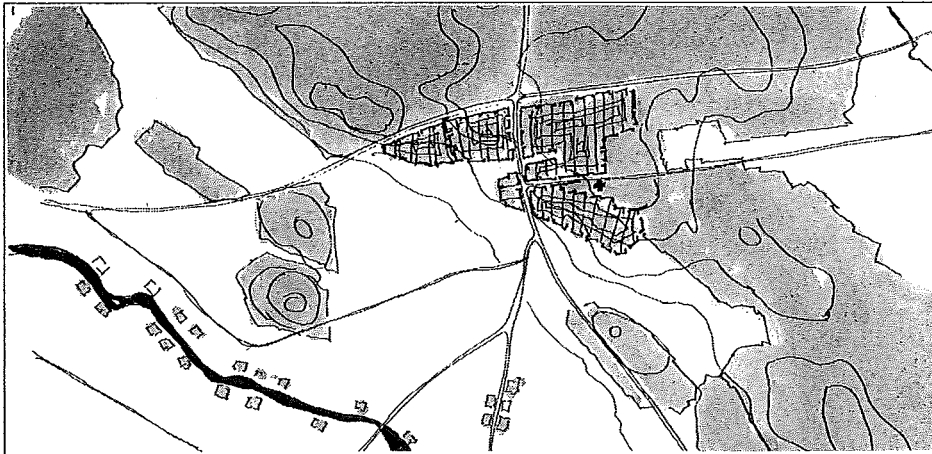
VESISTÖN LÄHEISELLE KUMPARIELLE TAI JOKILAAKSON POIKKI SUUNTAUTUVALLE HARJANTEELLE SIOITTUNEET TAAJAMAT

Tämä taajamatyyppi on Pohjois-Pohjanmaalla yleisin. Tyypillistä tälle ryhmälle on, että taajama on sijoittunut kunnan laajimpien peltoalueiden äärelle ja kumpare tai harjanne on käynyt ahtaaksi taajamien viimeaikaiselle kehitykselle. Niin kauan kun taajama on pysynyt alkuperäisessä hahmossaan, se on maisemallisesti hyvin miellyttävä ja kaunis. Ongelmia syntyy, kun taajama alkaa valua alas pelloille. Korkeuserojen vähäisyydestä johtuen jo vähäisenkin peltoalueen rakentaminen sekoittaa pahasti kauniin taajamakuvaan. Näissä taajamissa tulisi olla rohkeutta kumpareen täyttyessä siirtymä määrätietoisesti läheisen selänteiden reunaan tai viereiselle toiselle kumpareelle, ja jättää väliin jäävät peltoalueet rakentamatta. Käytännössä pelloille on jo usein rakennettu, jolloin maisemakuvan korjaaminen edellyttää ammattitaitoista maisemasuunnittelua.

Kumparetaajamatyyppiä edustavat mm. Sievi, Reisjärvi, Nivala, Ylikiminki, Pattijoki, Rantsila, Pulkila, Oulunsalo. Vesistön poikki suuntautuvalla harjanteella ovat sijoittuneet mm. Alavieska, Kestilä, Kuivaniemi ja Lumijoki.

4.1 TAAJAMIEN MAISEMAN ONGELMAT

Tyypillistä kaikille Pohjois-Pohjanmaan taajamille on sijaintipaikkatyyppistä riippumatta maisemamuotojen niukkuus ja heikkous sekä luontaisen inhimillisen vyöhykkeen niukkuus taajamien laajentamistarpeisiin. Keskustaajamat ovat yleensä sijoittuneet kunnan laajimpien peltoaukioiden keskelle, mikä lisää ongelmia. Näin ollen taajamat ovat jo useissa tapauksissa laajentuneet ulos alkuperäisistä lähtökohdistaan peltolaaksoihin tai karuille selänteille. Kun laajentuminen ei ole usein lainkaan tukeutunut luonnon muotoihin, ovat taajamien alkuperäiset muodot hävinneet monesti täysin. Tilalle on tullut hahmoton asutusmatto.

Tämä kuva osoittaa pohjalaisen taajaman herkän haavoittuvuuden. Rantsila on kaunis esimerkki kumpareelle syntyneestä taajamasta. Kaksi liian alas rakennettua omakotitaloa riittää estämään kumpareen muodon hahmottumisen ja tekee taajaman reunasta sekavan näköisen.

Vihannin taajama on ehyt ja rajoiltaan selkeä. Taajaman hahmottumista haittaa kuitenkin viereisten peltoalueiden jääminen pensoittumaan. Tämä on valitettavan yleinen ongelma, joka vaatisi toimenpiteitä.

4.2 TAAJAMIEN MAISEMAKUVAN KORJAAMINEN

Taajamakuvan sekavuuden syy on usein maisemarakenteesta poikkeavasti sijoitetut rakennukset ja tiet.

Koska taajamakuvan huonous on seurausta maisemamuotojen sekoittumisesta, on taajamakuvan korjaustoimenpiteet aina, oli sitten kysymys vähäisestä ehostuksesta istutuksiin, tai kauemmas tulevaisuuteen tähtäävästä korjaamisesta uudisrakentamisen avulla, aloitettava taajaman perustana olevien maisemamuotojen etsimisellä.

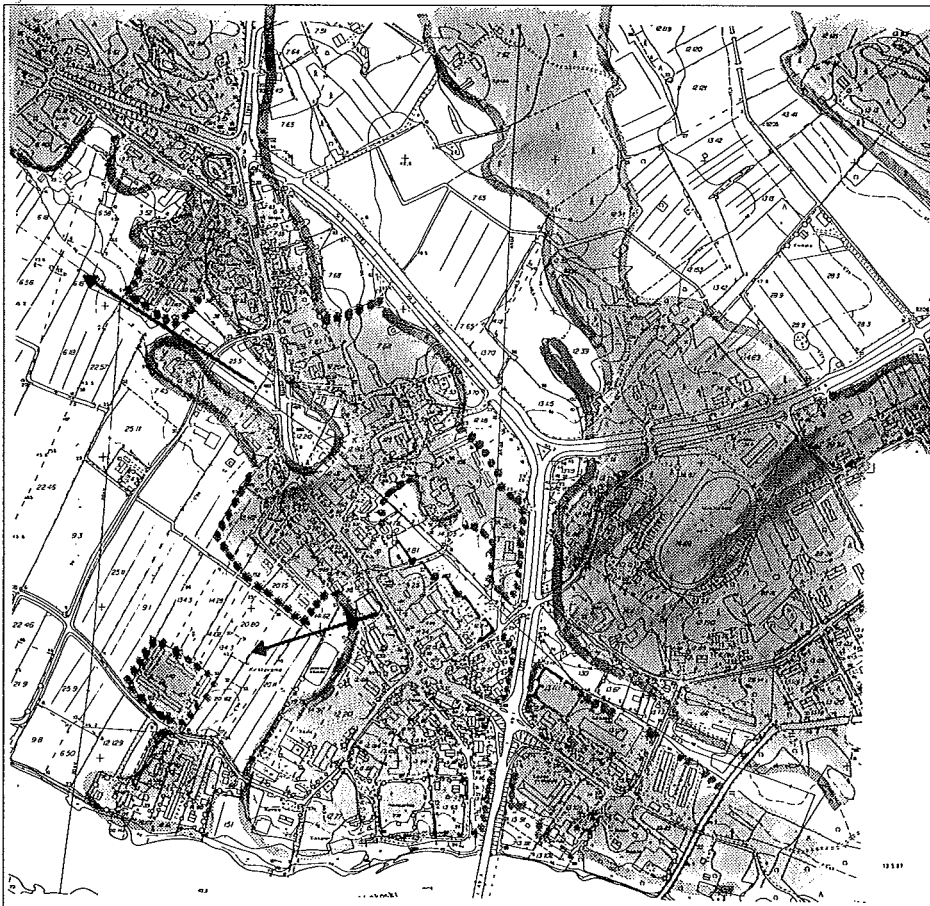
Tässä esimerkissä esitetään pienen, maisemallisesti vielä terveellä pohjalla olevan taajaman maisemanhoitosuunnitelman laatimisperusteet.

- KORKEIMMAT MAASTOKOHDAT
= PARHAAT RAKENNUSALUEET TAI SELÄNTEET
- LAAKSOT
- VEDEN LUONTAISET VALUMASUUNNAT
- LUONNON MUOTOJA HYVIN TUKEVA RAKENNUS
- HYVÄ MAISEMALLISESTI MERKITYKSELLINEN REUNAVYÖHYKE
- MAISEMANMUODOSTA POIKKEAVA RAKENNUS, JOKA VAATII TOIMENPITEITÄ
- MAISEMALLISESTI SEKAVA ALUE, JOKA VAATII TOIMENPITEITÄ

Yleissuunnitelma

Hoitotoimenpiteiden perustaksi laaditaan analyysiin perustuva maisemanhoidon yleissuunnitelma. Siinä osoitetaan periaatteet, joilla poikkeavat rakenteet sidotaan maiseman osaksi. Kysymykseen tulee lähinnä rakennusten sijoittaminen uudella reunavyöhykkeellä viereiseen maisemamuotoon tai muotoilu erilliseksi saarekkeeksi. Uuden reunavyöhykkeen aikaansaamiseksi voidaan käyttää puiden ja pensaiden istuttamista, maaston muotoilua sekä uudisrakennuksia tai näitä kaikkia yhdessä. Pyrkimyksenä tulee olla luonnollinen aukkaan ja suljetun tilan vuorottelu, jossa maaston alavimmat kohdat ovat avoimia tiloja. Veden virtaussuunnat muodostavat aina pohjalaisen taajaman perusrakenteen.

- RAKENNETUT ALUEET TAI METSÄISET ALUEET
 - Täydennysistutuksia
 - Vesakoiden harvennusta puistometsäkoiksi
 - Pihojen ja puistojen hoitoa
- PÄÄOSIN AVOIMENA PIDETTÄVÄT ALUEET
 1. Mahdollisimman paljon maanviljelyksessä
 2. Luonnontilaisia, jotka leikataan kerran kesässä
 3. Leikattuina nurmina
 4. Puita yksittäispuina ja ojanvarsilla
- PÄÄOSIN HYVÄKUNTOINEN REUNAVYÖHYKE
 - Rakennuksia ja istutuksia pidetään kunnossa
 - Lisäistutukset ja uudisrakennukset sopeutetaan olemassa olevaan ympäristöön
- ISTUTUKSIIN TÄSMENNETTÄVÄ REUNAVYÖHYKE
- UUDISRAKENNUKSILLA TÄSMENNETTÄVÄ REUNAVYÖHYKE
- SÄILYTETTÄVÄ NÄKYMÄAKSELI
 - Mikäli näkymä alkaa tukkeutua raivataan puustoa

Maisemanhoitotoimenpiteet

Yksittäiset hoitotoimenpiteet perustuvat maisemanhoidon yleissuunnitelmaan. Ensiksi isotetaan sellaiset alueet, joilla ei ole odotettavissa rakentamista tai muita toimenpiteitä. Niillä alueilla, joille lähiaikoina rakennetaan teitä tai rakennuksia, maisemanhoitotoimenpiteet jätetään suoritettavaksi niiden yhteydessä. Tällöin myös rakentamisella ja maaston muotoilulla voidaan tehostaa korjaustoimenpiteitä.

Yksikin maiseman muodoista irronnut pellolle rakennettu talo voi sekoittaa taajamakuva ja häiritsee tärkeitä näkymiä kyläraitilta jokilaaksoon.

Puustutuksilla rakennus sidotaan metsänreunaan.

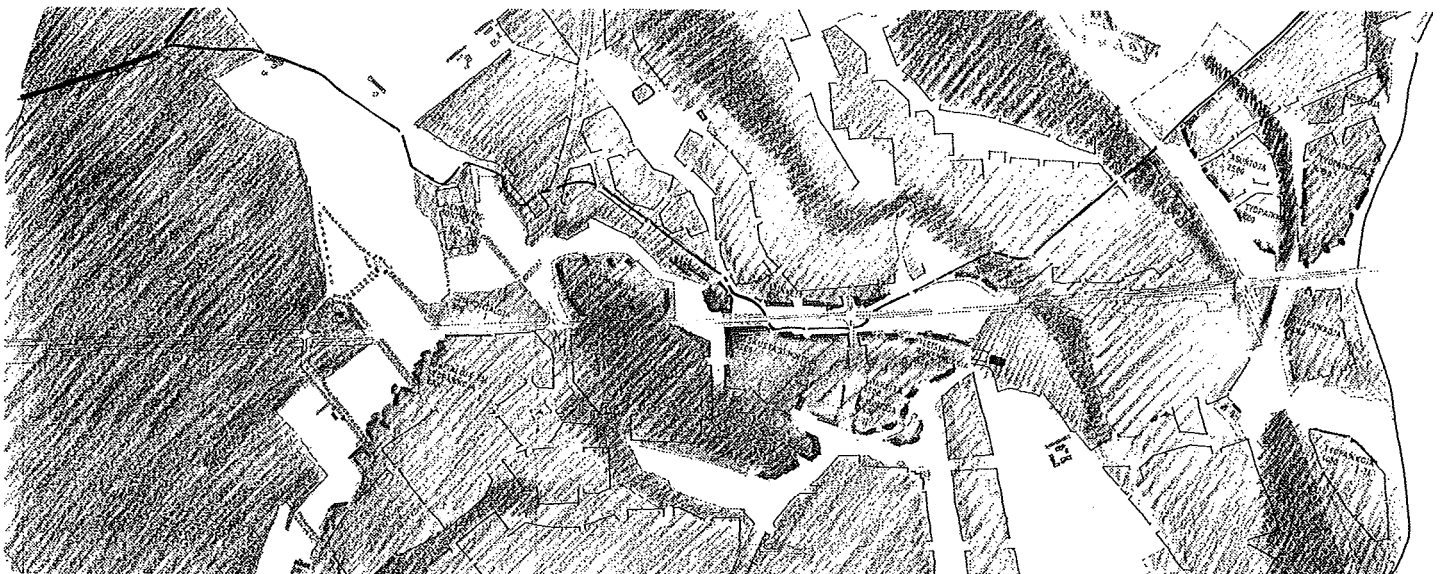
Isoille taajamille on usein tyypillistä, että ne ovat jo lähes menettäneet maisemalliset ominaispiirteensä ja muuttuneet laajoiksi epämääräisiksi taajamamatoiksi. Maisemakuvan parantamiseksi eivät yleensä riitä yksittäiset toimenpiteet, vaan parantamisen tulee lähteä kaavojen muuttamisesta maiseman muotoja paremmin huomioiviksi. Lähtökohdan parannustoimenpiteille muodostaa tässäkin tapauksessa maiseman perusmuotojen selvittäminen.

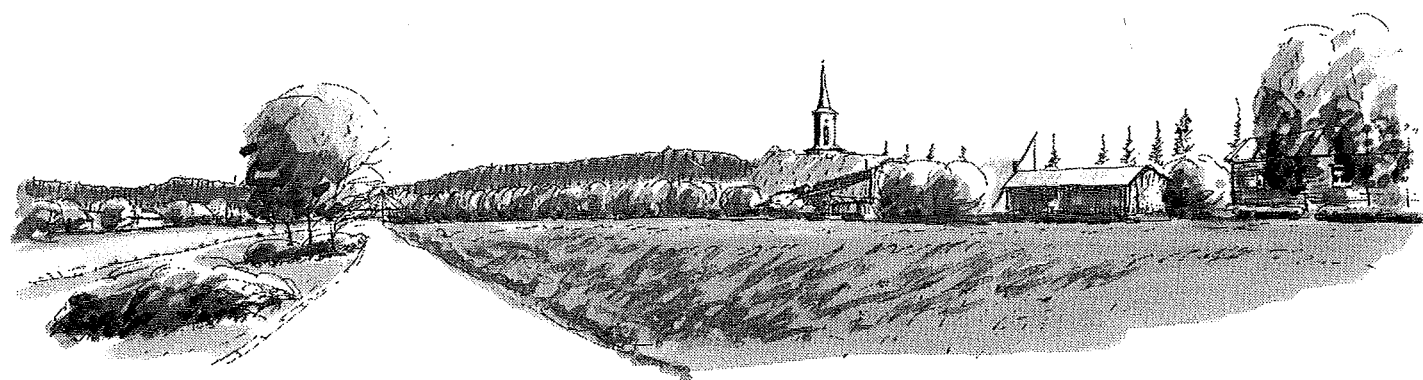
Tervehdyttämistoimien lähtökohdan muodostavat taajamasta löytyvät vielä rakentamattomat osat. Silloin kun ne sattuvat myötäilemään maiseman laaksopainanteita, muodostetaan niistä henkirei'iksi avoimia maisematiloja. Nämä alueet ovat usein olleet alunperin peltoja, mutta ovat yleensä vesottuneet tai jo metsittyneetkin. Tarvittaessa on syytä raivata metsittyneitäkin alueita avoimiksi. Pitkällä tähtäi-

mellä on taajamien umpeenkasvu puuttomuutta ilmeisempi haitta, vaikka toistaiseksi uusilla kaava-alueilla on istutustenkin tarvetta. Kaiken kattavan harvan puuston sijasta on maisemallisesti parempi vuorotella runsaspuustoisia asuntoalueita ja puistometsiä sekä niitä jäsentäviä avoimia alueita.

Taajama voidaan nähdä ja tajuta parhaiten avoimilta alueilta. Näin ollen taajamakuvan kannalta avoimien tilojen reunat ovat tärkeitä. Reunaviivan tulee olla riittävän selkeä ja siinä tulee rakennusten ja kasvillisuuden olla tasapainoisessa suhteessa. Siellä, missä on jäljellä luonnon muotoja noudattelevaa vanhaa reuna- puustoa, on aina syytä noudattaa sitä. Reunaa voidaan tarvittaessa vahvistaa lisääistutuksin sekä uudisrakennuksin. Paikoin joudutaan kuitenkin luomaan kokonaan uutta reunaa uudisrakennusten ja istutusten avulla.

Avoimien alueiden lisäksi on taajaman maiseman kannalta tarpeen säilyttää runsaspuustoisina, mieluiten rakentamattomina puistoalueina maaston korkeimmat kohdat. Nämä yleensä mäntymetsää kasvavat vyöhykkeet ovat taajaman jäsentymisen kannalta yhtä tärkeitä kuin avoimet laaksoalueetkin. Selänteiden puustolla on lisäksi merkitystä taajaman tuulisuuden vähentäjänä ja pohja- ja pintavesien tasaajana. Silloin kun selänteet on jo otettu rakennusmaaksi, on tonttien sekä puisto- ja liikennealueiden istuttamisella syytä korvata rakentamisen myötä yleensä liiaksi harventunutta havupuustoa. Pohjaveden imeytymistä voidaan tehostaa vaikkapa tekemällä usein tarpeettoman tehokkaiden ojien pohjat sen verran epäta- saisiksi, että ojan pohjalle jää lammikoita.

Keskeinen maisematila eheytetään raivaamalla vesakkoa, metsän reunaa tukevalla uudisrakennuksella sekä reunavyöhykkeen puustutuksilla.

Pääteiden varsia leimaa yleisesti epämääräisyys. Avaamalla paikoin selkeitä avoimia tiloja (kuvassa vasemmalla), joita rajataan uudisrakennuksilla ja tuomalla paikoin rakennuksia lähemmäksi tietä, voidaan tukea maiseman muotojen hahmottumista ja saadaan tielle vaihtelevuuttä. Selkeät maisematilat ovat myös helppohoitaisia ja tällöin päästään yleisesti hoitamattomuuden leimasta.

5. KAUPUNGIT

Kaupungit leviävät ympäristöönsä muodoista piittaamattomasti ja reunoiltaan repaleisesti. Kaupungeilla ei ole missään havaittavaa reunaa.

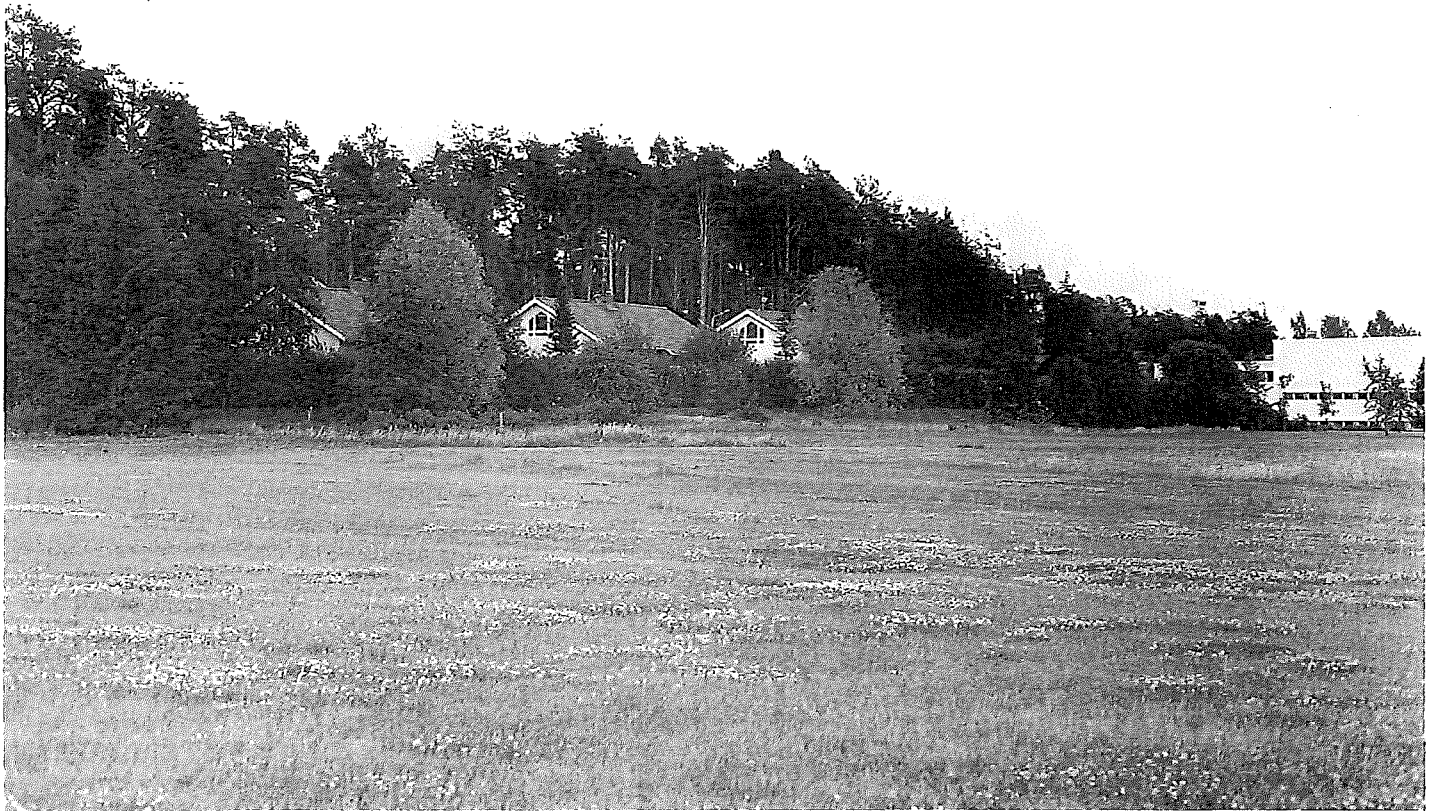
Kaupunkikunnissa maankäytön muutostarpeet ovat voimakkaimmat. Esimerkiksi Oulussa otetaan taajamakäyttöön 1-2 neliökilometriä vuodessa. Pohjois-Pohjanmaan kaupunkien ongelmat ovat periaatteessa samat kuin edellä on tuotu esille kuntakeskusten kohdalla. Maaston muotojen heikkous kaupunkien kasvupaineen alla on vieläkin ilmeisempää kuin maa-seutukunnissa. Maanviljelyselinkeino pystyy voimakkaissa maatalouskunnissa vielä pitämään taajamakehitystä poissa peltoaukeilta. Kaupunkien liepeillä maatalous ei ole riittävän voimakasta, vaan peltoalueetkin ovat joutuneet taajamarakentamisen kohteiksi. Lisäksi osa peltoalueista on jätetty vesakoitumaan. Edes

huonot perustamisolosuhteet eivät aina riitä pitämään alavia paikkoja rakentamattomina. Parasta rakennusmaata olevien metsäselänteiden säilyttäminen kasvullisina maiseman selkärankoina on luonnollisesti vielä vaikeampaa. Myös ilmansaasteet uhkaavat selänteiden usein vanhoja mäntymetsiä.

Kun Järvi-Suomen kaupungeissa vesistöt ja harjut yleensä luovat taajamaan selkeän ja pysyvän jäsenyyksen, ovat Pohjois-Pohjanmaan kaupungit riittävän selvien luonnones- teiden puuttuessa vaarassa kehittyä täydellisen tasapaksuiksi ja mitäänsanomattomiksi. Pohjois-Suomen kaupungeissa olisi näin ollen

määrätietoinen maisemansuunnittelu ehdottoman välttämätöntä. Maisemansuunnittelua tarvitaan ennen kaikkea yleiskaavojen laadinnan yhteydessä. Yleiskaavoilla tehdään tule- van kaupunkikuvan kannalta merkittävimmät ratkaisut, eli suurimmat virheet tai voitot mai- seman kannalta.

Pelkkä suunnittelu ei tietenkään riitä, vaan kaupungissa tulee olla myös määrätietoisuutta suunnitelmien toteuttamiseksi. Kaupungin ul- konäölle ja viihtyisyydelle ovat myös vapaa- alueet välttämättömiä. Jotta kaupungin muoto voitaisiin tajuta, tarvitaan laaksojen muotoja noudattavia avoimia maisematiloja. Parhaim-

Jokaisen kaupunginosan tulisi olla selvärajainen kokonaisuus, joka rajautuu maaston muotoihin, laakson tai selänteiden reunaan. Tällöin uloimpien kaupunginosien reunoista muodostuisi myös koko kaupungille havaittava hahmo. Avoimet tilat ovat kaupungissa välttämättömiä, jotta kaupunginosien rajat voitaisiin nähdä.

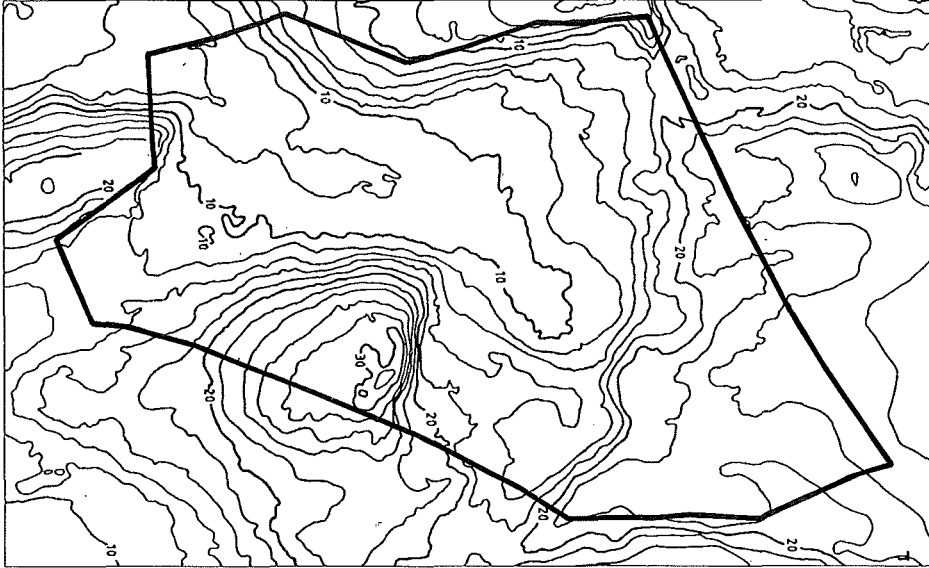

millaan ne voisivat olla toimivaa maanviljelysalueetta, tai osittain myös virkistyskäyttöä varten avoimina pidettäviä niittyjä. Selänteiden mäntymetsien säilyttäminen vaatii tahtoa teollisuuden ja liikenteen ilmansaasteiden vähentämiseen sekä voimakasta otetta näiden alueiden rakentamistehokkuuden pitämiseksi riittävän alhaisena. Maisemasuunnitelma olisi syytä kiteyttää sen verran selkeiksi toimintaperiaatteiksi, että kaupungin eri hallintokunnat voisivat ne sisäistää ja ottaa huomioon omassa toiminnassaan.

Selänteiden mäntypuusto on avoimien tilojen ohella toinen kaupungille hahmoa antava tekijä. Selänteiden rakentaminen on pidettävä muuta aluetta kevyempänä, jotta puusto voi säilyä.

6. LUONNONOLOSUHTEIDEN HUOMIOONOTTO KAAVOITUKSESSA

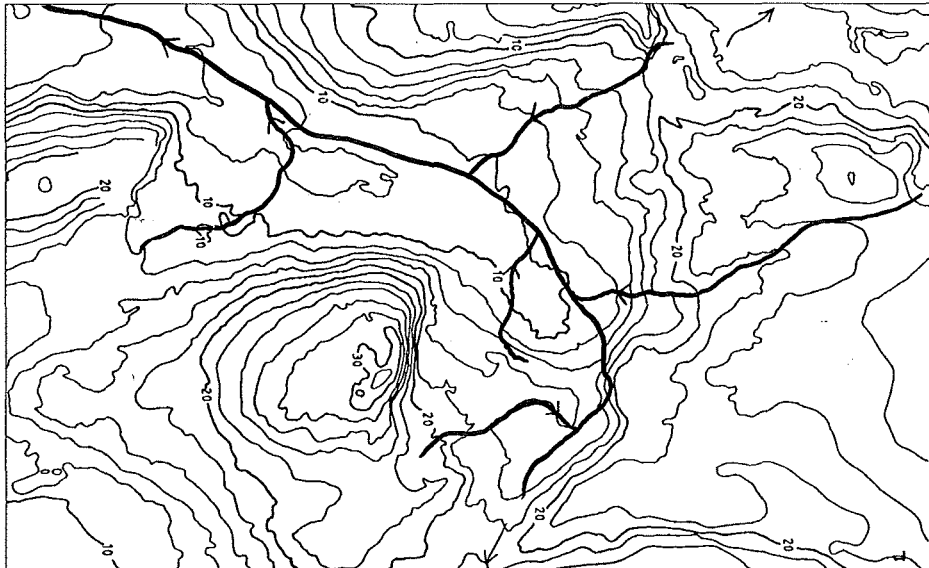

Maaston muodot Pohjois-Pohjanmaan taajamissa ovat niukkoja ja etenkin korkeuserot vähäisiä. Tämä ei kuitenkaan vähennä maaston muotojen huomioonottamisen tarvetta. Etenkin Pohjanmaan huuhtoutuneilla alueilla ovat olosuhde-erot rehevien laaksojen ja karujen kangasmaiden välillä usein hyvin suuret pienelläkin alueella. Maaston muotojen niukkuudesta johtuen niiden selvittäminen ja huomioonottaminen ei tapahdu automaattisesti, vaan jää suunnittelijan ammattitaidon varaan.

Seuraavassa esitettävä pätee ennen kaikkea Pohjanmaan taajamissa (ei siis Taivalkoskella eikä Kuusamossa).

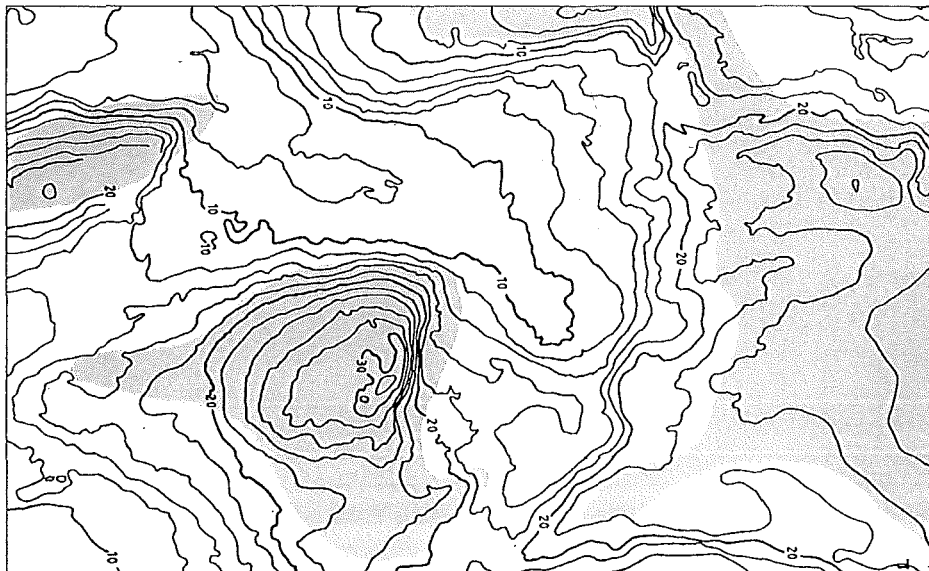
1. MAISEMASELVITYS

Maiseman perusmuodot on aina selvittettävä suunniteltavaa aluetta laajemmalla alueella, jotta tiedetään, minkälaiseen kokonaisuuteen suunnitteluala liittyy.

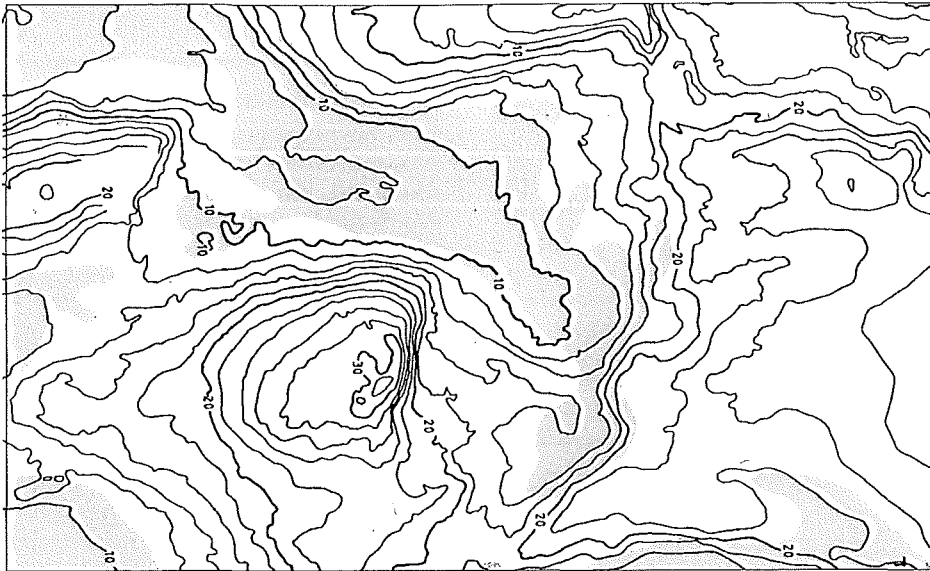
2. KORKEUSSUHTEET JA VEDEN VIRTAUSSUUNNAT

Tasaisella Pohjanmaalla on pinnanmuotojen selvittäminen ja veden luontaisten virtausuuntien selvittäminen ensimmäinen ja välttämätön toimenpide.

3. SELÄNTEET

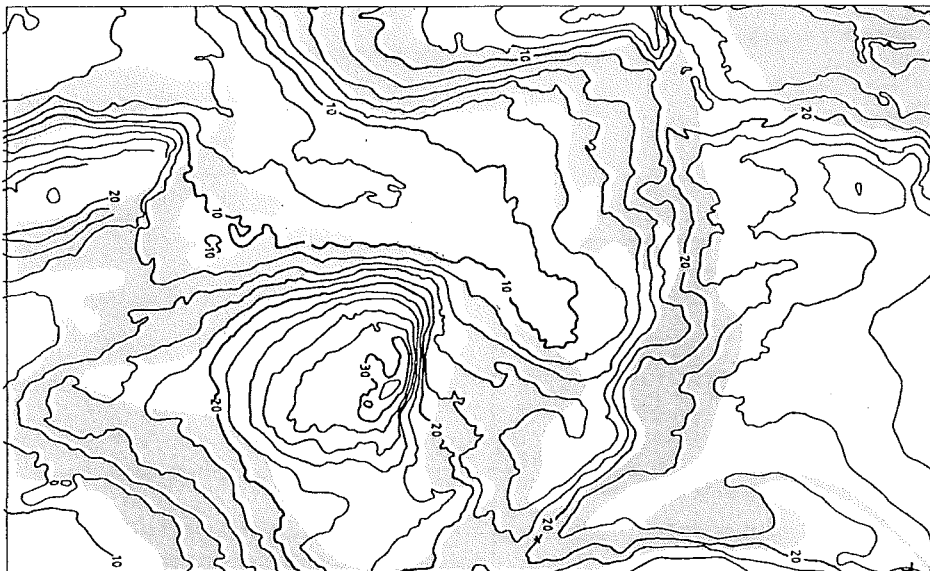
Maaston korkeimmat kohdat ovat yleensä karuja, mäntyä kasvavia selännealueita. Ne ovat liian karuja asuinkäyttöön, joten ne olisi syytä säilyttää rakentamattomina maiseman selkärankoina.

4. LAAKSOPAINANTEET

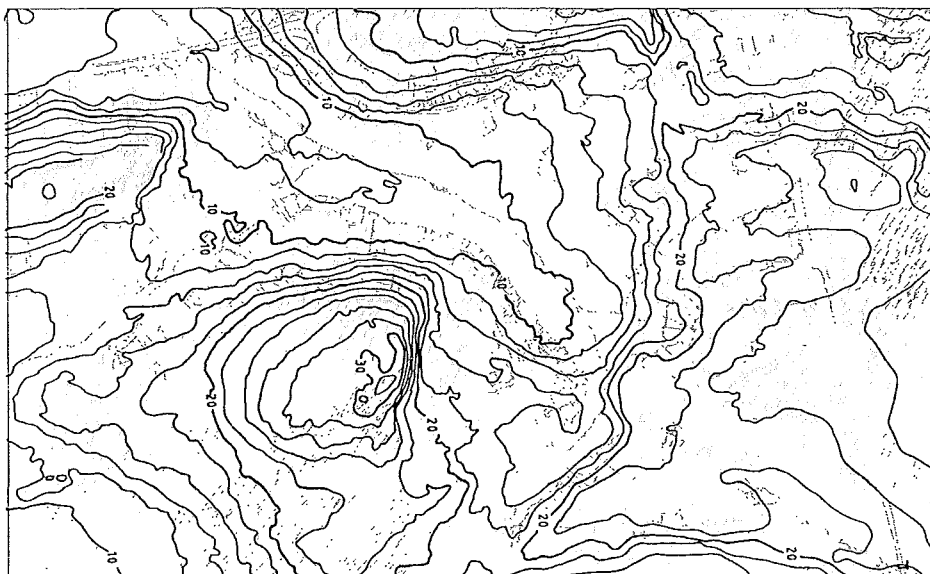
Maaston alavimmat kohdat ovat kosteita ja usein perustamisolosuhteiltaan heikkoja. Maiseman huomioonottavan kaavoituksen tärkeimpiä periaatteita on laakson pohjien jättäminen rakentamatta. Laaksot tulisi jättää rakentamatta sen verran korkealta, että laakson pohjalla virtaavaa ojaa ei tarvitse asuntoalueiden kuivattamiseksi perata syväksi kanavaksi, vaan se voi säilyttää luonnollisen uomansa.

Laaksoalueet tulisi säilyttää pääsääntöisesti avoimina. Alueet voidaan pitää maatalouskäytössä, hoitaa luonnonniittyinä tai keskeisillä alueilla leikattuina nurmina.

5. INHIMILLISET VYÖHYKKEET

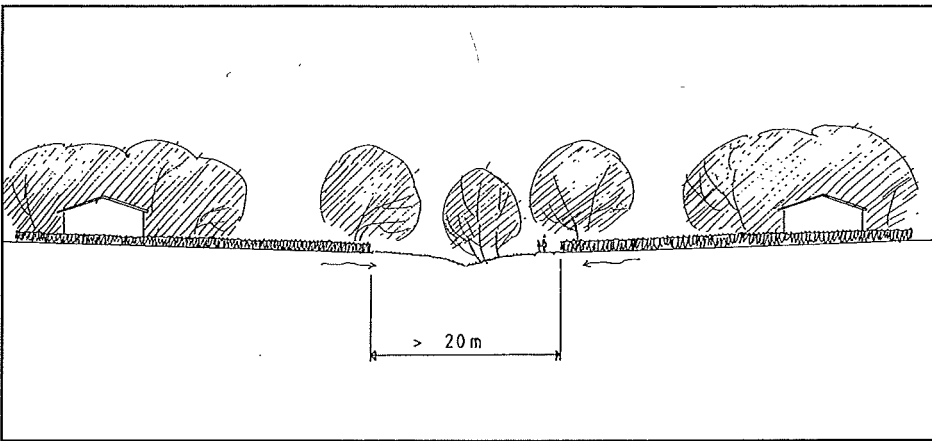
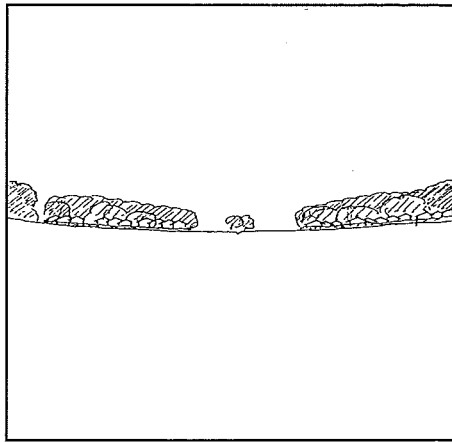
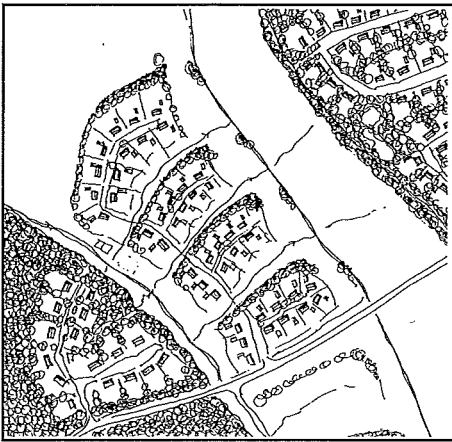
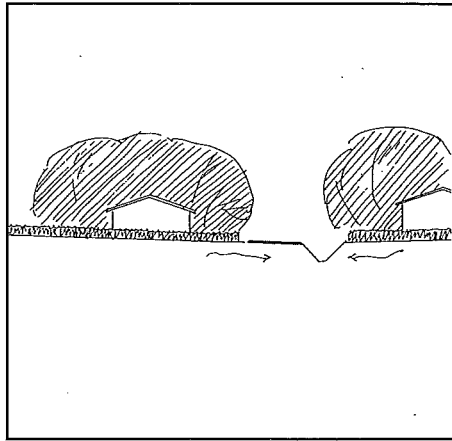
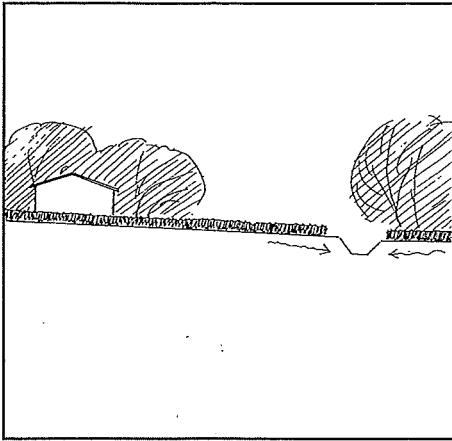
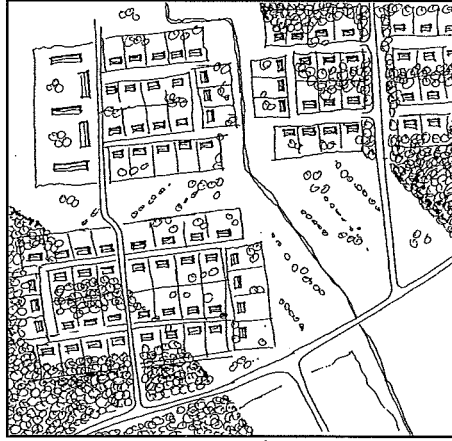
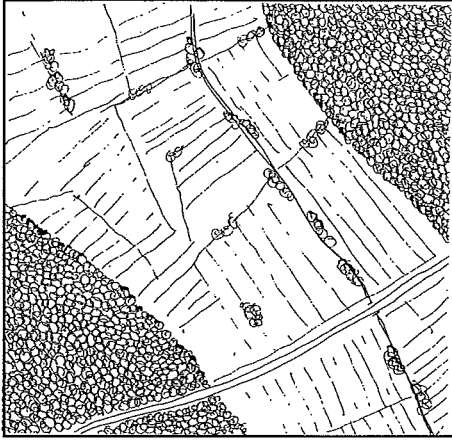
Selänteiden ja laaksojen välille jäävät inhimilliset vyöhykkeet muodostavat rakennettavien alueiden rungon. Pohjanmaan alueelle on tyypillistä, että inhimilliset vyöhykkeet ovat hyvin kapeita nauhoja. Taajamien laajennusalueiden ollessa kysymyksessä ei ole mahdollista taloudellisesti rajoittaa rakentamista näin kapeiksi vyöhykkeiksi. Pientaloalueita on mahdollista rakentaa jossain määrin karummille selännealueillekin, ja perustamisolosuhteiden tutkimuksen perusteella voidaan asutusta laajentaa jossain määrin laaksoalueillakin. Tärkeätä on, että laajentuminen tapahtuu inhimillisiltä vyöhykkeiltä ulospäin maaston muotoja noudattaen. Periaatteena tulee olla, että asutusmatto ei katkeamattomana ylitä laakson pohjia, eikä selänteiden lakiosia, vaan ne jätetään aina viheralueiksi.

6. MAISEMAN HUOMIOONOTTAVA KAAVA

Edellä esitetyillä periaatteilla laadittu kaava sopeutuu maisemaan, mikäli kortteleiden rajat etenkin avoimille laaksoalueille muotoillaan niin, että raja on ehyt ja luonnon muotoja noudattava. Rajan muodostamisessa kannattaa käyttää hyväksi mahdollisimman paljon jo olemassaolevia ehjiä metsänreunoja.

RAKENTAMINEN PELLOLLE

Maaston alimmalle kohdalle ojan ympärille on varattava riittävästi tilaa, jotta oja voidaan säilyttää luonnontilaisena tai restauroida luonnonmukaiseksi.

Vaikka pelloille rakentamista on vältettävä niin pitkälle kuin mahdollista, joudutaan laajojen peltoalueiden keskellä sijaitsevista Pohjois-Pohjanmaan taajamissa rakentamaan pellolekin. Kuivien rinne- ja reunapeltöjen käyttöönottoa voi usein pitää jopa parempana kuin rakentamista karuille metsäalueille tai korpi-kuusikoihin. Hyvällä peltomaalla saadaan pitkällä tähtäimellä parempi asuinympäristö kuin karuilla metsämailla

Pellolle rakennettavaksi soveltuvat parhaiten pientalot, joiden mittoihin puusto kasvaa huolellisella hoidolla nopeasti.

Teollisuusalueiden ja kerrostaloalueiden sijoittamista pelloille olisi vältettävä niin pitkälle kuin suinkin mahdollista, koska teollisuushalien ja kerrostalojen mittasuhteisiin riittävä puuston kasvu vie kymmeniä vuosia. Lisäksi kasvuvuosia usein menetetään, koska kiinnostus istutuksiin ja niiden hoitamiseen on valitettavan vähäistä näillä alueilla.

Joitakin sääntöjä pelloille rakentamisesta:

Laaksopainannetta ei saa rakentaa tukkoon, koska silloin maiseman muodot hämärtyvät ja taajamasta tulee kokonaisuudessaan sekava ja yläjuoksun puolelle salpautuu ikävä kylmäilmajärvi.

Laskuoja on kaivettava syväksi kanavaksi jos asutusta on liian lähellä.

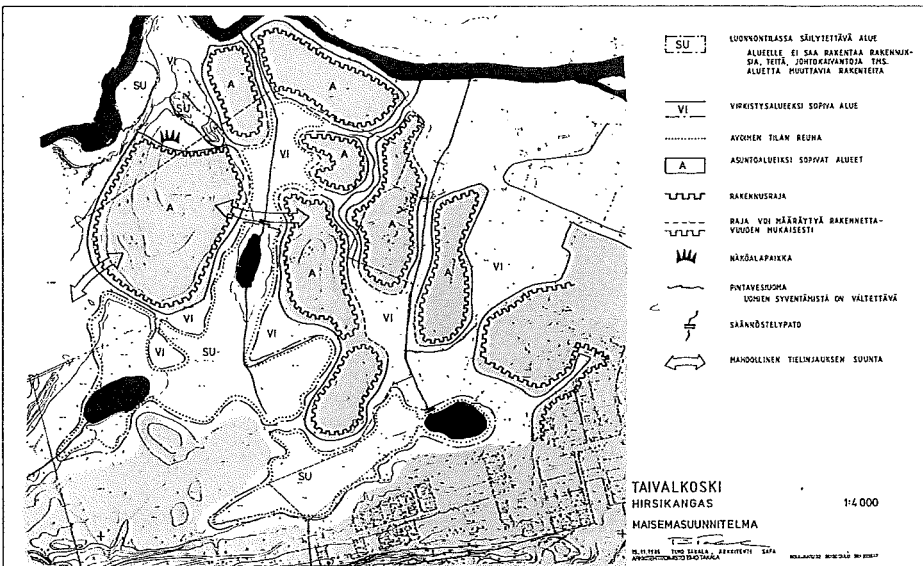
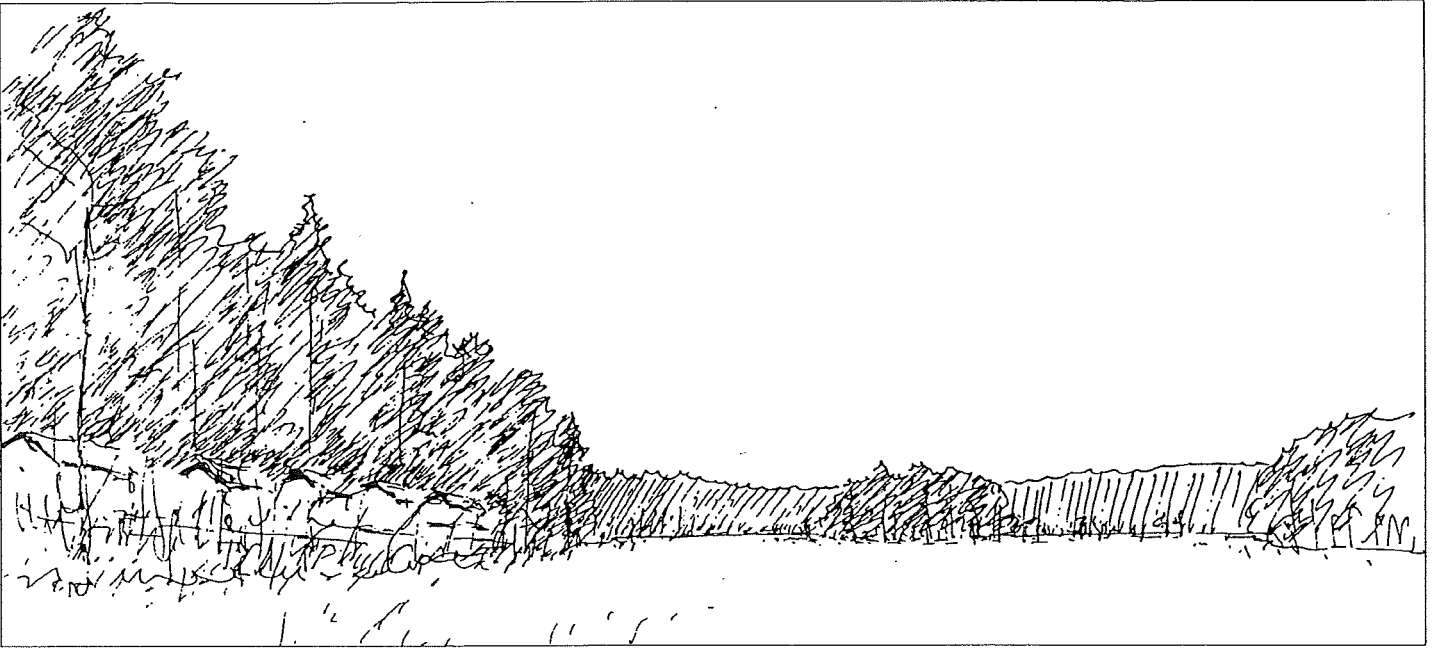
Valitettavan usein laskuojalle ei ole ollenkaan varattu paikkaa kaavassa. Tällöin kuivatusoja joudutaan kaivamaan kaayatien varteen syvänä sivuojana, mikä on erittäin ruma ratkaisu.

Asutuksen tulee ikään kuin "valua" ylhäältä alaspäin selväpiirteisenä rintamana. Alin maastokohta jätetään rakentamatta mieluiten sen verran korkealta, että laakson pohjalla kulkevaa ojaa ei tarvitse syventää alueen kuivattamiseksi, ja kylmä ilma pääsee valumaan yläpuolisilta peltoalueilta alaspäin.

Mikäli pelto on niin tasainen, että ojan kaivamiselta ei voida välttyä, on tilaa jätettävä kuitenkin niin paljon, että oja voidaan kaivaa syvän kanavan sijasta luonnollisen kaltaiseksi loivin sivuluiskin ja kaartelevasti linjaten.

Rakentamattomaksi jätettävään avoimeen laakson pohjaan päin tulee muodostaa selkeä ja luonnonmuotoja tarkoin noudattava rakennusrintama, jota täydennetään pehmentävin puu- ja pensasistutuksin.

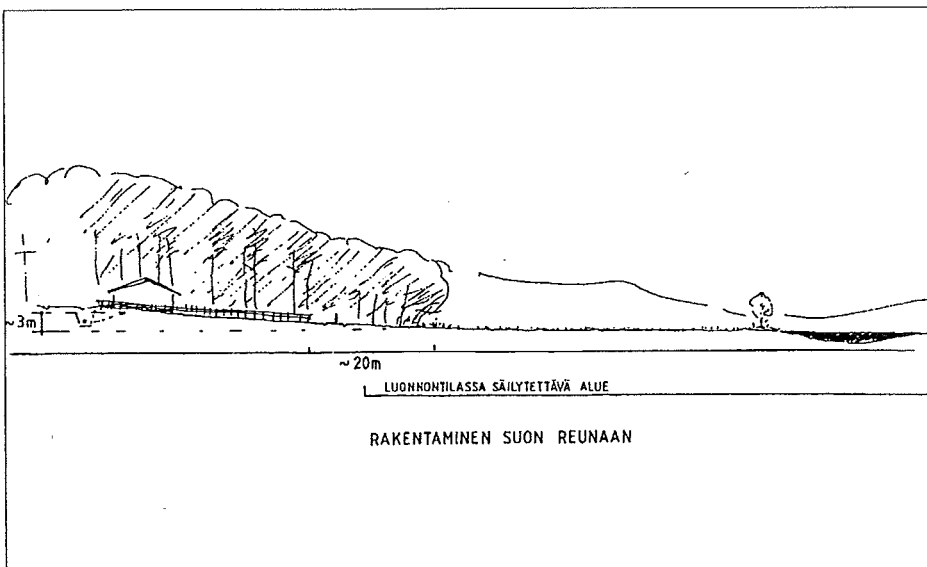
Nopea ensimmäinen rajausta uudelle alueelle saadaan pajupistokkailla. Pajuidanteen suojassa voidaan kasvattaa hitaampikasvuisia puita lopulliseksi reunavyöhykkeeksi.

Pohjois-Pohjanmaalle tyypillinen piirre on maaston tasaisuudesta ja ilmaston kosteudesta johtuva soiden runsaus. Vaikka taajamat ovatkin sijoittuneet kuiville paikoille, ulottuvat taajamien laajennusalueet monesti soistuneille alueille. Oheisissa kuvissa esiintyvissä esimerkeissä rakennusalueella on moreenikumpareita, joiden väliset laaksopainanteet ovat avo-soita suolampineen. Avosuot ovat yleensä sen verran paksuturpeisia, että ne eivät sovellu rakennusmaaksi.

Tällaisessa tapauksessa on maiseman kannalta parasta ja viheralueiden hoidon kannalta edullisinta pitää avosuot luonnontilassa avoimina maisemaa rikastuttavina tekijöinä.

Soiden kuivattaminen saisi ne kehittymään ikäviksi "pusikoiksi". Alueiden rakentaminen avoimiksi nurmikentiksi olisi puolestaan kohtuuttoman kallista, ja tällöin suolampien säilyttäminen olisi vaikeata. Kuivaus huonontaisi myös alueiden lämpötiloutta. Kosteaa suo ja vesipinnat tasaavat lämpötilaeroja hallaöinä.

Suoalueiden suojele edellyttää, että niihin rajoittuva asutus sijoitetaan vähintään 1-2 metrin korkeudelle suon reunan korkeudesta. Tällöin tontit voidaan kuivattaa kajoamatta suon vesitasapainoon. Myös viemärikaivannot on sijoitettava mieluummin alimman talorivin yläpuolelle, jotta ne eivät kuivata suoaluetta. Soiden vesitasapainoa säännöstellään tarvittaessa las-kuojaan rakennettavalla padolla. Suoalueet on syytä merkitä rakennuskaavaankin suojele-alueina, koska vähäisetkin rakenteet, kuten kevyenliikenteen väylät ja johtolinjat ym. tulisi kierrättää suojeltavan suon ohi.

7. MATKAILUALUEIDEN MAISEMA

7.1 MATKAILUKESKUKSET

Valtakunnallisesti merkittäviä matkailukeskuksia Pohjois-Pohjanmaalla on neljä, joista Ruka ja Isosyöte palvelevat lähinnä talviurheilua. Kesä- ja rantalomailua palvelevia ovat taas Kalajoki ja Hailuoto, joista Hailuoto on vielä säästynyt voimakkaalta rakentamiselta.

Rokua on merkittävä maakunnallinen matkailukohde. Rokua toimii lähinnä kuntoutuskeskuksena.

7.1.1 RUKA JA ISO-SYÖTE

Vilkkään rakentamisen seuraukset ovat alueilla selvästi näkyvissä. Maisemakuva on muuttunut täysin; mökkikylät teineen ja lyhtypylväineen, paljaat kuluneet rinteet, matkailua palvelevat myyntikojut, kesäkelkkamäki, miniautot, törmäilyveneet jne. leimaavat uutta maisemaa. Alueilla rakennetaan tiiviisti. Kasvillisuuden säilyttämisestä annetut ohjeet eivät ole riittäneet. Pintavesiolosuhteiden muuttumisen ja kulumisen seurauksena puut kuolevat ja aluskasvillisuus kuivuu. Epämääräiset vihereät nurmikat jäävät rakennusten reunoille.

Maisemanhoito

Kasvillisuus tulisi suojata rakennusvaiheessa aitaamalla alue tai valitsemalla suojattava kohde ei pelkästään esteettisesti, vaan myös tuntemalla ja tietämällä kasvillisuuden elinmahdollisuudet muuttuvissa olosuhteissa. Maisemakuvaan sopimattoman vihreän nurmikon sijasta olisi rakennusten reunustoilla käytettävä luonnonnurmikkoseosta tms. soveltuvaa aluskasvillisuutta.

Kivet, puomit ja aidat rakennusmateriaalina sopivat alueen luonteeseen, ja niitä olisi syytä käyttää nykyistä enemmän. Yleensäkin kulke-
misen kanavointi kaipaa mökkikylässäkin lisäsuunnittelua. Tiet ja polut tulisi rakentaa kulkutarpeen mukaisiksi ja herkillä kasvillisuus-
alueilla kulku ohjata portaille tms. kasvillisuutta suojaaville rakenteille

Laskettelurinteet ovat kaukomaisemassa havaittava vaurio. Rinteitä on yritetty paikoin sitoa nurmituksella. Kulutus on kuitenkin niin suuri, ettei nurmientä ehdi täyttää tehtäväänsä pioneerisitojana, vaan rinteitä joudutaan jatkuvasti hoitamaan nurmientenä.

Laskettelurinteiden kasviautioiden leviäminen voidaan estää rakentamalla tiivis reunavyöhyke rinteiden pituussuunnassa alueelle tyypillisiä pioneeripuista.

Pensaita ei kuivilla rinteillä luontaisesti esiinny, kosteikkopainanteissa ja puronvarsissa voidaan sen sijaan kehittää eri pajulajeista reunavyöhykkeitä.

Aluskasvillisuuden kehittäminen on vaikeaa. Näillä alueilla tulee kysymykseen paremmin pioneeriheinäsekoitus. Retkeilystä, näköalojen katselusta, vaeltamisesta ym. kävellessä kulkemisesta aiheutuneet kulumisilmiöt ovat hoidettavissa joko rakenteilla, uudestaan linjatuilla kulkureiteillä tai kulkurajoituksilla, jolloin kuluneet kohdat voidaan rauhoittaa.

Laskettelurinteet ovat kaukomaisemassa havaittava vaurio. Rinteiden sitominen nurmientällä on vaikeaa.

Kasvupaikkaolosuhteiden muutokset ja lisääntynyt kulutus johtavat aluskasvillisuuden kuolemiseen.

Heikommalle kasvualustalle perustettu nurmientä ja maisemakuvaan soveltuvampi nurmiseos kestävät kulutusta paremmin.

7.1.2 ROKUA

Rokuan matkailukeskus on tunnettu lähinnä kuntoutuskeskuksena. Luontovirkistyskohteiden rakentamista rajoittavat kansallispuistomääräykset ja muutoin herkästi kuluva pienipiirteinen maasto. Nykyinen pienimuotoinen rakentaminenkin, kapearaidejuna, ladut ja polut ovat kuluttaneet arkaa maaperää arveluttavassa määrin. Varsinkin hotellin ympäristö tarvitsisi maisemanhoitotoimenpiteitä. Kylpylän lähiympäristö on asianmukaisesti viherkennettu. Rokuanhoviin johtavan maantien leikkausluiskissa ovat eroosion vaikutukset selvästi näkyvissä. Metsäominaisuuksiltaan Rokua on verrattavissa Kalajoen Hiekkasärkkiin.

Maisemanhoito

Tieympäristöä tulisi parantaa eroosiota ehkäisevillä toimenpiteillä s.o. rakentamalla kasvualustoja luiskia sitoville maanpeitekasveille (kangasajuruoho, sianpuola) ja muotoilemalla luiskia tarvittavassa määrin. Hotelli Rokuanhovin ympäristöä tulisi kohentaa viherkentämällä koko alue kulutusta paremmin kestäväksi ja jäsentämällä alueen käyttöä. Polut ja muut kulkualueet tulisi rakentaa kasvillisuuden suojaamiseksi joko kiinteillä ja irrallisilla rakenteilla tai pinnoitteilla.

7.1.3 KALAJOEN HIEKKASÄRKÄT

Kalajoen hiekkasärkät on turistikohdeksi rakennettu ranta-alue. Sinne on sijoitettu huvipuisto, leirintäalue, ravitsemusliikkeitä ja lomakylää.

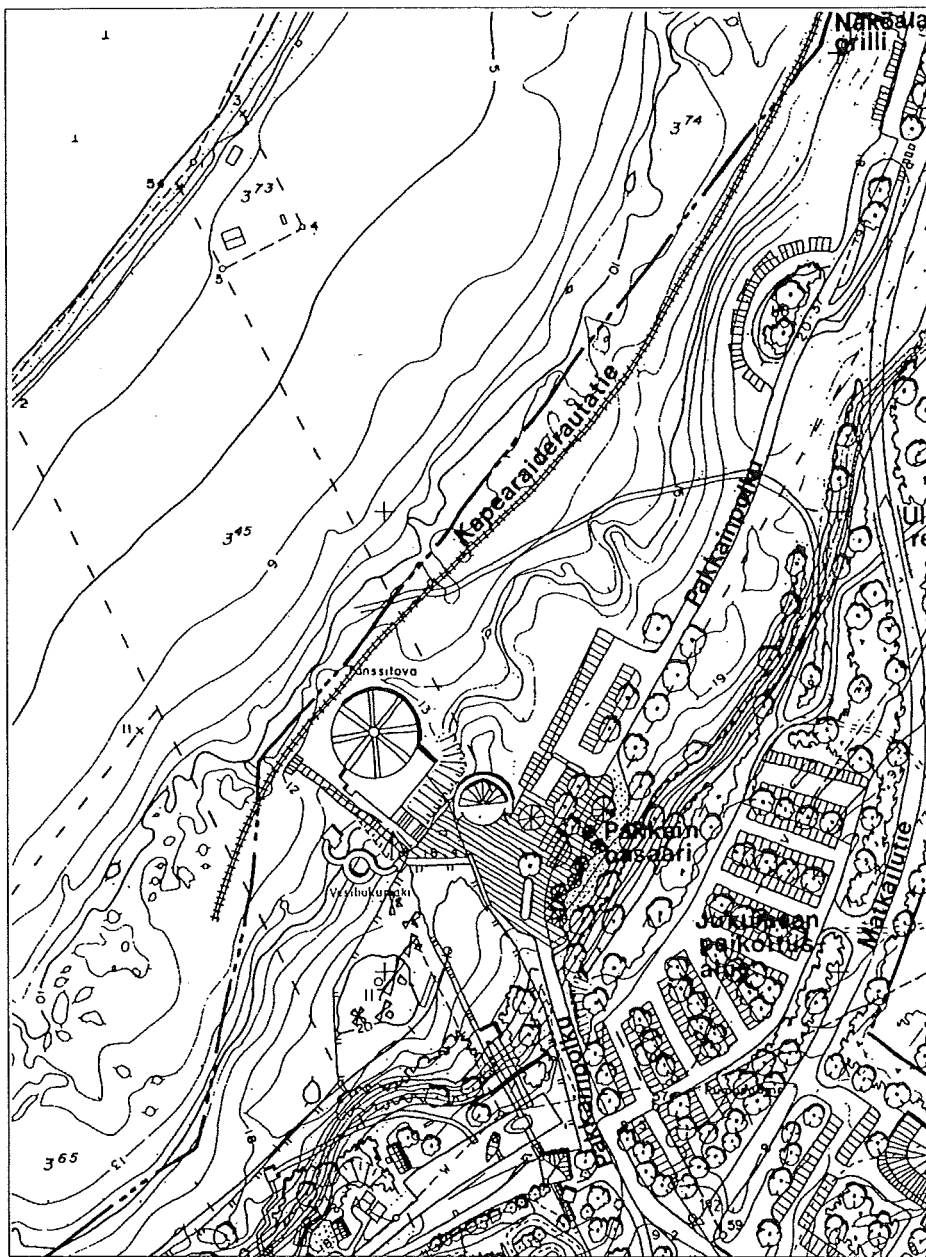
Hiekkasärkille laadittu rakennuskaavan muutos 27.2.1987/ LH 28.1.1988 pyrkii alueen maiseman luonteen säilyttämiseen. Rakennuskaavan pohjana on Hiekkasärkiltä tehty rannikkodyynitutkimus ja vuonna 1979 järjestetty ideakilpailu.

Rannikkodyynitutkimus selvittää Kalajoen dyynialueen geomorfologiset piirteet, syntyyn vaikuttaneet tekijät ja syntyprosessin sekä tekee päätelmiä dyynien jatkokehityksen luonteesta. Rakennuskaavan muutoksessa on maisemakuvaa yritetty säilyttää keskittämällä toiminnot ja rakentaminen.

Kalajoen hiekkasärkillä kasvillisuuden kulukestävyys on erittäin heikko. Rakennetuilla alueilla kasvustot ovat tuhoutuneet tai muuttuneet kulttuurivaikutteisiksi. Rakentamisen yhteydessä ei luonnonkasvillisuutta ole riittävästi suojattu, eikä säilytettävää aluetta ole valittu ekologisesti oikeilta paikoilta. Rakentamistapaohjeissa on annettu ohjeita pihojen nurmettamisesta ja muusta istutettavasta pihakasvillisuudesta.

Rokuan metsänhoidossa tulisi asettaa tavoitteeksi metsiköiden eri-ikäisyys.

Kalajoen dyynien tiivistä rakennuskaavaa. Tällä alueella ei maisemakuvalla ole paljonkaan säilymisen mahdollisuuksia.

Maisemanhoito

Hiekkasärkkien matkailu- ja virkistysarvo perustuu alueella ennen rakentamista vallinneeseen maisemakuvaan. Täten maisemakuvan säilyttämisen olisi tullut olla suunnittelun ja rakentamisen tärkeimpiä tavoitteita.

Luonnonkasvillisuuden kehittäminen osaksi rakennettua ympäristöä on jäänyt vähälle huomiolle. Matkailu- ja virkistyskeskuksen maisemakuvan säilyttämiseksi tulisi testata esim. rantavehnan siirtoa ja kylvöä sitomaan hietikko. Toinen sijojakasvilaji on sianpuola. Kuluminen ehkäisyyn pätevät hietikkoalueilla samat keinot kuin laskettelukeskuksissakin, esim. kulun ohjaus, rakenteet (ritiläpolut hietikolla) sekä rajoitukset (kivet, aidat ja puomit).

7.2 LEIRINTÄALUEET

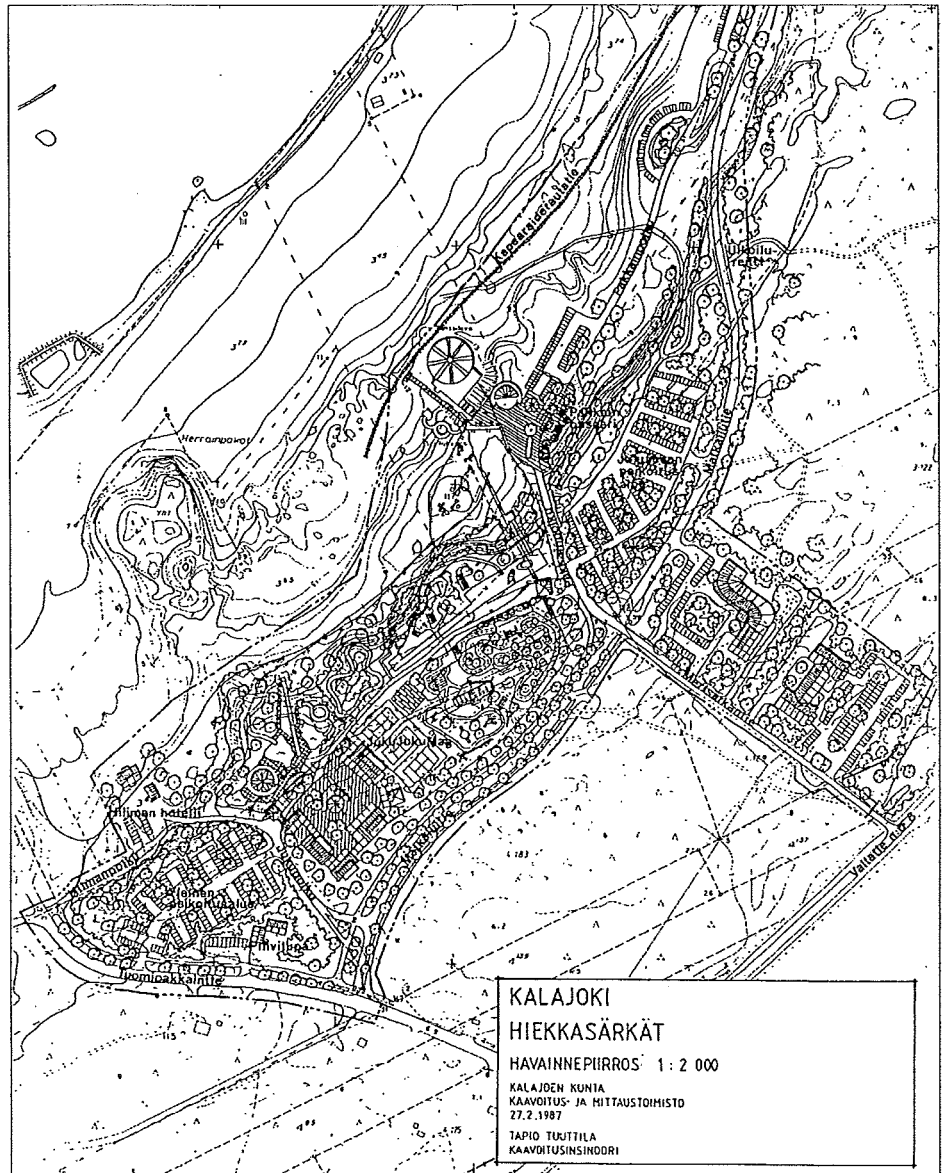
Leirintäalueet ovat sijoittuneet joko matkailukeskusten, retkeilyalueiden, meren, joen tai muun luonnon vetovoimaisuutta ilmaisevan tekijän läheisyyteen. Leirintäalueiden maisemanhoito-ongelmat muistuttavat varustetasosta ja kävijämäärästä riippuen suurempien matkailukeskusten ongelmia.

Leirintäalueet on Pohjois-Pohjanmaalla rakennettu tavallisesti tasaiseen maastoon joko käytöstä poistetuille pelloille tai kangasmetsään. Alueiden ulkotoiloja ei ole selkeästi jäsennetty rakenteilla tai kasvillisuudella eri toimintopisteisiin, esim. asuntoautoille tai asuntovaunuille ei aina ole osoitettu paikkoja.

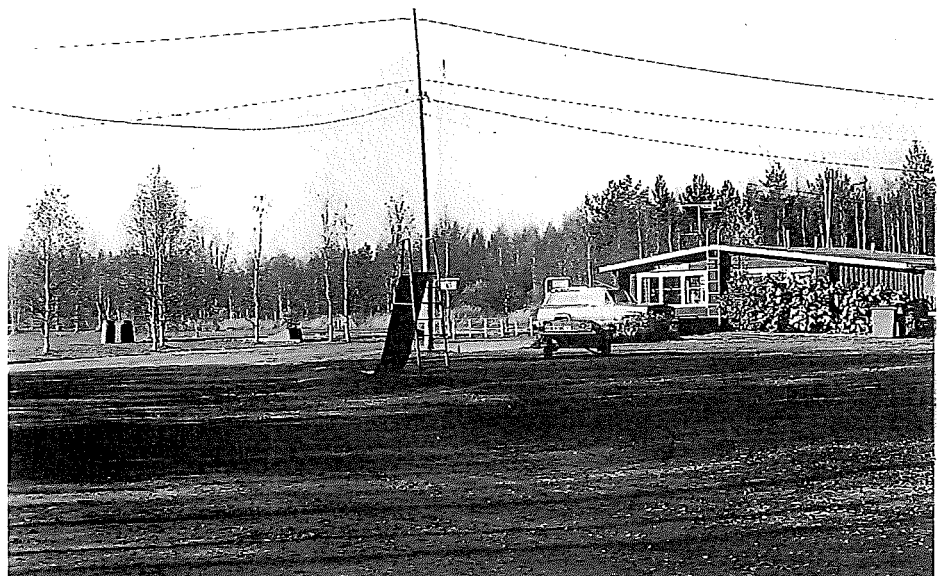
Niityillä sijaitsevien leirintäalueiden yleisilme on avoin. Istutukset on keskitetty vastaanotto-rakennuksen, usein kahvilan seinustoille ja sisääntulon lähelle.

Maisemanhoito

Leirintäalueiden suunnitteluun ja rakentamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Avomilla niityillä sijaitsevien leirintäalueiden kasvillisuutta tulisi lisätä tuntuvasti tilojen jäsentämiseksi. Metsäleirintäalueiden toimintojen suunnittelussa ja rakentamisessa tulisi oleva kasvillisuus ottaa huomioon. Kasvillisuus tulisi ennen rakentamista kartoittaa ja valita kullekin alueelle soveltuva käyttömuoto kasvillisuuden kulutuskestävyyden perusteella. Kun tavoitteena on olevan kasvillisuuden kehittäminen, on kyseiset kasvialueet suojattava esteillä tai rajoituksilla ja kasvillisuuden hoidolla.

Lähde: Hiekkasärkät rakennuskaavan muutos - havainnepiirros, Kalajoen kunta, kaavoitus- ja mittastuomisto 27.2.1987

Leirintäalueet ovat tyypillisimmillään avoimia, jäsentämättömiä niittyalueita.

8. RAUTATIEALUEIDEN MAISEMA

Pohjois-Pohjanmaalla on useita rataosuuksia, joista vanhin ja merkittävin kulkee Sievistä Kuivaniemelle läpi suo- ja metsäkuvioiden. Rataosuus on rakennettu kahdessa vaiheessa. Väli Kokkola - Oulu vuosina 1884-1886 ja väli Oulu - Tornio vuosina 1899-1904.

Asemarakennusten suojelutyöryhmä on ehdottanut suojeltavaksi joko kaavamääräyksiin tai VR:n sisäisin päätöksin seuraavat asemarakennukset: Oulu, Oulainen, Vihanti, Raahe ja Ii sekä muilla rataosuuksilla asemarakennukset: Muhos ja Pyhäsalmi

Miljööllisesti arvokkaita ennen 1920 rakennettuja asemia on Pohjois-Pohjanmaalla asemarakennusten inventointiluettelon mukaan vain yksi: Sievin asema (Sirikka Valanto: Suomen rautatieasemat vuosina 1857-1920, museovirasto, rakennushistorian osasto, julkaisu n:o 11, Helsinki 1982).

Asemarakennukset on rakennettu tyyppipiirustuksilla, pihaistutuksista ei ole säilynyt alkuperäisiä suunnitelmia.

8.1 ASEMA-ALUEET

Suurin osa rautatieasemista on rakennettu ns. väliasemiksi. Asemarakennus sijaitsee pitkä sivu radan suuntaisena noin 10-20 metrin päässä radasta. Aseman lähellä on yksi tai useampia makasiinirakennuksia radan varressa, halkovarasto ja vesitorni ovat sijainneet hieman taaempana. Asuinrakennukset ovat alueen muodosta riippuen joko asemarakennuksen takana tai sivulla. Ratavartioiden asunnot on rakennettu ihan radan tuntumaan.

8.2 ASEMAPUISTOT

Asemapuistoja on rakennettu Suomeen jo 1800-luvulta lähtien, vanhimmat englantilaistyylliset puistot sijaitsivat Pietari - Riihimäki-radalla.

Rautatieasemamiljöiden kulttuuriperintöä olisi suojeltava. Arvokkaampien kohteiden asema-alueiden kartoitus olisi suoritettava mahdollisimman nopeasti. Kuva: Raija Huhtala 1988

varrella. 1874 palkattiin Suomen rautateille ensimmäinen puutarhuri, Rudolf Johannes Grönholm. Jokentähavaintojen perusteella voi todeta, että lähes kaikille rautatieasemille on istutettu puita jo asemarakennusten rakentamisaikavaiheessa tai heti sen jälkeen.

Puistot jalopuineen, puukujanteet ja kukkaistutukset ovat muodostaneet olennaisen osan asemamiljööstä samalla, kun ne ovat edistäneet paloturvallisuutta. VR on pappiloiden ohella uranuurtaja puutarhakulttuurin tuonnissa pohjoiseen.

VR:n omat tarpeet ovat muuttuneet. Asemilla tarvitaan lisäpaikoitustiloja. Sosiaalityöt ovat monesti lisärakentamisen tai uusimisen syynä - puistot ja kukkaistutukset siirtyvät yhä kauemmaksi varsinaisesta asemarakennuksesta. Kokonaisuus muuttuu sekavaksi.

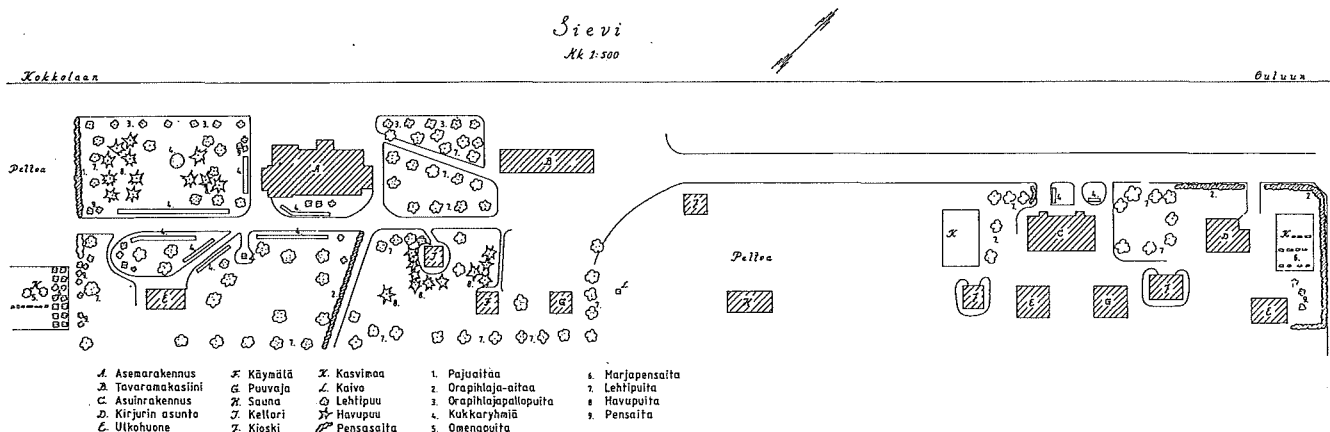
VR:llä on nykyisin palveluksessaan kolme pii-

ripuutarhuria. Määrärahojen supistuessa he joutuvat keskittämään työnsä vain liikennöitäville asemille. Lisäksi VR on viime aikoina myynyt liikennöinnistä poistettuja, ei suojeltavia asemarakennuksia, minkä seurauksena käytötarkoituksen muutos muuttaa miljöötä.

Maisemanhoito

Rautatiealueiden puistot, rakenteet ja alueen käyttö tulisi inventoida. Arvokkaat kohteet olisi saatava suojelun ja hoidon piiriin. Lisärakentaminen tulisi sopeuttaa miljööseen, toiminnalliset ja taloudelliset seikat eivät saisi lyhytnäköisesti turmella kokonaisuutta kun tavoitteena on säilyttäminen.

Omien hoitoresurssien puuttuessa VR voisi luovuttaa käytöstä poisjäävien asemien puistojen hoitovastuun kaupungeille, kunnille tai ympäristöstä huolehtiville eri järjestöille.

Sievin aseman rakennukset ja istutussuunnitelma vuodelta 1957.

Lähde: Sievin asemapiha, 1957, V. Jokela

9. TIEALUEIDEN MAISEMA

Tiesuunnitteluun liittyvä maisemasuunnittelu on kapea-alaista. Maisemasuunnitelmia laaditaan vain TVL:n haltuunottamalle maa-alueelle. Tiealueen ulkopuolella maisemakuvasta vastaavat kunnat, kaupungit ja yksityiset. Suunnitteluprosessiin tulisi liittää tieltä näkyvä maisemakuva suunnittelualueeksi, jolloin päättäisiin kokonaisvaltaisempaan ympäristön suunnitteluun. Hallinnollinen tiealueen raja ei maastossa näy.

Pohjois-Pohjanmaan rannikkoalueen maiseman tasaisuus houkuttelee tiesuunnittelussa toteuttamaan suuria elementtejä. Liikennemäärien kasvaessa ja -turvallisuutta parannettaessa teiden geometriaa parannetaan ja väylät kanavoidaan eri käyttäjäryhmille. Taajamissa kyläraitteja parannetaan nostamalla tasausta ja järjestämällä kevyttä liikennettä sekä jäsenöimällä pysäköintikenttiä. Lisäksi palvelutason parantamiseksi rakennetaan teiden varsille pysäköimis- ja levähdysalueita.

9.1 LEVÄHDYS- JA PYSÄKÖIMISALUEET

Levähdys- ja pysäköimisalueet on rakennettu pääosin 1960-luvulla. TVH:ssa valmistui 1967-69 yleissuunnitelma ja vuonna 1975 tarkistettu yleissuunnitelma, joiden mukaan levähdys- ja pysäköimisalueita rakennettiin valta- ja kanta-teiden varsille. Liikenneturvallisuus ja matkailu määräsivät rakentamista.

Tienvarsipalveluiden luonne on kuitenkin muuttumassa tienkäyttäjien nykytarpeita vastaaviksi.

Maisemanhoito

Tie- ja vesirakennuslaitokset valmistelevat tienvarsipalveluiden kehittämissuunnitelmia, joissa tutkitaan olevia levähdys- ja pysäköimisalueita, luokitellaan em. alueet ja annetaan alueille hoito- ja kehittämisohjeita.

Levähdysalueiden suunnittelussa tulee maisemasuunnittelun olla osa suunnitteluprosessia jo kohteita valittaessa.

Maisemarakentaminen tulee sitä kalliimmaksi mitä huonommin alue soveltuu tulevaan käyttötarkoitukseen.

Pohjoispohjalainen tienäkymä tyypillisimmillään. Vaihtelua saadaan aikaan jo hyvin yksinkertaisella maisemarakentamisella. Tieluiskassa voisi kasvaa yksikin puu.

Levähdysalueiden suunnittelussa otetaan käyttäjien tarpeet ja viihtyvyys nykyisin jo huomioon.

9.2 TAAJAMIEN LIIKENNEJÄRJESTELYT

Kuntakeskuksiin laaditaan lähinnä liikenneturvallisuuden parantamiseksi liikenne- ja liikenneturvallisuussuunnitelmia.

Usein keskustan kaavojen saneeraukseen tai osayleiskaavoitukseen liittyy liikennesuunnitelmien laadinta. Liikennejärjestelyt taajamissa merkitsevät yleensä kevyen liikenteen väylien rakentamista, kyläraittien liikenteellistä parantamista, ali- ja ylikulkujen rakentamista ja valoristeyksiä.

Maisemanhoito

Liikennesuunnitteluun tulee kytkeä maisemasuunnittelu taajamakuvaan maisema- ja ympäristörakenteen selvittämisestä yksityiskohtaiseen istutus- ja rakennesuunnitteluun asti.

Kuntakeskusten pääraittien yleisenä ongelma on, että tie on vuosikymmenten kuluessa suoritettujen parannustoimenpiteiden seurauksena noussut korkealle. Rakennukset joutuvat alttiiksi kosteusvaurioille ja menettävät alkupe-
räistä mittakaavaansa. Tähän asti on liiaksi luotettu siihen, että koko raitinvarren rakennuskanta voidaan uusien tien vaatimaan korkeuteen. Paitsi, että tämä ajattelutapa johtaa kyläkuvan täydelliseen muuttamiseen, ei se ole ollut taloudellisestikaan mahdollista, vaan on johtanut vuosikymmenten keskeneräisyyteen. Parempi olisi tien perusparannushankkeen yhteydessä laskea reilusti tien tasausta. Uudet rakennukset ovat usein kauempana tiestä, joten näillekään harvoin tulee ongelmia, vaikka ne olisi rakennettu jo korkeammalle.

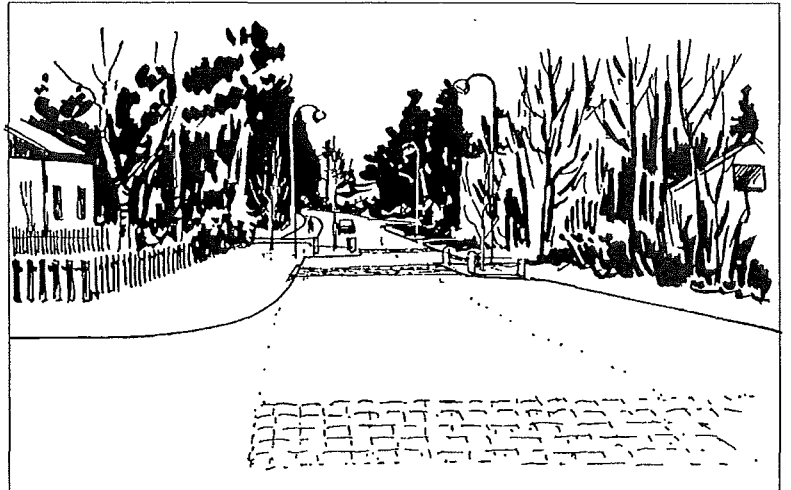
Kuntien liikekeskustoissa, joissa suunnittelu ja rakentaminen voidaan toteuttaa ns. seinästä-seinään periaatteella, taajamakuva voidaan hoitaa täysipainoisemmin. Maisemasuunnittelu on silloin oleellinen osa suunnittelua määriteltäessä esim. viheralueiden kokoa, pinnoitteita ja istutuksia.

Tie on parannustoimenpiteiden seurauksena noussut aina ylemmäs. Rakennukset ja kasvillisuus jäävät "monttuun".

Paikallistien reunassa kasvavaa puustoa voidaan säästää rakentamalla kuivatusojat niiden taakse.

Taajamien liikennemaisemaa on mahdollista rakentaa kokonaisvaltaisesti. Suunnittelun tulisi ulottua tiealueen ulkopuolelle.

Lähde: Havainnekuva - Haapavesi, Ari Pirttisalo, 1987

9.3 MOOTTORI- JA MOOTTORILIIKENNETIET

Moottoriväylän sijoittaminen maisemaan aiheuttaa suuria muutoksia maisemarakenteessa. Linjauksen geometria on niin jäykkä, että tämäntasoinen tie jää aina vieraaksi jakavaksi tekijäksi maisemassa. Pääväylien rakentaminen ilman maisemavaurioita on tuskin mahdollista. Tämä tosiasia tulisi hyväksyä ja etsiä pääväylälle aukko, jossa on mahdollisimman vähän ympäristöarvoja.

Rakentamiseen tarvittavaa materiaalia kuljetetaan läheisiltä maanottopaikoilta. Kelpaamattomat materiaalit läjitetään usein lähelle rakentamiskohdetta.

Maisemanhoito

Moottori- ja moottoriliikenneteiden ongelmia taajamissa ovat melu- ja saastehaitat, joista melun ehkäisyyn kiinnitetään nykyisin jo suunnitteluvaiheessa paljon huomioita.

Moottoriväylät eivät toimi maiseman kohentajina. Niiden rakentaminen voi kuitenkin korjata muita maisemavaurioita, jos tällaiset alueet, mm. laajat maa-ainesten ottoalueet, voidaan kytkeä tielinjaukseen. Samoin maiseman kokemiskohdiksi muodostuvat moottoriväylien palvelut tienkäyttäjille, esim. levähdysalueet, joihin matkaa voi pysähtyä ja tarvittaessa yöpyä.

Maisemassa melun ehkäisy merkitsee tien rajaamista meluvalleilla, aidoilla, kaiteilla yms. rakenteilla tai rakennuksilla. Tiehen oleellisesti kuuluvana osana melua ehkäisevät rakennelmat valtaavat tien leveyssuunnassa pinta-alaa, mutta myös mahdollistavat asumisen ja monien virkistystoimintojen sijoittumisen lähemmäs melulähdettä.

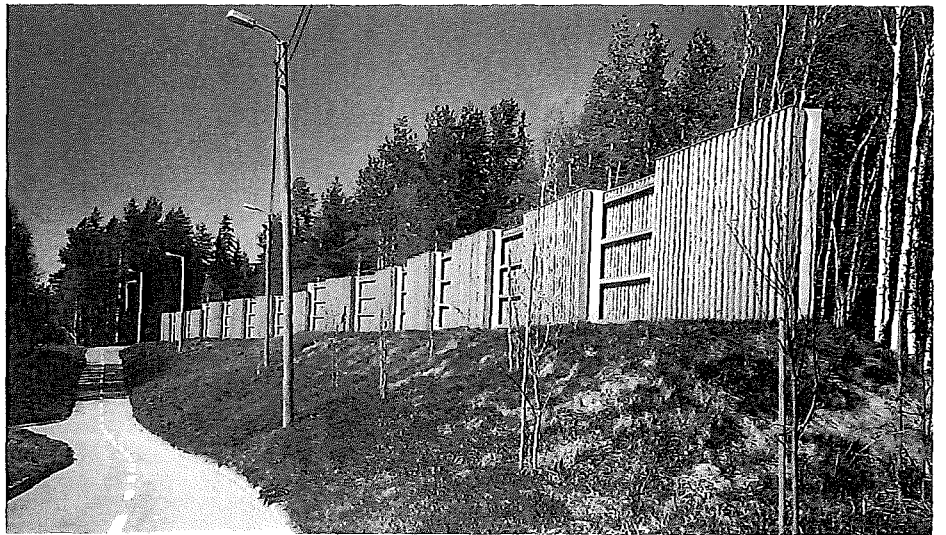
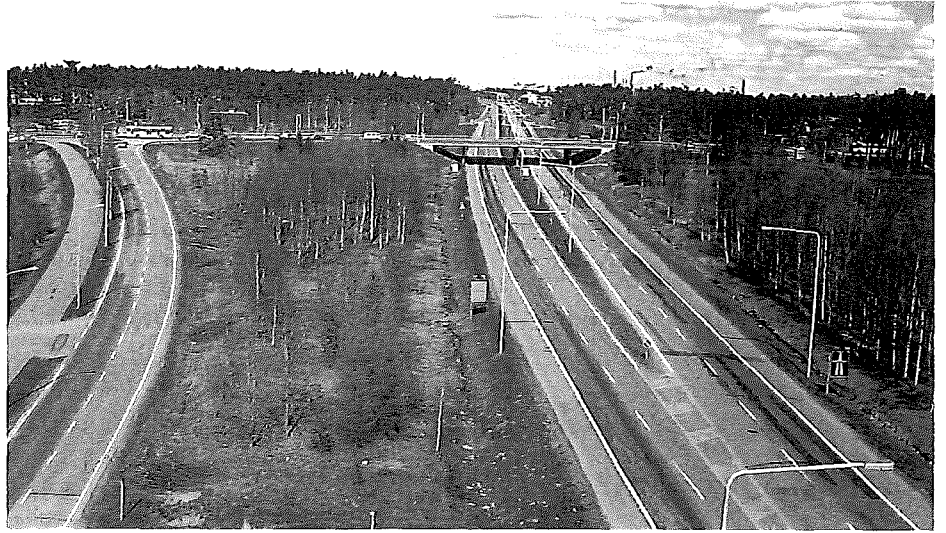
Meluesteiden maisemasuunnittelu on lähivuosina erityisen haastava ja tärkeä työala. Meluvalleja muotoilemalla, kiinnittämällä huomiota rakenteiden vaihtelevaan ilmeeseen ja sijaintiin sekä käyttämällä kasvillisuutta, voidaan tienkäyttäjille rakentaa huolitellut näkymät. Taiteen keinoin voidaan rakennelmista parhaimmillaan luoda vaikuttavia tila- ja havaintokokemuksia.

9.4 MUUT PÄÄTIET

Pääteiden suunnittelussa voidaan soveltaa moottoriteitä pienempiä kaarresäteitä ja maastoa myötäilevää tasausta, jolloin maisemakuva välittyy tienkäyttäjille edellistä selkeämpanä.

Maisemanhoito

Valta-, kanta- ja seudullisilla teillä tulisi tienkäyttäjän nähdä se maisemakuva, joka vallitsee Pohjanmaalla ja saada tuntuma pohjalaiseen kulttuuriin. Maisemanhoidolla on tähän erinomaiset mahdollisuudet.

10. VESISTÖMAISEMA

Vesistörakentamisessa ei maisemasuunnittelua ole nivelletty hankesuunnitteluun.

Vesioikeuden päätökset ja lupaehdot sekä vesija ympäristöhallituksen ohjeet toimivat ohjeuorina vesistömaisemaa muokattaessa. Niissäkin on kysymys ainoastaan maiseman jälkihoidosta: luisakaltevuuksista ja nurmetuksesta. Pohjois-Pohjanmaan vesistömaisemaan vaikuttavat toimenpiteet ovat tavallisesti joki- en osalla tulvasuojelu, järvien osalla säännöstely ja kunnostuksessa vesitys sekä merenrantavyöhykkeellä vesiväylien ja satamien rakentaminen.

Perattuja koskia on entisöity uittotoiminnan päätyttyä. Pohjapatoja on jokiin rakennettu lähinnä geoteknisistä syistä. Voimalaitosten rakentaminen on viime vuosina ollut vähäistä Pohjois-Pohjanmaalla. Niistä ainoastaan Iijoen Raasakan rakentamisen lupaehtoihin on sisällytetty maisemanhoitosuunnitelma.

Vesi- ja ympäristöhallituksen palveluksessa on nykyisin yksi maisema-arkkitehti, joka suunnittelun ohella opastaa vesi- ja ympäristöpiirien rakentamishenkilökuntaa istutustekniikassa ja istutusten hoidossa.

10.1 JOKIEN RAKENTAMINEN

Suuret tulvat ovat viime vuosina aikaansaaneet lisävaatimuksia tulvasuojelun tehostamiseksi. Tulvasuojelun toteuttamista on kuitenkin pidettävä enemmänkin valtakunnan tason asiana, eikä siihen puututa tässä enempää. Menetelmät ovat kuitenkin maisemakuvaan oleellisesti vaikuttavia: pengerryksiä, pumppaamoita, jokien porrastamista ja allasrakennelmia. Seurauksena on kasviyhdyskuntien ja maisemakuvan yksipuolistuminen.

10.2 JÄRVIEN RAKENTAMINEN

Säännöstelyjen järvien rantojen ongelmat ovat vanhastaan tunnettuja: loivien rantojen kasviyhdyskunnat ovat tuhoutuneet, uusia ei ole kehitetty tilalle, jyrkemmällä rantaosuuksilla sortumat ovat erittäin tavallisia. Rakentamismvaiheessa ei tulevaa maisemankuvaa ole suunniteltu. Jälkihoitona rantojen muotoilu on vaikeaa ja kallista toteuttaa.

Kunnostettavilla järvillä tilanne on parempi. Monille vesitettävälle järville on laadittu maisemasuunnitelma. Suunnitelmien taso on kuitenkin ammattitaidon puuttuessa kirjava, samoin toteutuksen taso.

10.3 MERENRANNAN RAKENTAMINEN

Satama- ja vesiväyläsuunnittelussa ei maisemasuunnitelmia yleensä laadita. Istutussuunnitelmia sensijaan tehdään joissakin tapauksissa satama-alueilla. Virkistysalueillakin suunnitelmat ovat istutussuunnitelmatasoisia, harvoin maisemasuunnitelmaa laaditaan kokonaisvaltaisena käyttösuunnitelmana.

Pienvesistöjen kunnostus pitäisi toteuttaa kasvillisuutta mahdollisuuksien mukaan säästäen.

Pohjapatorakentamisen yhteydessä ei aina ole huomioitu käytettävän materiaalin sopivuutta maisemakuvaan.

Maisemakuvallisesti hyvin onnistunut esimerkki järven kunnostamisesta vesittämällä Pohjois-Pohjanmaalla

Maisemanhoito

Kaikkiin hankkeisiin tulisi liittää maisemasuunnitelma kokonaissuunnittelun osa-alueeksi selvitystyöstä alkaen yksityiskohtaiseen toteuttamissuunnitelmaan asti. Maisemarakenteen ja maisemakuvan huomioiminen alusta lähtien turvaa hyvät kasvuolosuhteet kasveille, takaa riittävän yksityiskohtaisen rantojen käsittelyn sekä ohjaa saarten, niemiä ja lahtien paikkojen määrittelyä, toisin sanoen rakentaa yhdessä teknisen suunnittelun kanssa uutta monimuotoista maisemakuvaa. Vesi- ja ympäristöpiirien maisemanhoidon asiantuntemusta tulisi ratkaisevassa määrin lisätä. Vesistöjen kunnostushankkeiden lisääntyessä ammattitaitoa maisemasektorilla tarvitaan entistä enemmän.

10.4 LOMA-ASUTUS

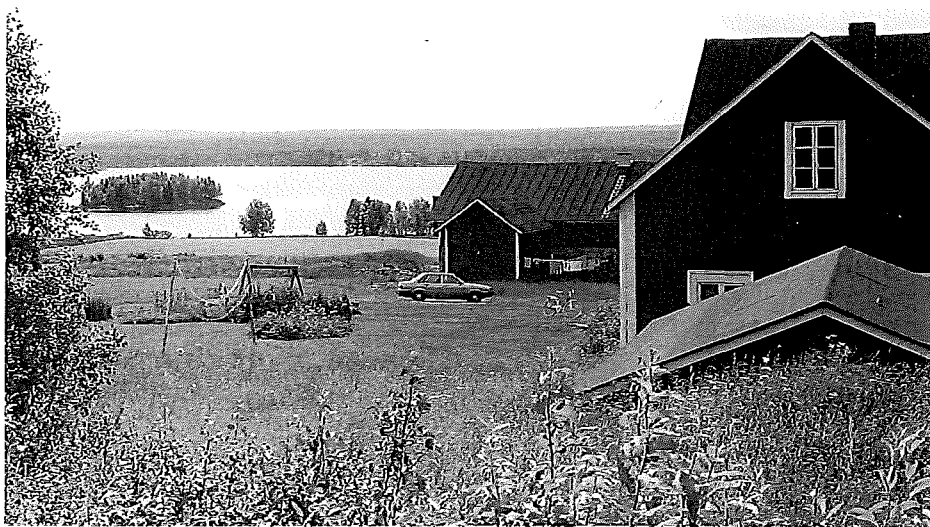
10.4.1 Merenrannikko

Pohjois-Pohjanmaan rannikko on maaston tasaisuudesta ja maan nousemisesta johtuen hyvin loivarantaista. Loma-asumiseen hyvin soveltuvaa rantaviivaa on niukasti, joten rakentamispaine vähille hyvillä rannoille on ollut erityisen kova jo kauan. Näillä jokseenkin loppuun rakennetuilla alueilla olisi tehtävänä lähinnä turvata viimeiset vapaat rantakohdat yleiselle virkistykselle. Loma-asutusta voidaan lisätä ainoastaan tiiviinä lomakylätyyppisinä ryhminä. Niissä voitaisiin ottaa oppia perinteisestä kalastajakylien rakentamisesta.

Parhaiden alueiden täyttyminen on toisaalta johtanut loma-asutuksen sijoittumiseen myös huonommille loivaranta-alueille. Näillä alueilla on mm. veneiden vesillepääsyn aikaansaamiseksi ruopattu syviä lahdekkeita rantaviivaan ja näin häiritty rantaluonnon maisemakuvaa. Loivaranta-alueilla olisi keskitetty venesatamien rakentaminen edellistä parempi ratkaisu.

10.4.2 Järvet

Pohjanmaan alueella on vähän järviä ja merenrannikon tavoin ne ovat loivaranta-alueita, joten järvi- ja merialueiden ongelmat ovat pitkälti samankaltaisia. Lisäongelmana on, että useiden pienten järvien rannoista suuri osa on peltoa aivan rantaviivaan saakka. Muiden alueiden täytyttyä lomarakentamispaine kohdistuu nyt myös näille tähän saakka vielä melko vapaina säilyneille rannoille. Peltorannan muuttaminen maisemaan soveltuvaksi ja viihtyisäksi loma-asuntoalueeksi on vaikea tehtävä. Yksittäiset peltorannoille sijoitetut loma-asunnot ovat paha häiriö maisemassa. Rantavyöhyke ei järvi-alueilla ole useinkaan luonnollista rakennusalueutta vaan talot ovat sitä korkeammalla kumpareilla tai kankaan reunassa. Koska pelloille rakentamisen ehkäisyyn ei näy olevan mahdollisuuksia, vähin mikä tulisi edellyt-

Järvien rannoilla asutus ei ole yleensä rantavyöhykkeellä vaan ylempänä metsän reunassa. Ranta on kauneimmillaan rakentamattomana.

Esimerkki peltomaalle soveltuvasta loma-asuntotyyppistä

10.4.3 Joet

Järvien ja merenrannikon täytyttyä on lomarakentamispaine siirtymässä jokien rannoille. Jokien varret ovat etenkin alajuoksilla paljolti viljelymaata rantaan saakka, joten jokivarsilla on täsmälleen samanlaisia ongelmia kuin edellä on käsitelty järvien peltorantojen kohdalla. Jokirannat on aiemmin pidetty rakentamattomina myös tulvaherkyydestä johtuen.

Metsäiset kohdat ovat viljavimmilla seuduilla puolestaan niin harvinaisia, että niillä olisi merkitystä kylälaisten virkistysalueina. Ovathan metsäpaikat usein samalla myös koskipaikkoina. Metsäisillä jokien latvaosilla ja Koillismaanjokien rantojen loma-asutus puolestaan häiritsee jokamiehen retkeilyä joen suunnassa sekä etenkin rannalta tapahtuvaa kalastusta. Rantayleiskaavojen laatiminen myös jokivarsille olisi tarpeellista.

tää on, että rakennusten tulee olla kulttuuriympäristöön soveltuvia. Niiden tulee olla mieluiten lautarakenteisia, peittomaalattuja tai hirsirakenteisia veistettyä hirttä punamullalla maalattuna. Eräkämpän näköiset pyöröhuoneet ovat peltorannoille täysin sopimattomia. Koillismaanjokien järville on toistaiseksi ollut vähäinen rakennuspaine, joka kuitenkin on matkailukeskusten myötä lisääntynyt. Tällä seudulla olisi vielä mahdollisuuksia loma-asutuksen suunnitelmalliseen ohjaamiseen siten, että loma-asutus ohjataan sille soveltuvimmille alueille ja peltorannat sekä karuimmat kulutus- ja elämyskohdat ja luonnon tai maiseman kannalta arvokkaat rantaluonnot voisivat jäädä rakentamattomiksi. Rantakaavojen ohjausmahdollisuudet ovat jääneet jokseenkin vähäisiksi. Suurin merkitys olisi rantayleiskaavoilla. Kunnilla on suuri vastuu alueidensa rantojen kehityksestä.

YHTEENVETO

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan kuuluu maisemaltaan erilaisia alueita Pohjanmaan tasaiselta rannikolta aina Koillismaan jylhiin vaaramaisemiin. Rannikkoalueille on tyypillistä niukkojen korkeuserojen lisäksi maiseman suuripiirteisyys. Tällainen maisema sietää hyvin muutoksia, kun ne tehdään maiseman ehdoilla. Koillismaan vaarat ja Pyhäjärven mäkialueiden maisemat ovat myös suuripiirteisiä ja korkeuserot ovat suuria. Näiden alueiden maisema tarjoaa selvimät ja paremmat edellytykset esimerkiksi taajamarakentamiselle kuin Pohjanmaan niukkapiirteinen maisema.

Rakentamista ehdottomasti rajoittavien ja ohjaavien luonnonelementtien puuttuessa ovat Pohjanmaan taajamat vaarassa muuttua hahmottomiksi ja mitäänsanomattomiksi taajamamatoiksi. Taajamien viihtyisyyttä voidaan parantaa vain ottamalla lähtökohdaksi alueen luonnonmuodot. Mitä vaikeammin maastomuodot ovat havaittavissa, sitä tarkemmin ne on otettava huomioon ja sitä voimakkaammin niitä on korostettava. Taajamien viihtyisyys muodostuu riittävästä rakennusalueita jäsentävistä vapaa-alueista. Asiantuntijoiden tehtävänä on muotoilla vapaa-alueet ja rakennusalueet niukkojakin luonnonmuotoja hyväksikäyttäen. Erityisesti yleiskaavoituksessa maisemasuunnittelun asiantuntemus on avainasemassa. Asiantuntemuksesta ei kuitenkaan ole hyötyä, ellei tunnusteta, ettei taajaman jokaista neliometriä pidä saada hyötykäyttöön.

Maanviljelysmaisema on Suomessa ja erityisesti maan pohjoisosissa uhanalainen. Ongelman aiheuttaa ylituotannon vähentämiseen tähtäävä maatalouspolitiikka, joka nykymuodossaan johtaa kokonaisten tilojen jäämiseen pois viljelyksestä. Jokilaakson yhtenäinen viljelysmaisema häiriytyy pahasti, jos yksikin tila jää metsittymään.

Toinen Pohjanmaan maaseutumaisemassa silmiinpistävä häiriö on erityisesti peltovaltaisilla alueilla pelloille rakennetut omakotitalot. Hajanaisen lieveasutuksen vähentämiseksi kuntien tulee tarjota hyvin suunniteltuja ja riittävän väljiä kaava-alueita ja kylien palstotusalueita.

Matkailualueet sijoittuvat usein luonnonolosuhteiltaan herkille, huonosti kulutusta ja muutoksia kestäville alueille. Kun maisemanhoitoon on tähän mennessä kiinnitetty erittäin vähän huomiota, menettävät luonnonkauniit paikat nopeasti houkuttelevuutensa. Olosuhteet tuntureilla, vaaroilla ja hiekkadyneillä ovat äärimmäisen vaikeat maisemanhoidon kannalta. Yhteiskunnan tukea olisi syytä suunnata uusien kohteiden rakentamisesta maisemanhoidollisiin parannustoimenpiteisiin jo rakennetuilla alueille. Maisemanhoidon menetelmien tutkimus ja kokeilu olisi aloitettava yhteiskunnan tuella jo ennen kuin matkailuelinkeino itse havaitsee tarpeen.

Tienrakennus on nykyisessä muodossaan maisemaa tuntuvasti muuttava toimenpide. Pohjois-Pohjanmaan suuripiirteinen maisema on edullinen suurielementtienkin teiden sijoittamiseen. Tien linjausvaihtoehtoja suunniteltaessa olisi maisemasuunnittelun hyväksikäyttö ensiarvoisen tärkeää.

Maiseman kannalta hyvään lopputulokseen ei ole oikotietä, vaan maisema on otettava huomioon jokaisessa vaiheessa suunnittelusta rakentamiseen.